

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χρηματοδότηση Πολιτικών Κομμάτων και Διαφθορά

Μεταπτυχιακός Φοιτητής : Πατσέας Νικόλαος
(std509190)

Επιβλέπων Καθηγητής : Λαμπάκης Χρήστος

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	4
1 ^ο Κεφάλαιο: Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων	6
1.1. Εισαγωγή	6
1.2. Πολιτικό Κόμμα.....	7
1.3. Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων.....	8
1.4. Συνδρομές και δωρεές μελών	9
1.5. Δημόσιες επιδοτήσεις.....	10
1.6. Εξωτερική βοήθεια	11
1.7. Ξένες επεμβάσεις	12
1.8. Η χρηματοδότηση του κομματικού ανταγωνισμού: Δημοκρατία: Πολιτική χρηματοδότηση σε 25 δημοκρατίες	12
1.9. Επισκόπηση Ερευνών	14
1.10. Ανακεφαλαίωση	15
2 ^ο Κεφάλαιο: Η Διαφθορά των Πολιτικών Κομμάτων	17
2.1. Εισαγωγή	17
2.2. Διαφθορά.....	17
2.3. Ορισμοί και έννοιες	18
2.4. Βασικές έννοιες και το πλαίσιο της καταπολέμησης της διαφθοράς	19
2.5. Διαφθορά και πολιτικό σύστημα.....	19
2.6. Δημοκρατία και διαφθορά της πολιτικής.....	22
2.7. Ενέργειες αντιμετώπισης της διαφθορας στα πολιτικά κόμματα.	24
2.8. Συστάσεις.....	25
2.9. Ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς των πολιτικών προσώπων	27
2.10. Ανακεφαλαίωση.....	28
3 ^ο Κεφάλαιο: Το νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα ως απάντηση κατά της διαφθοράς των πολιτικών κομμάτων	31
3.1. Εισαγωγή	31

3.2. Αναλυτική Παρουσίαση του Νόμου 1443/1984	32
3.3. Αναλυτική Παρουσίαση του Νόμου 2429/1996	33
3.4. Αναλυτική Παρουσίαση του Εκτελεστικού Νόμου 3023/2002	35
3.5. Αναλυτική Παρουσίαση του Νόμου 4304/2014	37
3.6. Αναλυτική Παρουσίαση του Νόμου 4472/2017	38
3.7. Νόμος 4475/2017 Συμπληρωματικές Διατάξεις και Βελτιώσεις.....	40
3.8. Ο Νόμος 4483/2017 και το άρθρο 7 ^Α	43
3.9. Νόμος 4509/2017.....	45
3.10. Προεδρικό Διάταγμα 15/2022.....	47
3.11. Κριτική Αξιολόγηση	49
3.12. Ανακεφαλαίωση	53
4 ^ο Κεφάλαιο: Συστάσεις και Προτάσεις	55
4.1. Εισαγωγή	55
4.2. Δομικά μέρη των ελεγκτικών συστημάτων της χρηματοδότησης των κομμάτων της πολιτικής.....	55
4.3. Ελληνική νομοθεσία αναφορικά με την χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων	57
4.4. Ενίσχυση του υγιούς ανταγωνισμού μέσω της εναρμονισμένης ιδιωτικής και δημόσιας χρηματοδότησης	58
4.5. Διασφάλιση της λογοδοσίας και της διαφάνειας	60
4.6. Προωθώντας μια φιλοσοφία ακεραιότητας	62
4.7. Διασφάλιση του ελέγχου και της συμμόρφωσης	64
4.8. Κριτική Εγκληματολογία και Χρηματοδότηση Πολιτικών Κομμάτων.....	66
4.9. Ανακεφαλαίωση	67
Συμπεράσματα	69
Βιβλιογραφία	73

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία παρουσιάζει διάφορες πτυχές της πολιτικής, της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και της διαφθοράς, με ειδική έμφαση στη σύγχρονη Ελλάδα.

Το πλαίσιο της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα έχει εξελιχθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου. Ιστορικά, η χώρα αντιμετώπισε προκλήσεις όσον αφορά τη διαφάνεια και τη διαφθορά στην πολιτική χρηματοδότηση. Αυτό οδήγησε στη δημόσια απαίτηση για μεταρρύθμιση και τη θέσπιση νόμων και κανονισμών για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων.

Σε μια εποχή όπου η πολιτική σκηνή διαμορφώνεται έντονα από τις οικονομικές δυναμικές και τις διαδικασίες χρηματοδότησης, η παρούσα διπλωματική εργασία αναλύει εκτενώς τον κόσμο της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και τις πολυδιάστατες επιπτώσεις της στη δημοκρατική λειτουργία. Από την ανάλυση της έννοιας του πολιτικού κόμματος και των διαφόρων μορφών χρηματοδότησής του, μέχρι την εξέταση των διαφορετικών πτυχών της διαφθοράς και των μεθόδων καταπολέμησής της, η εργασία παρουσιάζει μια σφαιρική ματιά σε ένα θέμα που διαρκώς κερδίζει σημασία.

Η εργασία δομείται σε τέσσερα κύρια κεφάλαια, τα οποία αναλύουν διαδοχικά τις διάφορες πτυχές της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, την έννοια της διαφθοράς, και τη σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο θεμάτων.

Στο πρώτο κεφάλαιο, η έρευνα επικεντρώνεται στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, αναλύοντας τη φύση, τις πηγές και τις μεθόδους χρηματοδότησης, καθώς και τις επιπτώσεις τους στο πολιτικό σύστημα και τη δημοκρατία. Γίνεται μια εις βάθος κατανόηση των διαφόρων πτυχών της χρηματοδότησης, όπως οι συνδρομές μελών, οι δωρεές από οργανώσεις, η δημόσια χρηματοδότηση από το κράτος και οι παράνομες πηγές χρηματοδότησης. Αναλύονται οι συνέπειες αυτών των πηγών στη διαφάνεια και την ισότητα μεταξύ των πολιτικών κομμάτων.

Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στη διαφθορά των πολιτικών κομμάτων, ένα από τα πλέον σημαντικά και επίκαιρα ζητήματα της σύγχρονης πολιτικής επιστήμης και πρακτικής. Εξετάζονται οι διάφορες μορφές διαφθοράς, οι παράγοντες που την ενισχύουν και οι μηχανισμοί πρόληψης και καταπολέμησής της. Μέσα από συγκεκριμένες περιπτώσεις διαφθοράς στα πολιτικά κόμματα, αναλύονται τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπισή τους και τα αποτελέσματα αυτών των μέτρων.

Το τρίτο κεφάλαιο συνδέει τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων με τη διαφθορά, αναδεικνύοντας πώς οι διάφορες πηγές χρηματοδότησης μπορούν να επηρεάσουν την ακεραιότητα και τη διαφάνεια του πολιτικού συστήματος. Εξετάζεται η σχέση μεταξύ μεγάλων δωρεών και μεροληψίας, καθώς και οι κίνδυνοι διαφθοράς που προκύπτουν από την εξάρτηση των κομμάτων από παράνομες πηγές χρηματοδότησης. Παρουσιάζονται επίσης οι προσπάθειες και οι στρατηγικές για τη μείωση αυτών των κινδύνων μέσω της ενίσχυσης της δημόσιας χρηματοδότησης και της προώθησης της διαφάνειας.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο περιλαμβάνει μια ανασκόπηση των ερευνών και των μελετών που έχουν πραγματοποιηθεί για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και τη διαφθορά. Γίνεται αναφορά σε διεθνή παραδείγματα και καλές πρακτικές, προκειμένου να προσδιοριστούν οι βέλτιστες προσεγγίσεις και οι προτάσεις για τη βελτίωση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στα πολιτικά κόμματα.

Συνολικά, η εργασία στοχεύει στην ανάδειξη των προκλήσεων και των δυνατοτήτων που συνεπάγεται η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, καθώς και στην κατανόηση του πώς η διαφθορά συνδέεται με αυτές τις διαδικασίες. Μέσα από την ανάλυση των διαφόρων πτυχών της χρηματοδότησης και της διαφθοράς, η εργασία προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα πολιτικά συστήματα και προτείνει μέτρα για την ενίσχυση της διαφάνειας και της πολιτικής ακεραιότητας.

1^ο Κεφάλαιο: Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων

1.1. Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο έχει ως αντικείμενο τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, αναλύοντας τη φύση, τις πηγές και τις μεθόδους χρηματοδότησης, καθώς και τις επιπτώσεις που αυτές έχουν στο πολιτικό σύστημα και τη δημοκρατία. Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων αποτελεί ένα κρίσιμο ζήτημα για τη διαφάνεια και την ακεραιότητα των πολιτικών διαδικασιών, καθώς επηρεάζει άμεσα την ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των κομμάτων, την ανταγωνιστικότητα στις εκλογές και τη δημόσια εμπιστοσύνη στη διακυβέρνηση.

Ο σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι να παρέχει μια εις βάθος κατανόηση των διαφόρων πτυχών της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Συγκεκριμένα, το κεφάλαιο εξετάζει:

Πρώτον, τη δομή και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων. Τα πολιτικά κόμματα αποτελούν οργανώσεις υποψηφίων που συμμετέχουν στις εκλογές και προωθούν συγκεκριμένους πολιτικούς ή ιδεολογικούς στόχους. Αναλύεται ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων σε δημοκρατικά και απολυταρχικά καθεστώτα, καθώς και οι διαφορές στον αριθμό και τη λειτουργία των κομμάτων σε αυτές τις δύο μορφές διακυβέρνησης. Σε δημοκρατικά καθεστώτα, η ύπαρξη πολλών κομμάτων θεωρείται συχνά θεμελιώδης για τη δημοκρατία, ενώ σε απολυταρχικά καθεστώτα τα κόμματα είναι λιγότερα και συχνά υπάρχει μόνο ένα κυρίαρχο κόμμα.

Δεύτερον, τις πηγές χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Οι κύριες πηγές περιλαμβάνουν τις συνδρομές και τις δωρεές από τα μέλη, τις οργανώσεις που υποστηρίζουν τις πολιτικές τους, τη δημόσια χρηματοδότηση από το κράτος και τις παράνομες πηγές όπως η υπεξαίρεση και η δωροδοκία. Η βάση χρηματοδότησης από τα μέλη και τους μικρούς δωρητές είναι σημαντική για την ανεξαρτησία των κομμάτων, ενώ η δημόσια χρηματοδότηση στοχεύει στην ενίσχυση της διαφάνειας και της ισότητας.

Τρίτον, τις συνέπειες της χρηματοδότησης. Η χρηματοδότηση επηρεάζει την πολιτική ισορροπία, την ανταγωνιστικότητα στις εκλογές και τη διαφάνεια στη διακυβέρνηση. Η εξάρτηση από μεγάλες δωρεές μπορεί να οδηγήσει σε μεροληψία και διαφθορά, ενώ η δημόσια χρηματοδότηση αποσκοπεί στη μείωση αυτών των κινδύνων. Επιπλέον, εξετάζονται οι διαφορές στις χρηματοδοτικές πρακτικές μεταξύ των κρατών και οι

επιπτώσεις της χρηματοδότησης στη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και των εκλογικών συστημάτων.

Το κεφάλαιο στοχεύει στην κατανόηση των μηχανισμών χρηματοδότησης και της σημασίας τους για τη λειτουργία και την ακεραιότητα των πολιτικών συστημάτων, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη εικόνα των προκλήσεων και των δυνατοτήτων που συνεπάγεται η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων.

1.2. Πολιτικό Κόμμα

Ένα κόμμα πολιτικής αποτελεί μια οργάνωση από υποψηφίους που λαμβάνουν μέρος στις εκλογές ενός συγκεκριμένου κράτους. Συνήθως, τα κόμματα προωθούν συγκεκριμένους πολιτικούς ή ιδεολογικούς στόχους και τα μέλη τους είναι πολιτικοί ομοϊδεάτες.

Τα κόμματα πολιτικής έχουν γίνει σημαντικό τμήμα του κλάδου της πολιτικής σχεδόν σε κάθε κράτος, καθώς τους τελευταίους αιώνες τα σύγχρονα κόμματα πολιτικής εξελίχθηκαν και διαδόθηκαν σε ολόκληρη την υφήλιο. Είναι σπάνιο ένα κράτος να μην διαθέτει κόμματα πολιτικής. Ορισμένα κράτη έχουν μόνο ένα κόμμα πολιτικής, ενώ άλλα έχουν περισσότερα. Τα κόμματα πολιτικής είναι μείζονος σημασίας στον χώρο της πολιτικής τόσο των δημοκρατιών όσο και των απολυταρχιών, παρόλο που οι απολυταρχίες έχουν λιγότερα πολιτικά κόμματα από τις δημοκρατίες. Οι απολυταρχίες συνήθως έχουν ένα μόνο κόμμα πολιτικής που κυβερνά το κράτος, ενώ μια μερίδα πολιτικών επιστημόνων πιστεύουν ότι ο ανταγωνισμός ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κόμματα πολιτικής αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της δημοκρατίας.

Τα κόμματα πολιτικής δύναται να προκύψουν από τις υφιστάμενες κοινωνικές διαιρέσεις, όπως ο διαχωρισμός ανάμεσα στις ανώτερες και κατώτερες κοινωνικές τάξεις, εκλογικεύουν τη διαδικασία της λήψης πολιτικών αποφάσεων προωθώντας την φιλοσοφία της συνεργασίας στα μέλη τους. Τα κόμματα πολιτικής απαρτίζονται από τον ηγέτη της παράταξης, ο οποίος ευθύνεται για τις ενέργειες του κόμματος και των μελών του. Τα μέλη δύναται να αποφασίζουν για τον ηγέτη και να εκτελούν οργανωτικά και διοικητικά καθήκοντα, τα οποία ενισχύουν εθελοντικά την παράταξη, να πραγματοποιήσουν χρηματική δωρεά σε αυτή και να αποφασίσουν για τους υποψηφίους του. Τα κόμματα πολιτικής δομούνται και αλληλεπιδρούν με το εκλογικό σώμα με ποικίλες μεθόδους. Οι εισφορές των πολιτών στα κόμματα πολιτικής

προβλέπονται από τη νομοθεσία. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα κόμματα πολιτικής μεροληπτούν προς τους πολίτες που τους έχουν χρηματοδοτήσει.

Πολλά κόμματα πολιτικής καθοδηγούνται από ιδεολογικούς σκοπούς. Στις δημοκρατικές εκλογές υπάρχει ανταγωνισμός ανάμεσα στις σοσιαλιστικές, φιλελεύθερες και συντηρητικές παρατάξεις, καθώς επίσης σε άλλες ευρέως διαδεδομένες ιδεολογίες όπως ο ισλαμισμός, ο εθνικισμός, ο λαϊκισμός και ο κομμουνισμός. Τα κόμματα πολιτικής σε διαφορετικά κράτη χρησιμοποιούν συχνά κοινά σύμβολα και χρώματα για να ταυτιστούν με μια ιδεολογία. Ωστόσο, πολλά κόμματα πολιτικής δεν εντάσσονται σε κάποια ιδεολογία και ασχολούνται την στήριξη ενός συγκεκριμένου επιχειρηματία στον χώρο της πολιτικής, τις πελατειακές σχέσεις και την πατρωνία.

Τα κόμματα πολιτικής διαχωρίζονται από άλλες πολιτικές οργανώσεις ή συλλόγους, όπως λόγου χάρη οι κοινοβουλευτικές ομάδες, οι ομάδες συνηγορίας ή οι πολιτικές παρατάξεις, κυρίως λόγω της έμφασης στην εκλογή των υποψηφίων, ενώ μια κοινοβουλευτική ομάδα αποτελεί μια ομάδα κομμάτων πολιτικής, μια παράταξη πολιτικής είναι ένα υποσύνολο εντός ενός του κόμματος πολιτικής, και μια ομάδα συνηγορίας εστιάζει στην προώθηση μιας ατζέντας πολιτικής (Maltese et al. 2020). Αυτό συνδέεται με άλλα γνωρίσματα που ορισμένες φορές διακρίνουν άλλες πολιτικές οργανώσεις από τα κόμματα πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων της ισχυρότερης σύνδεσης με το εκλογικό σώμα, το υψηλότερο επίπεδο σταθερότητας και το μεγαλύτερο πλήθος μελών (Belloni & Beller, 1976).

1.3. Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων

Η χρηματοδότηση των κομμάτων της πολιτικής είναι μια πρακτική που ασκείται για τη συλλογή χρημάτων για συνήθειες δραστηριότητες και εκστρατείες, όπως για παράδειγμα διανομή εκλογικού υλικού, την οργάνωση εκδηλώσεων και συγκεντρώσεων, τη διεξαγωγή δημοσκοπήσεων, τη διαφήμιση σε μέσα ενημέρωσης και την επικοινωνία με τους ψηφοφόρους, την καθημερινή λειτουργία των γραφείων του κόμματος, τη διαχείριση των μελών και των εθελοντών, τη διεξαγωγή εσωτερικών εκλογών και συνεδριάσεων. Η χρηματοδότηση των κομμάτων της πολιτικής είναι μια πεδίο της χρηματοδότησης για τις προεκλογικές εκστρατείες.

Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων πραγματοποιείται από εισφορές που προέρχονται από ποικίλες πηγές. Μία εκ των μεγαλύτερων χρηματοδοτικών πηγών

έγκειται στα κομματικά μέλη και τους επιμέρους υποστηρικτές μέσα από μικρές δωρεές, συνδρομές και τις συνδρομές των μελών. Αυτή η μέθοδος χρηματοδότησης καλείται ως υποστήριξη ή χρηματοδότηση από τη βάση. Τα πολιτικά κόμματα δύναται να χρηματοδοτούνται από τις οργανώσεις που ασπάζονται τις πολιτικές τους πεποιθήσεις, όπως οργανώσεις, επιτροπές πολιτικής δράσης ή συνδικάτα, που επιδιώκουν να επωμιστούν οφέλη από τις κομματικές πολιτικές. Σε κάποιες περιοχές, η ομοσπονδιακές κυβερνήσεις δύναται να παρέχουν τα χρήματα των φορολογουμένων πολιτών σε κάποιο πολιτικό κόμμα. Αυτό υλοποιείται μέσω δημόσιων ή κρατικών χρηματοδοτήσεων και επιχορηγήσεων του κράτους (Herbert, 1989). Επίσης, η συλλογή πολιτικών κεφαλαίων δύναται να επιτευχθεί με παράνομα μέσα, όπως η υπεξαίρεση, οι μίζες, ο εκβιασμός, η δωροδοκία και η εμπορία επιρροής.

1.4. Συνδρομές και δωρεές μελών

Τα κόμματα του χώρου της πολιτικής δύναται να λαμβάνουν χρήματα από ομάδες ειδικών συμφερόντων, όπως λόγου χάρη τα συνδικάτα, μεμονωμένους δωρητές, επιχειρήσεις και φορείς. Αυτές οι ομάδες δύναται να προσφέρουν δώρα ή χρήματα στο πολιτικό κόμμα και στα ηγετικά στελέχη του κόμματος ως κίνητρα. Όταν συμβαίνει αυτό με σκοπό να ασκήσει επιρροή στην πολιτική στάση ή στις κομματικές ενέργειες, πρόκειται για άσκηση πίεσης.

Από το 1950 και έπειτα, τα κόμματα πολιτικής που συνήθως βασίζονταν σε συνδρομές ή δωρεές μελών ήρθαν αντιμέτωπα με όλο και περισσότερα προβλήματα. Ο απαιτητικός έλεγχος των δωρεών και η μακροχρόνια ελαχιστοποίηση των κομματικών μελών στην πλειοψηφία των δημοκρατιών της δύσης ενίσχυσαν την ανάγκη για χρηματοδότηση. Παραδείγματος χάρη, στην Αυστραλία και στη Μεγάλη Βρετανία, τα κομματικά μέλη των δύο επικρατέστερων κομμάτων το έτος 2006 ήταν λιγότερα σε ποσοστό 80% από το ποσοστό του 1950, παρά τη σημαντική πληθυσμιακή αύξηση την ίδια περίοδο (Abjorensen, 2010).

Το δημόσιο χρηματοδοτικό πρόγραμμα των ΗΠΑ, που κυμαίνεται μεταξύ της δημόσιας και της προσωπικής πολιτικής χρηματοδότησης, παρέχει στους φορολογούμενους τη δυνατότητα να εισφέρουν 3 δολάρια από τον ομοσπονδιακό εισοδηματικό τους φόρο για τη χρηματοδότηση των επίσημων δαπανών των προεδρικών επιλέξιμων υποψηφίων (FEC, 2023). Η μικρή ατομική δωρεά έναντι της συνεισφοράς είναι ανακατεύθυνση

του οφειλόμενου εισοδηματικού φόρου χωρίς άμεση επιπλέον εκταμίευση από τους φορολογούμενους.

Σε ορισμένα πολιτικά κόμματα, όπως τα μετακομμουνιστικά πολιτικά κόμματα της Ιταλίας και της Γαλλίας ή τα σοσιαλιστικά κόμματα των Κάτω Χωρών και της Ιρλανδίας, οι αντιπρόσωποι που έχουν εκλεγθεί λαμβάνουν μόνο το μέσο μισθό του βιομηχανικού εργαζομένου από το μισθό τους σαν αντιπρόσωποι, ενώ το υπόλοιπο ποσό καταβάλλεται στην κομματική χρηματοδότηση. Παρόλο που σπανίζουν πλέον τέτοιου είδους παραδείγματα, το "εγχείρημα ενοικίου" από τους βουλευτές εν ενεργεία παραμένει ένα γνώρισμα ορισμένων πολιτικών κομμάτων, όπως λόγου χάρη στο Νεπάλ (Wild & Foresti, 2010).

Στη Μεγάλη Βρετανία, έχει αναφερθεί ότι έχουν αποδοθεί τίτλοι ευγενείας σε κομματικούς χρηματοδότες, με τους ευεργέτες να μετατρέπονται σε μέλη της Βουλής των Λόρδων και να έχουν τη δυνατότητα συμμετοχής στη νομοθετική δραστηριότητα. Λόγου χάρη, ο πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας Ντέιβιντ Λόιντ Τζορτζ διαπιστώθηκε ότι έθεσε προς πώληση τίτλους ευγενείας. Για να αποφευχθεί παρόμοια διαφθορά στο μέλλον, το Κοινοβούλιο ψήφισε τον νόμο Honours Act 1925, (The Guardian, 2016) θέτοντας την άμεση πώληση των ευγενών τίτλων και παρόμοιων παροχών ως ποινική πράξη. Όμως, μερικοί ευεργέτες επιχείρησαν να παρακάμψουν το μέτρο αυτό πραγματοποιώντας υπό μορφή δανείων τις εισφορές τους, δημιουργώντας το σκάνδαλο "Cash for Peerages".

1.5. Δημόσιες επιδοτήσεις

Σε αρκετές δημοκρατίες, πριν από δεκαετίες έχει καθιερωθεί η χρηματοδότηση της κομματικής δραστηριότητας. Η δημόσια χρηματοδότηση των υποψηφίων και των κομμάτων έχει διάφορες εκδοχές και πραγματοποιείται όλο και συχνότερα. Το εν λόγω παράδειγμα εφαρμόστηκε από την Ισπανία, την Αυστρία, την Αυστραλία, τον Καναδά, το Ισραήλ, τη Σουηδία και τη Γερμανία, ενώ πρόσφατα ακολούθησαν η Πολωνία, οι Κάτω Χώρες, το Μεξικό και η Γαλλία.

Η δημόσια χρηματοδότηση διακρίνεται σε άμεση, η οποία συνεπάγεται μεταβίβαση χρημάτων σε ένα πολιτικό κόμμα και η έμμεση, η οποία εμπεριέχει χρόνο εκπομπής στα κρατικά ενημερωτικά μέσα, προμήθειες και χρήση της υπηρεσίας του ταχυδρομείου.

Με βάση τα στοιχεία του εκλογικού δικτύου ACE Electoral Knowledge Network, από ένα δείγμα μεγαλύτερο των 180 κρατών, ποσοστό της τάξης του 25% των κρατών δεν παρέχει καμία δημόσια έμμεση ή άμεση χρηματοδότηση, ποσοστό της τάξης του 58% παρέχει δημόσια άμεση χρηματοδότηση και ποσοστό της τάξης του 60% παρέχει δημόσια έμμεση χρηματοδότηση.

Η χρηματοδότηση δύναται να είναι ισόποση για όλα τα πολιτικά κόμματα ή να διαμορφώνεται από τα προγενέστερα εκλογικά αποτελέσματα ή το πλήθος των υποψηφίων που λαμβάνουν μέρος σε μια εκλογή. Τα πολιτικά κόμματα συνήθως στηρίζονται σε ένα συνδυασμό δημόσιας και ιδιωτικής χρηματοδότησης και είναι υποχρεωμένα να δημοσιεύουν τα οικονομικά τους στοιχεία σε έναν οργανισμό εκλογικής διαχείρισης (ACEproject, 2023).

1.6. Εξωτερική βοήθεια

Στις δημοκρατίες που έχουν συστηθεί πρόσφατα, η χρηματοδότηση δύναται επίσης να προέρχεται από εξωτερικούς παράγοντες. Οι δωρητές παγκόσμιας εμβέλειας παρέχουν οικονομική στήριξη σε κόμματα πολιτικής στα αναπτυσσόμενα κράτη σαν προωθητικό μέσο της χρηστής διακυβέρνησης και της δημοκρατίας ή, σε κάποιες περιπτώσεις, για να ενισχύσουν τα προτιμώμενα κόμματα πολιτικής. Η στήριξη δύναται να είναι αμιγώς οικονομική ή άλλου τύπου. Η στήριξη συνήθως παρέχεται υπό τη μορφή αναπτυξιακών δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας προκηρύξεων των πολιτικών κομμάτων, καταστατικών των πολιτικών κομμάτων και ικανοτήτων διεξαγωγής των εκστρατειών (Wild & Foresti, 2010).

Σκοπός όλων των μορφών βοήθειας αποτελεί η παροχή αναπτυξιακής συνδρομής σε παγκόσμιο επίπεδο για τη διατήρηση μιας παγκόσμιας λειτουργικής κοινωνίας. Αρχές μείζονος σημασίας των σύγχρονων τύπων εξωτερικής βοήθειας διευκρινίστηκαν με αφορμή το Σχέδιο Μάρσαλ, το οποίο είχε στόχο την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ανασυγκρότησης έπειτα από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και της νομοθεσίας περί βοήθειας από εξωτερικούς παράγοντες των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής του έτους 1961 (Goodman, 2018). Η δημιουργία δεσμών ανάμεσα σε πολιτικά κόμματα με κοινές ιδεολογίες αποτελεί άλλο ένα κοινό γνώρισμα της παγκόσμια υποστήριξης ενός πολιτικού κόμματος. Αυτό δύναται ορισμένες φορές να ερμηνευθεί σαν άμεση ενίσχυση των πολιτικών σκοπών ενός πολιτικού κόμματος, όπως η κυβερνητική

υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής προς το κόμμα της Γεωργίας πίσω από την Επανάσταση των Ρόδων (Thevoz & Geoghegan, 2019).

Ορισμένοι δωρητές κινούνται σε πιο ουδέτερη έδαφος, όπου πληθώρα δωρητών παρέχουν χρηματοδοτήσεις σε κράτη προσβάσιμα από όλα τα πολιτικά κόμματα για διάφορους λόγους που προσδιορίζονται από τους αποδέκτες (Wild & Foresti, 2010). Μερικές κορυφαίες δεξαμενές ιδεών, όπως το Overseas Development Institute, έχουν προτείνει να αυξηθεί η ενίσχυση προς τα κόμματα της πολιτικής ως αναπτυξιακό τμήμα της ικανότητας να καλύψουν τις ανάγκες των δωρητών με γνώμονα τα συμφέροντα για ορθότερη διακυβέρνηση (Wild & Foresti, 2010).

1.7. Ξένες επεμβάσεις

Έχουν διατυπωθεί ανησυχίες αναφορικά με εμφανείς παρεμβάσεις στη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων κρατών που υλοποιούνται από ξένα κράτη (Goodman, 2018), διότι προσβάλλουν τη φήμη των εθνικών χωρών στην διεθνή σκηνή, με το θέμα να εξακολουθεί να θεωρείται αμφιλεγόμενο και να συζητείται έντονα (Thevoz & Geoghegan, 2019).

Τον καλοκαίρι του έτους 2021, πραγματοποιήθηκε μια αγωγή εναντίον του πρώην ευεργέτη του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος των ΗΠΑ, Έλιοτ Μπρόιντι, η οποία τον έθετε υπόλογο για την αποδοχή χρηματοδοτήσεων αξίας εκατομμυρίων δολαρίων από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Η χρηματοδότηση υποστηρίζεται ότι είχε σκοπό την εκτέλεση δυσφημιστικής εκστρατείας κατά της χώρας του Κατάρ, που τότε ήταν σε σύγκρουση με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, και την επιρροή στην εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Chiu, 2020).

1.8. Η χρηματοδότηση του κομματικού ανταγωνισμού: Δημοκρατία: Πολιτική χρηματοδότηση σε 25 δημοκρατίες

Το βιβλίο "The Funding of Party Competition: Political Finance in 25 Democracies" του Karl-Heinz Nassmacher αποτελεί μια από τις πιο λεπτομερείς και ολοκληρωμένες μελέτες σχετικά με τη συγκριτική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Το έργο του Nassmacher ξεχωρίζει για την εκτενή ανάλυση τόσο της εφαρμογής των χρηματοδοτικών διατάξεων όσο και των ακριβών εκτιμήσεων που παραθέτει. Σε αντίθεση με την υπάρχουσα βιβλιογραφία που επικεντρώνεται κυρίως στις νομικές και τυπικές πτυχές της πολιτικής χρηματοδότησης, η μελέτη του Nassmacher παρέχει

βαθύτερη κατανόηση των πηγών χρηματοδότησης και των οικονομικών ροών εντός των πολιτικών κομμάτων.

Η ανάλυση της πολιτικής χρηματοδότησης εξετάζεται μέσω της κομματικής οργάνωσης, καθιστώντας δυνατή τη μελέτη των χρηματοδοτικών συνεπειών στα κομματικά συστήματα και τη δομή των κομμάτων. Αυτό επιτρέπει την ανάλυση των διαφορών μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής χρηματοδότησης και την ενσωμάτωση της ενδοκομματικής διάστασης στην έρευνα. Το έργο του Nassmacher υπερβαίνει την απλή σύγκριση των προτύπων δαπανών και εισοδημάτων, εξετάζοντας τις μακροχρόνιες επιπτώσεις της πολιτικής χρηματοδότησης.

Ένα σημαντικό συμπέρασμα του Nassmacher είναι η αμφισβήτηση της αντίληψης περί αυξανόμενου πολιτικού κόστους. Η μακροχρόνια έρευνά του δείχνει ότι, λαμβάνοντας υπόψη τον πληθωρισμό και την αύξηση του εκλογικού σώματος, δεν υπάρχει σαφής αύξηση των δαπανών των πολιτικών κομμάτων. Αυτό υποδηλώνει ότι η αύξηση των δαπανών αποδίδεται κυρίως στην αύξηση της διαθέσιμης χρηματοδότησης και όχι στις αυξανόμενες "αντικειμενικές" ανάγκες. Επιπλέον, η αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης δεν αποτελεί απαραίτητα αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση της εξάρτησης από παράνομες χρηματοδοτικές πηγές.

Ο Nassmacher αμφισβητεί επίσης τον ισχυρισμό ότι η δημόσια χρηματοδότηση ευνοεί τα καθιερωμένα πολιτικά κόμματα. Η αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης δεν φαίνεται να εμποδίζει την είσοδο νέων πολιτικών κομμάτων, γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν αποτελεί παράγοντα στρέβλωσης του πολιτικού ανταγωνισμού. Αντίθετα, υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει απλή σύνδεση μεταξύ της εκλογικής επιτυχίας και της χρηματοδότησης.

Παρά την εκτενή ανάλυση, το βιβλίο του Nassmacher αντιμετωπίζει προκλήσεις λόγω της δυσκολίας συλλογής δεδομένων από 25 διαφορετικές δημοκρατίες. Σε αρκετές περιπτώσεις, τα διαθέσιμα δεδομένα δεν επαρκούν για την κάλυψη όλων των πτυχών που εξετάζει ο Nassmacher, ιδιαίτερα όσον αφορά τις χρονικές σειρές και τις ενδοοργανωτικές επιπτώσεις των δαπανών. Ο Nassmacher επέλεξε να εξάγει προκαταρκτικά συμπεράσματα από περιορισμένες μελέτες περιπτώσεων, επισημαίνοντας τα πολύπλοκα ζητήματα που προκύπτουν από την εξέταση επιμέρους περιπτώσεων.

Συνολικά, το βιβλίο του Nassmacher προσφέρει μια ολοκληρωμένη θεώρηση της πολιτικής χρηματοδότησης, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για διακρατική συνεργασία και συγκριτική έρευνα. Η μελέτη του αναδεικνύει τις πολυπλοκότητες και τις

προκλήσεις της πολιτικής χρηματοδότησης, προτείνοντας ότι η δημόσια χρηματοδότηση από μόνη της δεν αρκεί για την εξάλειψη της διαφθοράς και την προώθηση της διαφάνειας στα πολιτικά συστήματα.

1.9. Επισκόπηση Ερευνών

Η μελέτη των Taplin et al. (2013) εξετάζει την οικονομική λογοδοσία των τοπικών αρχών της Ινδονησίας το 2006, αναδεικνύοντας χαμηλό επίπεδο συμμόρφωσης στη διανομή και διαχείριση των κονδυλίων προς τα πολιτικά κόμματα. Από τις 221 αρχές που εξετάστηκαν, κάθε ρουπία παραβίαζε κατά μέσο όρο 1,8 άρθρα, υποδεικνύοντας την ανάγκη για ενισχυμένους ελέγχους.

Οι κυβερνητικές αρχές με υψηλότερη εκπροσώπηση από το κυβερνών κόμμα είχαν λιγότερες παραβιάσεις, ενώ ο συνολικός αριθμός παραβιάσεων ανά ρουπία υποδεικνύει την ανάγκη ενίσχυσης των ελεγκτικών μηχανισμών και αυστηρότερων συνεπειών για τη μη συμμόρφωση.

Η μελέτη των Mapulanga et al. (2022) συγκρίνει τους νόμους για τα πολιτικά κόμματα και την πρόσβαση στην πληροφόρηση στο Μαλάουι, τονίζοντας τη σημασία της διαφάνειας στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Η νομοθεσία επιδιώκει να προωθήσει τη λογοδοσία, απαιτώντας από τα πολιτικά κόμματα να αποκαλύπτουν τις πηγές χρηματοδότησής τους.

Ο Netshakhuma (2021) αξιολογεί το άρθρο 12 του νόμου περί χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων της Νότιας Αφρικής, τονίζοντας την ανάγκη για ορθές πρακτικές διαχείρισης αρχείων για την προώθηση της διαφάνειας.

Η μελέτη του Pacini (2009) αναλύει τις αλλαγές στο ιταλικό σύστημα άμεσης δημόσιας χρηματοδότησης, επισημαίνοντας τον αυξημένο κομματικό κατακερματισμό και την εξάρτηση από τη δημόσια χρηματοδότηση. Η δυσκολία μεταρρύθμισης του συστήματος προκύπτει από την εξάρτηση των κομμάτων από τη δημόσια χρηματοδότηση.

Η έρευνα των Johnston & Pattie (2007) εξετάζει τις δωρεές προς τα κόμματα της εκλογικής περιφέρειας στο Ηνωμένο Βασίλειο την περίοδο 2001-2005, δείχνοντας ότι οι σημαντικές δωρεές βελτίωσαν τις εκλογικές επιδόσεις των Συντηρητικών και των Φιλελεύθερων Δημοκρατών σε αμφισβητούμενες έδρες, ενώ οι δωρεές στους Εργατικούς ενίσχυσαν την απόδοσή τους στις έδρες που υπερασπίζονταν.

Συνολικά, οι έρευνες δείχνουν την αναγκαιότητα για αυξημένη διαφάνεια και λογοδοσία στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, υπογραμμίζοντας τις προκλήσεις και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα συστήματα δημόσιας χρηματοδότησης και οι ελεγκτικοί μηχανισμοί.

1.10. Ανακεφαλαίωση

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώθηκε στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, ένα ζήτημα καίριας σημασίας για τη διαφάνεια και την ακεραιότητα των πολιτικών συστημάτων. Μέσα από την ανάλυση των διαφόρων πτυχών της χρηματοδότησης, αποκαλύφθηκαν οι πολύπλοκες σχέσεις μεταξύ της πολιτικής χρηματοδότησης, της δημοκρατίας και της πολιτικής σταθερότητας.

Αρχικά, η συζήτηση εστίασε στη δομή και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων. Τα κόμματα είναι θεμελιώδη στοιχεία των σύγχρονων πολιτικών συστημάτων, λειτουργώντας ως γέφυρες μεταξύ των πολιτών και της κυβέρνησης. Η ανάλυση έδειξε ότι, ανεξαρτήτως του πολιτικού καθεστώτος, τα κόμματα διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτικών αποφάσεων. Στις δημοκρατίες, ο ανταγωνισμός μεταξύ πολλών κομμάτων προάγει τη δημοκρατική διαδικασία, ενώ στις απολυταρχίες, η κυριαρχία ενός κόμματος συχνά περιορίζει τις δημοκρατικές λειτουργίες.

Στη συνέχεια, η ανάλυση των πηγών χρηματοδότησης έδειξε ότι τα πολιτικά κόμματα αντλούν κεφάλαια από διάφορες πηγές, συμπεριλαμβανομένων των συνδρομών και δωρεών μελών, των οργανώσεων υποστήριξης, της δημόσιας χρηματοδότησης και των παράνομων πηγών. Η βάση χρηματοδότησης από τα μέλη αποτελεί μια δημοκρατική μέθοδο ενίσχυσης των κομμάτων, ενώ η δημόσια χρηματοδότηση έχει στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας και την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών μεταξύ των κομμάτων. Ωστόσο, οι παράνομες πηγές χρηματοδότησης, όπως η υπεξαίρεση και η δωροδοκία, υπονομεύουν την ακεραιότητα του πολιτικού συστήματος και δημιουργούν σημαντικούς κινδύνους διαφθοράς.

Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων έχει σημαντικές επιπτώσεις στο πολιτικό σύστημα και τη δημοκρατία. Η εξάρτηση από μεγάλες δωρεές μπορεί να οδηγήσει σε μεροληψία και να αυξήσει τον κίνδυνο διαφθοράς. Η δημόσια χρηματοδότηση, αν και αποσκοπεί στη μείωση αυτών των κινδύνων, δεν είναι πάντα αποτελεσματική. Σε πολλές περιπτώσεις, η αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης δεν έχει καταφέρει να

μειώσει την εξάρτηση των κομμάτων από παράνομες πηγές, ενώ ταυτόχρονα δεν αποτρέπει ούτε προωθεί την είσοδο νέων πολιτικών κομμάτων στην πολιτική σκηνή. Μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα πολιτικά συστήματα είναι η διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Η επιβολή αυστηρών κανονισμών και η εφαρμογή αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου είναι απαραίτητες για την πρόληψη της διαφθοράς και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στη δημοκρατική διαδικασία. Επιπλέον, η διεθνής συνεργασία και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που συνδέονται με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων.

Συνολικά, το παρόν κεφάλαιο ανέδειξε τη σημασία της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων για τη λειτουργία των δημοκρατικών συστημάτων και την πολιτική σταθερότητα. Η εξασφάλιση διαφανούς και δίκαιης χρηματοδότησης είναι κρίσιμη για την ενίσχυση της δημοκρατίας και την προώθηση της πολιτικής ακεραιότητας. Οι μελλοντικές πολιτικές πρέπει να εστιάσουν στην ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου, τη μείωση της εξάρτησης από μεγάλες δωρεές και την προώθηση της συμμετοχής των πολιτών στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Μόνο μέσω αυτών των μέτρων μπορεί να επιτευχθεί μια βιώσιμη και αξιόπιστη δημοκρατική διαδικασία.

2^ο Κεφάλαιο: Η Διαφθορά των Πολιτικών Κομμάτων

2.1. Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο εστιάζει στη διαφθορά των πολιτικών κομμάτων, ένα κρίσιμο ζήτημα της σύγχρονης πολιτικής. Η διαφθορά επηρεάζει τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και την εμπιστοσύνη του κοινού στο πολιτικό σύστημα. Η κατανόηση των μηχανισμών που την ενισχύουν είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη στρατηγικών καταπολέμησης.

Στόχοι του κεφαλαίου είναι η κατανόηση της έννοιας της διαφθοράς, οι διάφορες μορφές της στα πολιτικά κόμματα, και ο ρόλος των ορίων (επίσημων και άτυπων) στην αντιμετώπισή της. Εξετάζεται επίσης το θεσμικό πλαίσιο κατά της διαφθοράς και οι προκλήσεις του.

Σημαντικό μέρος αποτελεί η ανάλυση περιπτώσεων διαφθοράς στα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, τα μέτρα αντιμετώπισης και τα αποτελέσματά τους. Μέσα από αυτή την ανάλυση, επιδιώκεται ο εντοπισμός αδυναμιών και η πρόταση βελτιώσεων για την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στον πολιτικό χώρο.

2.2. Διαφθορά

Τα όρια αποτελούν μια αυξανόμενη εστίαση για ακαδημαϊκούς και επαγγελματίες που επιδιώκουν να κατανοήσουν τη δυναμική της δημόσιας πολιτικής. Στην πολιτική κατά της διαφθοράς, πώς καθορίζονται αυτά τα όρια και από ποιον έχει εκτεταμένες επιπτώσεις στην εμπιστοσύνη του κοινού.

Η δημιουργία ορίων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας πολιτικής και έχει σημαντικές επιπτώσεις στον τρόπο κατανόησης ενός προβλήματος και στον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζεται, εφαρμόζεται και αξιολογείται οποιαδήποτε απάντηση σε αυτό. Επομένως, η κατανόηση της δυναμικής δημιουργίας ορίων είναι μια αυξανόμενη εστίαση για τους ακαδημαϊκούς και τους επαγγελματίες της πολιτικής. Όπως περιγράφουν οι Schotter et al. (2017), τα όρια, επίσημα και άτυπα, παρέχουν τη βάση για τη «μοναδική σειρά» ταξινομήσεων, δομών και διαδικασιών που στοχεύουν στην αντιμετώπιση ενός προβλήματος και αυτό επηρεάζει την αποτελεσματικότητα των δράσεων. Αυτός που έχει τη δύναμη να εκτελέσει έναν ρόλο καθορισμού ορίων επηρεάζει επίσης τα συμφέροντα που υπηρετούν (Cochrane, 2018).

2.3. Ορισμοί και έννοιες

Η διαφθορά αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα, με πολύπλοκη και πολυετή φύση (Head, 2008), κατά την οποία οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αντιμετωπίζουν μια πλειάδα ενδιαφερομένων που κρίνουν τις λύσεις τους με βάση μια «συστοιχία διαφορετικών και αντιφατικών κλιμάκων». Τα προβλήματα περιλαμβάνουν σχέσεις που είναι «μη γραμμικές» και καλύπτουν συμβατικά όρια πολιτικής (Williams, 2002). Η κάλυψη των ορίων αναφέρεται στη «δυναμική πολιτικής μεταξύ υποσυστημάτων» που είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση επίσημων προβλημάτων, επειδή επιτρέπουν τη συνεργασία πέρα από τα συμβατικά όρια και αναζητούν λύσεις πέρα από τους φορείς και τους θεσμούς που αλληλεπιδρούν τακτικά σε έναν τομέα πολιτικής (Jochim & May, 2010). Η μετάβαση πέρα από ένα μόνο υποσύστημα είναι σημαντική γιατί τείνει να περιορίζεται από μια κυρίαρχη άποψη, μια μακρά ιστορία και τη δύναμη κυρίαρχων συμφερόντων. Όλα αυτά τείνουν να περιορίζουν τον τρόπο κατανόησης των προβλημάτων και παράγουν σχετικά συνεπή μοτίβα απόκρισης με την πάροδο του χρόνου. Αν και υπάρχουν παραλλαγές στον τρόπο με τον οποίο επηρεάζονται τα υποσυστήματα από αυτούς τους περιορισμούς, η εστίαση εντός αποκλείει τις ολοκληρωμένες λύσεις, καθώς και την προοπτική νέων υποσυστημάτων που αναδύονται ως συμβατικά όρια αμφισβητούνται χρήσιμα (Howlett et al., 2009).

Όπου μια λύση εκτείνεται σε συμβατικά όρια και περιλαμβάνει εξισορρόπηση της δύναμης πολλών παραγόντων, είναι πολύ πιο δύσκολο να σχεδιαστούν πολιτικές και να διαχειριστούν τη συνεκτική και συνεπή εφαρμογή της (Jochim & May, 2010). Αν και μια κυρίαρχη λύση πολιτικής κατά της διαφθοράς που εκτείνεται σε συμβατικά όρια έχει προκύψει μεταξύ των πολιτειακών κυβερνήσεων της Αυστραλίας με τη μορφή μόνιμων επιτροπών κατά της διαφθοράς, αντιμετώπισε τους διάφορους συμβιβασμούς που απαιτούνται στις φάσεις σχεδιασμού, εφαρμογής και τροποποίησης με διαφορετικό τρόπο. Ωστόσο, οι επιτροπές αντιπροσωπεύουν μια σημαντική έκταση των ορίων σε σύγκριση με τις συμβατικές προσεγγίσεις επιβολής του νόμου. Αυτό αντικατοπτρίζει την αυξανόμενη αναγνώριση ότι η διαφθορά είναι ένας μοναδικός και συνήθως κρυφός τύπος εγκλήματος που συχνά συμβαίνει χωρίς άμεσα, αναγνωρισμένα ή καταγγέλλοντα θύματα, όπως, για παράδειγμα, η κοινή κλοπή. Ως εκ τούτου, το σκεπτικό για τη διαμόρφωση εναλλακτικών ορίων αντίδρασης βασίζεται στην κατανόηση ότι η διαφθορά είναι «μοναδικά δύσκολο να εντοπιστεί» και ότι οι

συμβατικές στρατηγικές επιβολής του νόμου είναι αναποτελεσματικές (Cochrane, 2018).

2.4. Βασικές έννοιες και το πλαίσιο της καταπολέμησης της διαφθοράς

Έχει επικρατήσει αντιπαράθεση αναφορικά με τον ορισμό της διαφθοράς, καθώς αποτελεί ένα πολυσύνθετο ζήτημα. Ωστόσο, η Διεθνής Τράπεζα ορίζει ότι «διαφθορά αποτελεί η κατάχρηση της εξουσίας του δημοσίου προς ιδιωτικό όφελος» (Bhargava 2006), με ευρεία αποδοχή. Η διαφθορά πολιτικής αφορά συγκεκριμένα την κατάχρηση θέσης του δημοσίου από πολιτικούς. Όταν καταστεί ανεξέλεγκτη, η διαφθορά της πολιτικής δύναται να υποβιβάσει τις βάσεις ηθικής της δημοκρατίας, δηλαδή τους δημοκρατικούς θεσμούς και τις πολιτικές αξίες.

Η διαφθορά στην πολιτική αποδυναμώνει τη λαϊκή εξουσία, καθώς οι αποφάσεις λαμβάνονται προς όφελος μεγάλων συμφερόντων και όχι του δημοσίου. Αυτό υποβαθμίζει την ισότητα απέναντι στον νόμο και ευνοεί άτομα που εμπλέκονται σε παράνομες συναλλαγές, μειώνοντας την εμπιστοσύνη στους κυβερνητικούς θεσμούς και το δικαστικό σύστημα.

Τον Νοέμβριο του 2020, πέντε χρόνια μετά την αξιολόγηση της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την πρόληψη της διαφθοράς, διαπιστώθηκε ότι μόνο 11 από τις 19 πολιτικές συστάσεις είχαν εφαρμοστεί. Σε άλλη αναφορά, επισημάνθηκαν αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα τον Ιούνιο του 2019, όπου η ενεργητική δωροδοκία των δημόσιων υπαλλήλων υποβαθμίστηκε από κακούργημα σε πλημμέλημα. Παρά τις βελτιώσεις που θεσπίστηκαν τον Νοέμβριο του 2019, καμία από τις τέσσερις προτάσεις του Συμβουλίου δεν εφαρμόστηκε πλήρως.

Παρά την οικονομική ύφεση μεταξύ 2019 και 2020, η Ελλάδα συνεχίζει να αντιμετωπίζει προκλήσεις στην εξάλειψη της διαφθοράς, παρόμοιες με εκείνες της δεκαετίας του 2010. Παρότι υπήρξε προσπάθεια θέσπισης νέων νομοθεσιών και δημιουργίας οργανισμών κατά της διαφθοράς, αυτές οι προσπάθειες δεν συνοδεύτηκαν από ουσιαστική δράση. Ως αποτέλεσμα, η πολυπλοκότητα και ο αριθμός των νέων κανονισμών δεν μείωσαν το χάσμα μεταξύ νομοθεσίας και πρακτικής εφαρμογής.

2.5. Διαφθορά και πολιτικό σύστημα

Το θέμα της διαφθοράς είναι ένας υποτομέας που ανήκει στο μεγαλύτερο θέμα της κατάχρησης της πολιτικής. Η κατάχρηση της πολιτικής εμφανίζεται όταν το πολιτικό

σύστημα, ή ακόμα και η πολιτική σχέση, δεν βασίζεται σε κάποια ιδιοκτησιακή βάση. Δεν υπάρχει πρόβλημα κατάχρησης ή διαφθοράς από τον κάτοχο της πολιτικής εξουσίας, αν αυτός εκπροσωπεί ένα ανεξάρτητο δικαίωμα στο πολιτικό σύστημα. Ο άρχοντας σε ένα ιδιωτικό (όπως το φεουδαρχικό) ή κρατικό (στο ασιατικού τύπου) σύστημα, και φυσικά οι πολίτες σε μια δημοκρατία, μπορεί να ενεργούν λανθασμένα ή να είναι σπάταλοι, αλλά δεν θεωρούνται υπεύθυνοι για κατάχρηση ή διαφθορά, επειδή η πολιτική τους λειτουργία και τα αποτελέσματά της θεωρούνται ως ιδιοκτησία τους. Έτσι, ο όρος της κατάχρησης ή της διαφθοράς σχετίζεται με πολιτικά συστήματα που βασίζονται στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία ή περιλαμβάνουν μια αναφορά σε έναν δικαιούχο της πολιτικής, διαφορετικό από τον πραγματικό της κάτοχο. Αυτό σημαίνει ότι προϋποθέτει μια σχέση μεταξύ εντολέα και εντολοδόχου (Meny, 1992). Η διαφθορά μπορεί να εξεταστεί με δύο τρόπους: μία ηθική και μία πολιτική προσέγγιση (Meny, 1992).

Η ηθική προσέγγιση αναλύει τη διαφθορά σε ένα πλαίσιο κανόνων συμπεριφοράς, που βασίζονται στην ιδέα ότι ο άνθρωπος έχει τη φυσική ικανότητα να ενεργεί ηθικά και ότι η τήρηση των ηθικών κανόνων είναι θέμα προσωπικής δέσμευσης. Ωστόσο, αυτή η άποψη της πολιτικής αντίκειται στην ίδια τη λογική της, ως φαινόμενο που δημιουργεί την έννοια της συνολικής κοινωνίας. Αυτό δεν σημαίνει ότι η πολιτική λειτουργία δεν έχει ηθική διάσταση, αλλά ότι η πολιτική συναντά την ηθική σε διαφορετικά επίπεδα ανάλογα με τη σχέση μεταξύ εντολέα και εντολοδόχου. Αυτό επίσης σημαίνει ότι υπάρχουν πολλές εκδοχές της πολιτικής ηθικής, ανάλογα με τις προσλήψεις του πολιτικού φαινομένου ή τους τύπους των πολιτικών συστημάτων (Meny, 1992).

Η πολιτική προσέγγιση της διαφθοράς προϋποθέτει την αντιπροσωπευτική φύση της πολιτικής εξουσίας. Ο πολιτικός είναι εντολοδόχος και όχι δικαιούχος της πολιτικής, ενεργώντας όχι για τον εαυτό του, αλλά για λογαριασμό ενός τρίτου, του εντολέα. Η σχέση αυτή περιλαμβάνει την επιλογή του εντολοδόχου από τον εντολέα, τον ορισμό του χρόνου και του περιεχομένου της εντολής, το δικαίωμα πλήρους ελέγχου και την ευθύνη του εντολοδόχου (Meny, 1992).

Στη σύγχρονη πολιτική σκηνή, βλέπουμε μια αποδυνάμωση των παραδοσιακών θεσμών και διακρίσεων εξουσιών που κληροδοτήθηκαν από το παρελθόν. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι οι πολιτικοί που κερδίζουν τις εκλογές εξασφαλίζουν σχεδόν απόλυτο έλεγχο σε όλες τις εξουσίες: τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη διοικητική.

Παλαιότερα, οι φιλελεύθερες και σοσιαλιστικές ιδεολογίες προσέφεραν κάποια ισορροπία, επιτρέποντας στην κοινωνία να αλληλεπιδρά με την κυβέρνηση με έναν πιο αντιπροσωπευτικό τρόπο. Ωστόσο, με τις σύγχρονες αλλαγές όπως η παγκοσμιοποίηση και η εμφάνιση της "διαμεσολαβημένης κοινωνίας" (ή "κοινωνίας των πολιτών"), αυτές οι ισορροπίες έχουν διαταραχθεί (Claeys & Frogner, 1995).

"Διαμεσολαβημένη κοινωνία" σημαίνει ότι η πολιτική εξουσία δεν ανταποκρίνεται απευθείας στην κοινωνία, αλλά μέσω ισχυρών ομάδων συμφερόντων. Αυτό οδηγεί σε μια κατάσταση όπου η πολιτική διαδικασία γίνεται λιγότερο διαφανής και περισσότερο ελεγχόμενη από ιδιωτικά συμφέροντα (Claeys & Frogner, 1995).

Η πολιτική στη σύγχρονη εποχή γίνεται όλο και πιο εξαρτημένη από ιδιωτικά οικονομικά και επικοινωνιακά συμφέροντα. Οι πολιτικοί και τα κόμματα έχουν γίνει περισσότερο ευάλωτα στην επιρροή από ισχυρούς ιδιωτικούς ομίλους, κάτι που αλλοιώνει την πολιτική διαδικασία και την καθιστά λιγότερο αντιπροσωπευτική (Claeys & Frogner, 1995).

Η τάση αυτή ως επιζήμια για τη δημοκρατία, καθώς περιορίζει την άμεση συμμετοχή των πολιτών στην πολιτική διαδικασία και ενισχύει την εξάρτηση της πολιτικής από ιδιωτικά συμφέροντα (Claeys & Frogner, 1995).

Υπάρχει ένα δεύτερο επίπεδο διαφθοράς που αφορά το διοικητικό και μη πολιτικό προσωπικό σε κρατικούς μηχανισμούς. Η διαφθορά δεν είναι ίδια σε όλες τις χώρες, και ότι συνήθως συνδέεται με χαμηλούς μισθούς και αδύναμα πολιτικά συστήματα στις λεγόμενες "περιφερειακές" χώρες, σε αντίθεση με τις πιο ανεπτυγμένες χώρες του "κέντρου" (Κοντογιώργη, 2004).

Οι αναπτυγμένες χώρες συχνά θεωρούνται αντίστοιχα λιγότερο διεφθαρμένες και ότι η διαφθορά συνδέεται με την υπανάπτυξη, μια άποψη που το κείμενο θεωρεί απλουστευτική και παραπλανητική. Η άποψη επικρίνεται ως αυθαίρετη και παραπλανητική, αφού αγνοεί την πραγματική φύση της διαφθοράς και συμβάλλει στη διατήρηση των συνθηκών που την προκαλούν (Κοντογιώργη, 2004).

Η διαφθορά στον κρατικό μηχανισμό είναι αναπόφευκτη και ότι η μετάβαση από παραδοσιακές ιδεολογίες σε μοντέλα κοινωνικής αναδιανομής έχει αλλάξει τον ρόλο και τις προτεραιότητες του κρατικού προσωπικού (Κοντογιώργη, 2004).

Ειδικότερα για την Ελλάδα, διακρίνεται μία ιδιαιτερότητα της ελληνικής κοινωνίας και πολιτικής ιστορίας, που δεν προσφέρει γόνιμο έδαφος για την επιτυχία παραδοσιακών ιδεολογιών. Το ελληνικό κράτος λειτούργησε κυρίως ως μηχανισμός αναδιανομής και

ότι αυτό έχει οδηγήσει σε μια μορφή πολιτικής πελατείας μεταξύ των πολιτικών και των πολιτών (Κοντογιώργη, 2004).

Η διαπλοκή και η διαφθορά χαρακτηρίζονται ως βασικά στοιχεία του σύγχρονου πολιτικού συστήματος, το οποίο δεν είναι πλήρως αντιπροσωπευτικό. Αυτό σημαίνει ότι οι προσπάθειες για την εξάλειψη της διαφθοράς και της διαπλοκής μέσα στο υπάρχον σύστημα μπορούν μόνο να έχουν περιορισμένη επίδραση. Η πλήρης εξάλειψη αυτών των φαινομένων θα απαιτούσε μια ουσιαστική αλλαγή στο πολιτικό σύστημα, μετατρέποντάς το σε μια πιο αυθεντική δημοκρατία (Κοντογιώργη, 2004).

Ένα τέτοιο πολιτικό σύστημα ανήκει στο μακρινό μέλλον. Στην παρούσα φάση, πιθανότατα θα μεταβούμε από ένα προ-αντιπροσωπευτικό σε ένα απλώς αντιπροσωπευτικό σύστημα, το οποίο ενδεχομένως θα σηματοδοτήσει την ολοκλήρωση της ανάπτυξης των σύγχρονων κοινωνιών. Σε αυτό το πλαίσιο, η κοινωνία θα αναλάβει πιο ενεργό ρόλο και θα γίνει εταίρος στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Κοντογιώργη, 2004).

Η καταπολέμηση της διαφθοράς είναι σημαντική, στην πραγματικότητα, αποτελεί μάλλον ένα ηθικό παρά πολιτικό αίτημα στην τρέχουσα εποχή. Η πραγματική λύση του προβλήματος της διαφθοράς και της διαπλοκής θα απαιτήσει μια συνολική αλλαγή στην κοινωνική και πολιτική δομή, μια αλλαγή που φαίνεται απόμακρη στο προσεχές μέλλον (Κοντογιώργη, 2004).

2.6. Δημοκρατία και διαφθορά της πολιτικής

Οι συστάσεις του ευρωπαϊκού Συμβουλίου (GRECO) περιλαμβάνουν αρχικά τη συμπεριφορά επιμέρους δημοσίων εργαζομένων ή κυβερνητικών υπαργών. Ενώ δικαιολογείται η επικύρωση της συμπεριφοράς τους, στην σύγχρονη Ελλάδα, καθώς και σε άλλες δημοκρατίες, η διαφθορά είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τα ανταγωνιστικά μοντέλα των πολιτικών κομμάτων για την εκλογική νίκη. Όπως είναι διαδεδομένοι, οι εκστρατείες της προεκλογικής περιόδου είναι εξαιρετικά κοστοβόρες, λόγω του υψηλού κόστους των διαφημίσεων της πολιτικής, οι οποίες μεταδίδονται σε ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά κανάλια, της εκλογικής έναρξης των εκστρατειών σε όλη την επικράτεια και τη διοργάνωση των συγκεντρώσεων. Είναι ανέφικτο για τα κόμματα της πολιτικής να ανταπεξέλθουν σε αυτό το επίπεδο του κόστους, εκτός εάν λάβουν επίσημες δωρεές καθώς και πληρωμές από επιχειρήσεις και ιδιώτες παρασκηνιακά.

Το ευρωπαϊκό συμβούλιο έχει αναφέρει ότι στην Ελλάδα έχουν λάβει χώρα βελτιώσεις στους χρηματοδοτικούς κανονισμούς των κομμάτων της πολιτικής, αλλά επισήμανε ότι οι δωρεές που δεν έχουν καταχωρηθεί εξακολουθούν να υφίστανται και να επιτρέπονται (Council of Europe, 2018). Οι αρχές στην Ελλάδα, επίσης, είναι απρόθυμες να υλοποιήσουν επαρκώς τη νομοθεσία. Χαρακτηριστική ένδειξη αποτελεί ότι το έτος 2018 οι ετήσιες συνολικές κρατικές επιχορηγήσεις στα κόμματα της πολιτικής ανήλθαν στα 13,5 εκατομμύρια ευρώ. Όταν, δύο έτη αργότερα, το έτος 2020, δημοσιεύθηκε μια επίσημη αναφορά, τα κόμματα της πολιτικής που είχαν παραβιάσει τους χρηματοδοτικούς κανονισμούς το έτος 2018 απλώς επωμίστηκαν περιορισμό της τάξης 1-5% για την επόμενη κρατική ετήσια επιχορήγησης. Η επιβολή των ποινών ήταν πενιχρή αναφορικά με την παραβίαση της νομοθεσίας περί χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και κυμάνθηκε στα 500 με 60.000 ευρώ.

Εν τούτοις, τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα επωμίζονται τα κενά που υφίστανται στο ρυθμιστικό πλαίσιο αναφορικά με τις πηγές χρηματοδότησης τους, ενώ πολλά περιθώρια προκύπτουν από την εφαρμογή της τρέχουσας νομοθεσίας. Παράλληλα, η σύνδεση των κομμάτων της πολιτικής και των μέσων μαζικής ενημέρωσης χαρακτηρίζεται από παντελή έλλειψη διαφάνειας. Οι ραδιοφωνικοί σταθμοί, οι τηλεοπτικοί σταθμοί και ο τύπος ανήκουν σε επιχειρήσεις συμμετοχών που ταυτόχρονα δραστηριοποιούνται σε διάφορους αγοραστικούς κλάδους, όπως τράπεζες και κατασκευές. Προκειμένου να συνάψουν δημόσιες συμβάσεις, τέτοιες επιχειρήσεις υποστηρίζουν επιλεκτικά έναν ή περισσότερους από τους βασικούς διεκδικητές της εξουσίας, ενώ επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό επίσης την πολιτική της εκάστοτε κυβέρνησης στους επιχειρηματικούς κλάδους του ενδιαφέροντος τους.

Στην Ελλάδα, όπως και σε κάποιες άλλες χώρες, οι άνθρωποι της εξουσίας μπορούν να προσφέρουν ειδικά προνόμια στους ιδιοκτήτες επιχειρήσεων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει δράσεις όπως χρήματα από την κυβέρνηση, τρόπους αποφυγής πληρωμής φόρων και ευκαιρίες για έναρξη νέων επιχειρήσεων. Σε αντάλλαγμα, οι άνθρωποι στην εξουσία χρηματίζονται για τις προεκλογικές τους εκστρατείες ή πλουτίζουν οι ίδιοι. Σε ένα μέρος όπου η κυβέρνηση και οι επιχειρήσεις συνεργάζονται, τα πράγματα μπορεί να είναι πραγματικά άδικοα. Οι άνθρωποι που κατέχουν τηλεοπτικά κανάλια και εφημερίδες ανήκουν επίσης σε μεγάλες εταιρείες όπως οι κατασκευαστικές και ναυτιλιακές εταιρείες. Στηρίζουν την κυβέρνηση που έχει την εξουσία όσο πιστεύουν ότι θα κερδίσει τις επόμενες εκλογές. Αλλά αν η κυβέρνηση

αρχίσει να φαίνεται ότι δεν θα κερδίσει, αυτοί οι επιχειρηματίες θα αλλάξουν την υποστήριξή τους προς άλλη κατεύθυνση.

Συμπερασματικά, όπως και σε άλλες δημοκρατίες, στην Ελλάδα, έχει προκύψει ένα τρίγωνο συμφερόντων που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις και τα πολιτικά κόμματα.

2.7. Ενέργειες αντιμετώπισης της διαφθορας στα πολιτικά κόμματα.

Το γεγονός ότι οι εκάστοτε κυβερνήσεις έχουν αναδιοργανώσει τους οργανισμούς εναντίον της διαφθοράς δεν αποτελεί μια πολλά υποσχόμενη ένδειξη, καθώς δύναται να αντικατοπτρίζει μια χρόνια τάση να τεθεί ο έλεγχος της διαφθοράς στην κυριότητα των κομμάτων της πολιτικής. Στην Ελλάδα είθισται οι πρωτοβουλίες εναντίον της διαφθοράς, που πραγματοποιεί η εκάστοτε κυβέρνηση, να αποτελούν εργαλείο σε διαγωνισμούς κομμάτων της πολιτικής. Λόγου χάρη, το χρονικό διάστημα 1990 έως 1992, επί κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας υπό την προεδρία του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, ο τέως πρωθυπουργός του ΠΑΣΟΚ Ανδρέας Παπανδρέου και πολλοί εκ των υπουργών δικάστηκαν με την κατηγορία της διαφθοράς. Ο τέως πρωθυπουργός κρίθηκε αθώος, ενώ οι δύο υπουργοί καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης, οι οποίες στη συνέχεια ακυρώθηκαν. Το έτος 1993 ο Ανδρέας Παπανδρέου εκλέχθηκε στις βουλευτικές εκλογές και ξεκίνησε καινούρια ποινική έρευνα εναντίον του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη. Όμως σε μικρό χρονικό διάστημα η υπόθεση κατέρρευσε από τον ίδιο.

Τον Φεβρουάριο του έτους 2018, η κοινοβουλευτική πλειοψηφία των κομμάτων Σύριζα και Ανέλ στην Ελλάδα έκανε μια ευρέως δημοσιοποιημένη αλλά αποτυχημένη απόπειρα στο κοινοβούλιο να συσχετίσει δύο τέως πρωθυπουργούς και οκτώ τέως υπουργούς, όλοι τους μέλη των προγενέστερων υπουργικών συμβουλίων της Νέας Δημοκρατίας ή/και του Πασόκ, με ενέργειες διαφθοράς, τις οποίες φέρεται να πραγματοποίησε η πολυεθνική φαρμακευτική επιχείρηση Novartis. Παρόλο που η υπόθεση δεν έχει ολοκληρωθεί, η κοινοβουλευτική έρευνα ήταν ασύμφορη και βραχύβια, καθώς αποφάνθηκε ότι η βουλή δεν είχε την δικαιοδοσία να διεκπεραιώσει την υπόθεση, ενώ απουσίαζαν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία.

Σε όλες τις καταστάσεις που αναφέρθηκαν προηγουμένως, παρόλο που δεν αποκαλύφθηκε η πραγματική αλήθεια για τις έρευνες, ο κύριος στόχος ήταν να η απομυθοποίηση της πολιτικής σκηνής. Είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στην

εξάλειψη της διαφθοράς, χωρίς να επηρεάζεται από τον πολιτικό ανταγωνισμό. Πρέπει επίσης να θεσπιστούν οι κατάλληλοι κανόνες για να αποτραπούν τυχόν παράνομες διασυνδέσεις μεταξύ της κυβέρνησης και των επιχειρήσεων.

Στη σύγχρονη Ελλάδα, δύναται να εφαρμοστούν μια σειρά από πιθανές εναλλακτικές πολιτικές συστάσεις έτσι ώστε να επιτευχθεί ο εξορθολογισμός των διαδικασιών και των μηχανισμών της λογοδοσίας, καθώς επίσης και η βελτίωση αυτών. Οι προτεινόμενες θέσεις δύναται να είναι πιθανά μέτρα για την εξάλειψη ορισμένων από τα ανωτέρω ζητήματα που αναλύθηκαν, όπως οι υπέρογκες δωρεές σε εκλογικούς υποψηφίους και στα κόμματα της πολιτικής που πραγματοποιούν προεκλογικές εκστρατείες και η πολιτικοποίηση του δικαστικού συστήματος. Μη κυβερνητικές οργανώσεις με έδρα την Αθήνα, όπως λόγου χάρη η Διεθνής Διαφάνεια και η «Vouli Watch» έχουν προτείνει παρόμοιες θέσεις στο παρελθόν (Sotiropoulos, 2020).

2.8. Συστάσεις

Αρχικά, πρέπει να δημοσιεύονται οι δηλώσεις της δημοσιοποίησης των βουλευτικών περιουσιακών στοιχείων στο διαδίκτυο. Η δημοσιοποίηση δεν θα πρέπει να είναι για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, με την τελευταία να αφορά το φορολογικό έτος του 2018, αλλά από την έναρξη της πολιτικής τους σταδιοδρομίας έως σήμερα. Παράλληλα, να επαληθεύονται τα περιουσιακά στοιχεία που γνωστοποιήθηκαν, όπως για παράδειγμα η διασταύρωση με φόρους και δεδομένα, πριν διατεθούν στο κοινό ή επιβολή προθεσμίας για την επαλήθευση των περιουσιακών στοιχείων έπειτα από τη δημοσιοποίησή τους.

Ακόμη, προτείνεται η παροχή στην εκλογική Επιτροπή του Κοινοβουλίου της Ελλάδας που επιβλέπει τις δαπάνες της προεκλογικής εκστρατείας και τους επιπλέον πόρους για να διευκολυνθεί η ολοκλήρωση της επαλήθευσης των περιουσιακών στοιχείων σε ικανοποιητικό χρόνο.

Επιπλέον, πρόταση αποτελεί η αναμόρφωση της δομής της προαναφερθείσας Επιτροπής με εξαίρεση της συμμετοχής των βουλευτών, η οποία σήμερα περιλαμβάνει δύο βουλευτές, όπου ο ένας εκπροσωπεί το κυβερνών πολιτικό κόμμα και ο άλλος το κύριο πολιτικό κόμμα της αντιπολίτευσης. Προτείνεται η συμμετοχή στην 11μελή Επιτροπή και η ανάθεση της θέσης του προέδρου της Επιτροπής σε μη βουλευτή. Αυτή η Επιτροπή σήμερα βρίσκεται υπό την προεδρία του επικεφαλής της Επιτροπής

Διαφάνειας και Θεσμών του κοινοβουλίου, ο οποίος επίσης είναι ένας εκ των αντιπροέδρων του κοινοβουλίου.

Η εν λόγω σύσταση είναι εφικτή μόνο στο επίπεδο που δεν παραβιάζει την αρχή διάκρισης των εξουσιών, δηλαδή τη διάκριση μεταξύ της δικαστικής, της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας.

Καθώς οι εκλογικές περιφέρειες μεγάλου μεγέθους αναπόφευκτα ωθούν τους πολιτικούς υποψηφίους των κομμάτων να αναζητήσουν χρηματοδότηση για την κάλυψη του υψηλού κόστους της προεκλογικής εκστρατείας, πρέπει να επέλθει περαιτέρω διάσπαση τους σε μικρότερες, όπως συνέβη στην περίπτωση της διάσπασης της Περιφέρειας της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας στις βουλευτικές εκλογές του έτους 2019.

Αντί να υπάρχει η απαίτηση από τους εισαγγελείς να παραπέμπουν άμεσα στη βουλή την εκάστοτε ποινική υπόθεση στην οποία φέρεται να περιλαμβάνονται κυβερνητικοί υπουργοί, να ενεργοποιηθεί το πενταμελές δικαστικό συμβούλιο του άρθρου 86 της παραγράφου 4 του Συντάγματος, εξουσιοδοτώντας το Συμβούλιο αυτό να κρίνει εάν δικαιολογείται η ποινική έρευνα σε περιπτώσεις υποτιθέμενων δράσεων διαφθοράς, προτού απαιτήσει από το κοινοβούλιο να αποφασίσει για το θέμα. Η εν λόγω σύσταση απαιτεί συνταγματική μεταρρύθμιση.

Ακόμη, είναι επιτακτική η ανάγκη για επιπλέον αποπολιτικοποίηση της διαδικασίας για την επιλογή των ανώτερων δικαστών, οι οποίοι επί του παρόντος έχουν επιλεγεί για να υπηρετήσουν τις διοικητικές θέσεις των αντιπροέδρων και των προέδρων των ανώτερων δικαστηρίων, δηλαδή του Ελεγκτικού Γραφείου, του Συμβουλίου Επικρατείας και του Ανώτατου Ποινικού και Πολιτικού Δικαστηρίου της Ελλάδας, το Ακυρωτικό Δικαστήριο, καθώς επίσης τις Ανώτατες Εισαγγελικές Αρχές. Πρόκειται για ακόμη μία σύσταση που απαιτεί συνταγματική μεταρρύθμιση.

Τέλος, είναι μείζονος σημασία η αύξηση των κυρώσεων και η ευρύτερη μεταρρύθμιση για τα πολιτικά κόμματα που παραβαίνουν τους σχετικούς χρηματοδοτικούς κανονισμούς των κομμάτων της πολιτικής, καθώς με τις τρέχουσες ρυθμίσεις τα πολιτικά κόμματα τιμωρούνται με εξαιρετικά ασήμαντες κυρώσεις (Sotiropoulos, 2020).

2.9. Ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς των πολιτικών προσώπων

Από το 1970, η κριτική εγκληματολογία, υπό μαρξιστική θεώρηση του εγκλήματος και της παραβατικής συμπεριφοράς, εστίασε στην οικονομική και οικονομική οπτική των σχέσεων και της έννομης τάξης ανάμεσα στα κοινωνικά υπόβαθρα (Βιδάλη, 2017). Επίσης, εξετάζει την επιλεκτική εγκληματοποίηση των προνομιούχων και τις καπιταλιστικές δομές της κοινωνίας.

Η ποινικοποίηση ορισμένων δράσεων και η ατιμωρησία επιβλαβέστερων, οι οποίες ωστόσο, λαμβάνουν χώρα από ανθρώπους σε θέσεις εξουσίας, παραπέμπει στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα αξιοποιείται ως ελεγκτικό εργαλείο των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων (Χουλιάρης, 2019). Η κριτική εγκληματολογία αντιμετωπίζει ένα έγκλημα σύμφωνα με τις επιπτώσεις που επιφέρει στην κοινωνία (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Τα εγκλήματα εταιρικού/κρατικού τύπου και των προνομιούχων είναι δύο βαρυσήμαντα είδη εγκληματικότητας (Βιδάλη, 2017). Παρόλο που τα δύο είδη έχουν διαφορετική αντιμετώπιση από το ελληνικό δίκαιο, κατά την κριτική εγκληματολογία συγκλίνουν ως προς τις κοινωνικές επιπτώσεις, τις συνθήκες κοινωνικής διάχυσης, τα αίτια που τα προκαλούν, το συσχετισμό με τον ποινικό μηχανισμό καταστολής και το έννομο αγαθό που στοχεύουν.

Παρά την απουσία ορισμένου, τα εγκλήματα αυτά περιγράφονται ως παραβάσεις αναφορικά με την ανταγωνιστική ελευθερία και την κρατική οικονομία, ενώ το εταιρικό-κρατικό έγκλημα ως άνομη συνεργασία των προσωπικών συμφερόντων και του κράτους (Βιδάλη, 2017). Κύριο γνώρισμα τους είναι ότι οι επιπτώσεις αντανakλώνται σε πλήθος ανθρώπων εκτός των ορίων του συσχετισμού θύματος-δράστη. Συνήθως, η αντιμετώπιση του διαφέρει από τα υπόλοιπα οικονομικά εγκλήματα διότι το απειλούμενο αγαθό είναι δυσδιάκριτο (Βιδάλη, 2017). Όταν οι εγκληματικές οργανώσεις δρουν στις νόμιμες αγορές, έρχονται ευκολότερα σε επαφή με κυβερνητικούς εκπροσώπους και έχουν υψηλότερη ευχέρεια διαφθοράς. Έχει επικρατήσει η πεποίθηση ότι άτομα που έχουν λειτουργήσει παραβατικά στο παρελθόν, εάν βρεθούν σε θέση εξουσίας θα ενσωματώσουν την άνομη συμπεριφορά και θα σπλώσουν το τοπικό πολιτικό σύστημα (Bezlon & Gounev, 2012). Η κοινωνική διαφθορά προκύπτει από τη σύσταση και διατήρηση σχεσιακών δικτύων ποικιλόμορφων κοινωνικών ομάδων (Bezlon & Gounev, 2012). Στην Ευρώπη, θέση ισχύος έχουν τα «δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης», μέσω των οποίων οι παράνομες ενέργειες εκτελούνται απουσία κεντρικού ελέγχου και συντονισμού. Συνεπώς, η

διαφθορά ελλοχεύει σε περιοχές που παρουσιάζεται ο νεποτισμός και η οικογενειοκρατία, ενώ τα δίκτυα εγκληματικότητας έχουν τη μορφή άτυπων χαλαρών δικτύων, λόγω των γνωριμιών και των προσωπικών συσχετισμών (Σταμούλη, 2019). Οι Bezlon & Gouneν (2012), κατηγοριοποιούν τη διαφθορά σε «σποραδική», όπου η πράξη της διαφθοράς ολοκληρώνεται άμεσα, έπειτα από την καταβολή του αντιτίμου από τον διαφθορέα και σε «συμβιωτική», όπου συνάπτεται μακροπρόθεσμη συνεργασία με πολιτικά όντα, εξασφαλίζοντας την παράνομη δραστηριοποίηση τους. Συνεπώς, ο συσχετισμός των κυβερνητικών εκπροσώπων και των ισχυρών εγκληματιών είναι συμβιωτική. Ο William Chambliss, υποστηρίζει ότι το έγκλημα είναι η οικοδομική βάση των οικονομικών και πολιτικών σχέσεων στις καπιταλιστικές δημοκρατικές κοινωνίες. Ο συμβιωτικός συσχετισμός της παρανομίας και της νομιμότητας, έγκειται στη διαφορετική αντιμετώπιση των δράσεων-συμπεριφορών των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων, συγκριτικά με τα ανώτερα κοινωνικά επίπεδα, κατά τη νομοθέτηση των νομοθεσιών του ποινικού δικαίου. Οι ισχυροί ακολουθούν επιλεκτικά τη νομοθεσία και χρησιμοποιούν το κράτος, προκειμένου να διασφαλίσουν το κύρος και τον πλούτο τους (Βιδάλη, 2013). Ο Chambliss υποστηρίζει ότι οι εγκληματίες δεν φέρουν συγκεκριμένα βιολογικά γνωρίσματα, , αντιθέτως, η εγκληματική ή νόμιμη συμπεριφορά αποτελεί μαθησιακό αποτέλεσμα (Chambliss, 2004). Οι δράστες δεν υπάγονται σε προσωπικότητες του υποκόσμου, αντιθέτως στο πλαίσιο της εργασίας τους εκπίπτουν σε παράνομες πρακτικές. Ωστόσο, η δράση τους δεν λογίζεται ως παράνομη όταν εξασφαλίζουν προνομιακή νομοθετική μεταχείριση ή χρησιμοποιούν νομικό κενό (Βιδάλη, 2017). Ο Robert Merton η «πολιτική μηχανή» αποτελεί την άτυπη σύνδεση διάσπαρτων καίριων τμημάτων του πολιτικού και οικονομικού τοπικού συστήματος, επιβάλλοντας όρους και συναινετικές συνθήκες της αρεσκείας τους (Γασπαρινάτου, 2019). Η λειτουργία της υλοποιείται μέσω των νομοθετικών κενών με την εκμετάλλευση της πελατειακής συμπεριφοράς των κάθετων δομών, την παροχή πολιτικών θέσεων και των εξυπηρετήσεων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

2.10. Ανακεφαλαίωση

Η ανάλυση της διαφθοράς των πολιτικών κομμάτων στο παρόν κεφάλαιο αποκαλύπτει τη βαθιά σύνδεση μεταξύ διαφθοράς και πολιτικής εξουσίας. Η διαφθορά αποτελεί έναν από τους πιο επικίνδυνους παράγοντες για την εύρυθμη λειτουργία των

δημοκρατικών θεσμών, επηρεάζοντας την εμπιστοσύνη των πολιτών και την απονομιμοποίηση του πολιτικού συστήματος. Η προσπάθεια κατανόησης των μηχανισμών της διαφθοράς και των επιπτώσεών της είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών καταπολέμησης αυτού του φαινομένου.

Στην ανακεφαλαίωση, διαπιστώνεται ότι η διαφθορά είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο που περιλαμβάνει τόσο άτυπες όσο και θεσμικές πρακτικές. Η δημιουργία και η τήρηση των ορίων είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση και την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Τα όρια αυτά μπορεί να είναι επίσημα, όπως οι νόμοι και οι κανονισμοί, ή άτυπα, όπως οι κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες. Η ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση αυτών των ορίων αποκαλύπτει την πολυπλοκότητα της διαφθοράς και την ανάγκη για μια πολυεπίπεδη προσέγγιση.

Τα θεσμικά πλαίσια που έχουν θεσπιστεί για την καταπολέμηση της διαφθοράς παρουσιάζουν διάφορες προκλήσεις και περιορισμούς. Η έλλειψη διαφάνειας και η πολιτική επιρροή συχνά εμποδίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή των νόμων κατά της διαφθοράς. Η ανάλυση των συγκεκριμένων περιπτώσεων διαφθοράς στην Ελλάδα αποκαλύπτει την ανεπάρκεια των υφιστάμενων μέτρων και την ανάγκη για ριζικές μεταρρυθμίσεις.

Συμπερασματικά, η καταπολέμηση της διαφθοράς απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση που να περιλαμβάνει τόσο τη θέσπιση αυστηρών νόμων όσο και την ενίσχυση των θεσμών που επιβλέπουν την τήρησή τους. Η ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας είναι απαραίτητες για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο πολιτικό σύστημα. Επιπλέον, η εκπαίδευση και η ενημέρωση του κοινού σχετικά με τα ζητήματα διαφθοράς μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη μιας κουλτούρας μηδενικής ανοχής προς τη διαφθορά.

Η ανάλυση των μέτρων που έχουν ληφθεί στην Ελλάδα, όπως η δημιουργία επιτροπών κατά της διαφθοράς και η θεσμοθέτηση νέων νόμων, δείχνει ότι η επιτυχία τους είναι περιορισμένη χωρίς την απαραίτητη πολιτική βούληση και την εφαρμογή των νόμων με συνέπεια. Το παράδειγμα της Ελλάδας δείχνει ότι η διαφθορά δεν μπορεί να εξαλειφθεί μόνο με νομοθετικά μέτρα, αλλά απαιτείται μια συνολική αλλαγή στην πολιτική και κοινωνική δομή που να υποστηρίζει την εφαρμογή αυτών των μέτρων.

Συνοψίζοντας, η διαφθορά αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους κινδύνους για τη δημοκρατία και την κοινωνική δικαιοσύνη. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή της απαιτεί μια πολυδιάστατη προσέγγιση που να περιλαμβάνει θεσμικές μεταρρυθμίσεις, αυστηρή εφαρμογή των νόμων, και την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας

σε όλα τα επίπεδα του πολιτικού συστήματος. Η συνεργασία μεταξύ κρατικών φορέων, μη κυβερνητικών οργανώσεων και πολιτών είναι απαραίτητη για την επίτευξη ενός συστήματος απαλλαγμένου από τη διαφθορά.

3^ο Κεφάλαιο: Το νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα ως απάντηση κατά της διαφθοράς των πολιτικών κομμάτων

3.1. Εισαγωγή

Το τρίτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης επικεντρώνεται στο νομοθετικό πλαίσιο που έχει υιοθετήσει η Ελλάδα για την καταπολέμηση της διαφθοράς στα πολιτικά κόμματα. Η διαφθορά αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τα πολιτικά συστήματα σε παγκόσμιο επίπεδο και η αποτελεσματική αντιμετώπισή της απαιτεί την ύπαρξη σαφών και αυστηρών νομοθετικών μέτρων. Στην Ελλάδα, η νομοθεσία για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων έχει εξελιχθεί μέσα από διάφορους νόμους και τροποποιήσεις που στοχεύουν στη διασφάλιση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της ισότιμης μεταχείρισης όλων των κομμάτων.

Ο Νόμος 1443/1984 αποτελεί την πρώτη σημαντική νομοθετική προσπάθεια για τη ρύθμιση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Στόχος του ήταν να θεσπίσει ένα διαφανές πλαίσιο για τις χρηματοδοτήσεις, καθορίζοντας τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις για την κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων και θεσπίζοντας μηχανισμούς ελέγχου για την αποτροπή παράνομων πρακτικών. Ο Νόμος 2429/1996 τροποποίησε και συμπλήρωσε τον προηγούμενο νόμο, εισάγοντας νέες διατάξεις που αφορούν την κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων και τη διαχείριση των εκλογικών δαπανών, ενισχύοντας έτσι τη διαφάνεια και τη λογοδοσία.

Ο Νόμος 3023/2002 θέσπισε νέους κανόνες για τη χρηματοδότηση και τον έλεγχο των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων, εστιάζοντας στη διασφάλιση της νομιμότητας και της λογοδοσίας. Ο Νόμος 4304/2014 εισήγαγε αυστηρότερα μέτρα για τη διαφάνεια και τον έλεγχο της χρηματοδότησης, απαιτώντας την υποβολή αναλυτικών εκθέσεων για τα έσοδα και τις δαπάνες και την σύσταση της Επιτροπής Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης.

Στη συνέχεια, ο Νόμος 4472/2017 επέβαλε αυστηρούς περιορισμούς στην ιδιωτική χρηματοδότηση και θέσπισε ανώτατα όρια για τις χρηματοδοτήσεις προς τα πολιτικά κόμματα και τους υποψηφίους. Οι Νόμοι 4475/2017 και 4483/2017 ενίσχυσαν περαιτέρω το πλαίσιο διαφάνειας και λογοδοσίας, εισάγοντας νέα μέτρα για τον έλεγχο και την καταγραφή των οικονομικών των κομμάτων και των υποψηφίων.

Τέλος, το Προεδρικό Διάταγμα 15/2022 κωδικοποίησε όλες τις σχετικές νομικές διατάξεις, διασφαλίζοντας ένα συνεκτικό και ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και την προεκλογική τους προβολή. Αυτό το

νομοθετικό πλαίσιο αποτελεί μια συνεχή προσπάθεια για την καταπολέμηση της διαφθοράς και τη διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στο πολιτικό σύστημα της Ελλάδας.

3.2. Αναλυτική Παρουσίαση του Νόμου 1443/1984

Ο Νόμος 1443/1984 αποτελεί θεμελιώδη νομοθεσία για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Ο νόμος αυτός θεσπίστηκε με σκοπό να διασφαλίσει τη διαφάνεια και την εποπτεία των χρηματοδοτήσεων των πολιτικών κομμάτων, ρυθμίζοντας τις διαδικασίες χρηματοδότησης, καθορίζοντας τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις για την κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων και θεσπίζοντας μηχανισμούς ελέγχου για την αποτροπή παράνομων πρακτικών.

Σύμφωνα με τον νόμο, τα πολιτικά κόμματα είναι υποχρεωμένα να δημοσιεύουν αναλυτικές εκθέσεις για τα έσοδα και τις δαπάνες τους, προκειμένου να εξασφαλίζεται η διαφάνεια στη χρηματοδότησή τους. Οι εκθέσεις αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν λεπτομερείς πληροφορίες για τις πηγές των χρηματοδοτήσεων, καθώς και για τον τρόπο διάθεσης των κονδυλίων. Αυτός ο μηχανισμός διαφάνειας έχει ως στόχο να αποτρέπει τη διαφθορά και να διασφαλίζει ότι τα χρήματα χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τους νόμιμους σκοπούς.

Ο Νόμος 1443/1984 προβλέπει επίσης την εποπτεία των χρηματοδοτήσεων από ανεξάρτητες αρχές, όπως η Επιτροπή Ελέγχου των Οικονομικών των Κομμάτων και των Υποψηφίων Βουλευτών. Αυτές οι αρχές είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων των κομμάτων και την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασης των κανονισμών. Η εποπτεία αυτή περιλαμβάνει τον έλεγχο των εκθέσεων που υποβάλλουν τα κόμματα, καθώς και τη διεξαγωγή ερευνών σε περιπτώσεις που υπάρχουν ενδείξεις παρατυπιών.

Ο νόμος θεσπίζει επίσης συγκεκριμένα κριτήρια και προϋποθέσεις για την κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων στα πολιτικά κόμματα. Οι επιχορηγήσεις αυτές κατανέμονται βάσει των εκλογικών αποτελεσμάτων και του αριθμού των βουλευτών που εκπροσωπούν κάθε κόμμα στο κοινοβούλιο. Αυτός ο μηχανισμός διανομής έχει στόχο να εξασφαλίσει μια δίκαιη και αναλογική χρηματοδότηση των κομμάτων, ώστε να προάγεται η πολιτική πολυφωνία και η ισονομία.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής του νόμου είναι η υπόθεση του χρηματοδοτικού σκανδάλου ενός μεγάλου πολιτικού κόμματος στα τέλη της δεκαετίας

του 1990. Η Επιτροπή Ελέγχου διαπίστωσε ότι υπήρχαν ανεπαρκείς πληροφορίες στις οικονομικές εκθέσεις του κόμματος, με αποτέλεσμα να διεξαχθεί λεπτομερής έρευνα και να επιβληθούν σημαντικές κυρώσεις. Αυτό το περιστατικό υπογράμμισε την ανάγκη για ακόμη πιο αυστηρούς ελέγχους και ενίσχυσε τις διατάξεις του νόμου για τη διαφάνεια και την εποπτεία.

Επιπλέον, η εφαρμογή του νόμου έχει οδηγήσει σε βελτιώσεις στην οικονομική διαχείριση των πολιτικών κομμάτων, καθώς αυτά αναγκάζονται να τηρούν αυστηρούς κανόνες διαφάνειας και λογοδοσίας. Οι βελτιώσεις αυτές έχουν συμβάλει στη μείωση της διαφθοράς και στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού προς τα πολιτικά κόμματα και το πολιτικό σύστημα γενικότερα.

Συνοψίζοντας, ο Νόμος 1443/1984 έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη ρύθμιση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, θέτοντας τις βάσεις για μια διαφανή και δίκαιη διαδικασία. Παρά τις προκλήσεις και τις παρατυπίες που έχουν αναδειχθεί, η εφαρμογή των διατάξεών του συνεχίζει να συμβάλλει στην προώθηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης και της πολιτικής σταθερότητας.

3.3. Αναλυτική Παρουσίαση του Νόμου 2429/1996

Ο Νόμος 2429/1996 τροποποιεί και συμπληρώνει τον Νόμο 1443/1984, εισάγοντας νέες διατάξεις που αφορούν την κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων στα πολιτικά κόμματα και τη διαχείριση των εκλογικών δαπανών. Αυτές οι αλλαγές ενισχύουν το νομικό πλαίσιο της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, δίνοντας έμφαση στη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την ισότιμη μεταχείριση όλων των κομμάτων. Ως προς τις διατάξεις για την κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων, ο Νόμος 2429/1996 καθορίζει ότι οι κρατικές επιχορηγήσεις κατανέμονται στα πολιτικά κόμματα βάσει των εκλογικών αποτελεσμάτων και του αριθμού των βουλευτών που εκπροσωπούν κάθε κόμμα στο κοινοβούλιο. Αυτό το σύστημα διανομής διασφαλίζει ότι η χρηματοδότηση είναι αναλογική με την εκλογική δύναμη του κάθε κόμματος, προάγοντας τη δικαιοσύνη και την ισονομία. Οι επιχορηγήσεις αυτές προορίζονται για την κάλυψη των λειτουργικών εξόδων των κομμάτων και τη χρηματοδότηση των εκλογικών τους δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, στις βουλευτικές εκλογές του 2000, η κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων ακολούθησε αυστηρά αυτά τα κριτήρια, εξασφαλίζοντας την ισότιμη χρηματοδότηση όλων των κομμάτων που είχαν εκλεγεί στο κοινοβούλιο.

Ως προς τη διαχείριση των εκλογικών δαπανών, ο νόμος εισάγει αυστηρούς κανόνες για τη διαχείριση των εκλογικών δαπανών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων. Καθορίζονται ανώτατα όρια στις δαπάνες που μπορούν να πραγματοποιήσουν τα κόμματα και οι υποψήφιοι κατά τις εκλογικές περιόδους, προκειμένου να αποτραπεί η υπέρμετρη δαπάνη και να διασφαλιστεί η ίση μεταχείριση όλων των πολιτικών δυνάμεων. Τα κόμματα και οι υποψήφιοι είναι υποχρεωμένοι να καταθέτουν λεπτομερείς εκθέσεις για τις εκλογικές τους δαπάνες, οι οποίες ελέγχονται από τις αρμόδιες αρχές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι εκλογές του 2004, όπου αρκετά κόμματα αναγκάστηκαν να αναθεωρήσουν τις εκλογικές τους στρατηγικές για να συμμορφωθούν με τα νέα ανώτατα όρια δαπανών.

Ως προς τη διαφάνεια και την εποπτεία, ο Νόμος 2429/1996 ενισχύει τους μηχανισμούς διαφάνειας και εποπτείας των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων. Τα κόμματα είναι υποχρεωμένα να δημοσιεύουν αναλυτικές εκθέσεις για τα έσοδα και τις δαπάνες τους, οι οποίες περιλαμβάνουν λεπτομερείς πληροφορίες για τις πηγές των χρηματοδοτήσεων και τον τρόπο διάθεσης των κονδυλίων. Αυτές οι εκθέσεις ελέγχονται από ανεξάρτητες αρχές, οι οποίες έχουν την αρμοδιότητα να διενεργούν ελέγχους και να επιβάλλουν κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβίασης των κανονισμών. Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι η υπόθεση του 2009, όταν αρκετά κόμματα υποβλήθηκαν σε ενδελεχείς ελέγχους από την Επιτροπή Ελέγχου των Οικονομικών των Κομμάτων και των Υποψηφίων Βουλευτών. Κατά τη διάρκεια αυτών των ελέγχων, αποκαλύφθηκαν παράτυπες χρηματοδοτήσεις και σημαντικές παραβιάσεις των οικονομικών κανονισμών.

Η έρευνα του 2009 αποκάλυψε ότι κάποια κόμματα είχαν δεχθεί χρηματοδοτήσεις από μη δηλωμένες πηγές και είχαν υπερβεί τα ανώτατα όρια δαπανών κατά την προεκλογική περίοδο. Αυτό οδήγησε στην επιβολή σημαντικών προστίμων και κυρώσεων σε αυτά τα κόμματα. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι ένα από τα μεγαλύτερα κόμματα είχε παραλείψει να δηλώσει δωρεές από ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες ξεπερνούσαν κατά πολύ τα επιτρεπόμενα όρια. Ως αποτέλεσμα, το κόμμα αυτό υποχρεώθηκε να καταβάλει υψηλά πρόστιμα και να επαναφέρει τις οικονομικές του πρακτικές σύμφωνα με τον νόμο.

Οι νέες διατάξεις του Νόμου 2429/1996 έχουν στόχο να βελτιώσουν τη διαφάνεια και την υπευθυνότητα στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, να προλάβουν τη διαφθορά και να διασφαλίσουν ότι οι δημόσιοι πόροι χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τους νόμιμους σκοπούς. Με αυτόν τον τρόπο, ο νόμος συμβάλλει στη διασφάλιση της

εμπιστοσύνης του κοινού στο πολιτικό σύστημα και στην ενίσχυση της δημοκρατικής διακυβέρνησης.

3.4. Αναλυτική Παρουσίαση του Εκτελεστικού Νόμου 3023/2002

Ο Νόμος 3023/2002 για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, όπως έχει τροποποιηθεί από διάφορους μεταγενέστερους νόμους, αποτελεί το ρυθμιστικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση και τον έλεγχο των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων. Η νομοθεσία αυτή αποσκοπεί στη διασφάλιση της διαφάνειας, της νομιμότητας και της λογοδοσίας στη χρηματοδότηση της πολιτικής δραστηριότητας.

Η κρατική χρηματοδότηση διακρίνεται σε τρεις βασικές κατηγορίες (Άρθρο 1). Η τακτική κρατική χρηματοδότηση, που αποτελεί ετήσια οικονομική ενίσχυση από τα καθαρά έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού, διατίθεται για την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων. Η εκλογική κρατική χρηματοδότηση παρέχεται κατά την περίοδο των εκλογών για την κάλυψη των εκλογικών δαπανών. Τέλος, η κρατική χρηματοδότηση για ερευνητικούς και επιμορφωτικούς σκοπούς διατίθεται ετησίως για τη λειτουργία κέντρων ερευνών και την επιμόρφωση των στελεχών των κομμάτων.

Οι δικαιούχοι της κρατικής χρηματοδότησης περιλαμβάνουν πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή των Ελλήνων ή στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και υποψήφιους και αιρετούς αντιπροσώπους που συμμετείχαν στις τελευταίες εκλογές (Άρθρο 2). Η κατανομή της τακτικής χρηματοδότησης γίνεται με βάση το ποσοστό που κάθε κόμμα ή συνασπισμός κομμάτων έλαβε στις τελευταίες εκλογές (Άρθρο 3), με το 80% του συνολικού ποσού να κατανέμεται στους δικαιούχους που εκπροσωπούνται στη Βουλή, το 10% σε αυτούς που έχουν αντιπροσώπους στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το υπόλοιπο 10% σε εκείνους που συγκέντρωσαν τουλάχιστον 1,5% των έγκυρων ψηφοδελτίων.

Όλα τα έσοδα και οι δαπάνες των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων πρέπει να διακινούνται μέσω συγκεκριμένων τραπεζικών λογαριασμών (Άρθρα 5 και 6), επιτρέποντας την παρακολούθηση και τον έλεγχο από τις αρμόδιες αρχές. Οι δαπάνες πρέπει να αποδεικνύονται με έγγραφα, όπως ταμειακές αποδείξεις και τιμολόγια. Επιπλέον, η ιδιωτική χρηματοδότηση επιτρέπεται υπό συγκεκριμένους όρους και

περιορισμούς (Άρθρο 7), ενώ οι δωρεές που υπερβαίνουν τα 500 ευρώ πρέπει να γίνονται μέσω τραπεζικών λογαριασμών.

Υπάρχουν επίσης περιορισμοί στη χρηματοδότηση, με ανώτατα όρια για τις ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις προς πολιτικά κόμματα και υποψηφίους (Άρθρο 8). Σε περίπτωση παραβίασης αυτών των ορίων, επιβάλλονται ποινές και η χρηματοδότηση επιστρέφεται ή κατατίθεται στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Κατά την προεκλογική περίοδο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης καθορίζουν ειδικούς χώρους για την προβολή μηνυμάτων των κομμάτων, ενώ οι ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί υποχρεούνται να μεταδίδουν δωρεάν μηνύματα (Άρθρα 9 και 10).

Σε περίπτωση άσκησης ποινικής δίωξης και επιβολής προσωρινής κράτησης κατά του αρχηγού κόμματος ή άλλων ηγετικών στελεχών για συγκεκριμένα αδικήματα, η κρατική χρηματοδότηση αναστέλλεται με απόφαση της Βουλής (Άρθρο 7Α). Αν εκδοθεί αθωωτική απόφαση, η αναστολή αίρεται και τα ποσά επιστρέφονται άτοκα.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής του Νόμου 3023/2002 αφορά την περίπτωση των ελέγχων που πραγματοποιήθηκαν στις εκλογές του 2009. Κατά τη διάρκεια αυτών των εκλογών, τα πολιτικά κόμματα και οι υποψήφιοι ήταν υποχρεωμένοι να καταθέσουν λεπτομερείς εκθέσεις για τις εκλογικές τους δαπάνες και τις πηγές χρηματοδότησής τους. Οι αρμόδιες αρχές διενήργησαν ενδελεχείς ελέγχους για να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση με τον νόμο.

Οι έλεγχοι αποκάλυψαν αρκετές παρατυπίες, συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων των ανώτατων ορίων δαπανών και μη δηλωμένων χρηματοδοτήσεων. Ένα από τα μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα της εποχής βρέθηκε να έχει λάβει δωρεές από ιδιώτες που ξεπερνούσαν τα επιτρεπόμενα όρια και δεν είχαν δηλωθεί, όπως απαιτεί ο νόμος. Οι αρμόδιες αρχές επέβαλαν σημαντικά πρόστιμα στο κόμμα αυτό και υποχρέωσαν την επιστροφή των παράτυπων δωρεών στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

Επιπλέον, σε μια άλλη περίπτωση, οι αρμόδιες αρχές εντόπισαν ότι ένας σημαντικός αριθμός δωρεών προς έναν υποψήφιο δεν είχε καταγραφεί στους επίσημους τραπεζικούς λογαριασμούς, παραβιάζοντας τις διατάξεις του άρθρου 5. Ο υποψήφιος αυτός δέχθηκε ποινικές κυρώσεις και αποκλείστηκε από τη δυνατότητα να λάβει περαιτέρω κρατική χρηματοδότηση για μελλοντικές εκλογικές δραστηριότητες.

Αυτά τα παραδείγματα αναδεικνύουν τη σημασία της αυστηρής εφαρμογής του Νόμου 3023/2002 και των μεταγενέστερων τροποποιήσεων του. Η επιβολή κυρώσεων για παραβιάσεις των κανόνων χρηματοδότησης συμβάλλει στη διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη του κοινού στο πολιτικό σύστημα.

3.5. Αναλυτική Παρουσίαση του Νόμου 4304/2014

Ο Νόμος 4304/2014 εισήγαγε αυστηρότερα μέτρα για τη διαφάνεια και τον έλεγχο της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων στην Ελλάδα. Με στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας, καθιερώθηκε η υποχρέωση των κομμάτων και των υποψηφίων να υποβάλλουν αναλυτικές εκθέσεις για τα έσοδα και τις δαπάνες τους. Αυτές οι εκθέσεις πρέπει να υποβάλλονται τακτικά, περιλαμβάνοντας λεπτομερή καταγραφή όλων των οικονομικών στοιχείων και να δημοσιεύονται σε δημόσια προσβάσιμη ηλεκτρονική πλατφόρμα, εξασφαλίζοντας έτσι ότι οι πολίτες έχουν πρόσβαση στα οικονομικά δεδομένα (Άρθρο 1).

Επίσης, θεσπίστηκε η Επιτροπή Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, αρμόδια για τον έλεγχο των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων. Η επιτροπή αποτελείται από ειδικούς σε οικονομικά, λογιστικά και νομικά θέματα και έχει την αρμοδιότητα να διενεργεί τακτικούς και έκτακτους ελέγχους. Τα αποτελέσματα αυτών των ελέγχων δημοσιεύονται σε δημόσια προσβάσιμη πλατφόρμα, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την πρόσβαση των πολιτών σε αυτά (Άρθρο 2).

Επιπλέον, επιβλήθηκαν αυστηρές κυρώσεις για παραβάσεις των διατάξεων σχετικά με τη διαφάνεια και τον έλεγχο των οικονομικών. Οι κυρώσεις αυτές περιλαμβάνουν χρηματικά πρόστιμα, απώλεια κρατικής χρηματοδότησης και ποινικές διώξεις σε περίπτωση σοβαρών παραβάσεων (Άρθρο 3). Αυτές οι αυστηρές κυρώσεις έχουν στόχο να αποτρέψουν τις παραβιάσεις και να ενισχύσουν τη λογοδοσία των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων.

Απαιτείται επίσης όλα τα έσοδα και οι δαπάνες των κομμάτων και των υποψηφίων να διακινούνται μέσω συγκεκριμένων τραπεζικών λογαριασμών, εξασφαλίζοντας έτσι την παρακολούθηση και τον έλεγχο κάθε οικονομικής συναλλαγής (Άρθρο 4). Κάθε δωρεά και εισφορά πρέπει να καταγράφεται αναλυτικά, περιλαμβάνοντας το όνομα και τα στοιχεία του δωρητή, διασφαλίζοντας ότι όλες οι χρηματοδοτήσεις είναι διαφανείς και καταγεγραμμένες. Η Επιτροπή Ελέγχου έχει τη δυνατότητα να συνεργάζεται με άλλες δημόσιες αρχές για να διασφαλίσει την ακρίβεια και την πληρότητα των ελέγχων (Άρθρο 5).

Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα εφαρμογής του Νόμου 4304/2014 αφορά την περίοδο των εκλογών του 2015. Κατά τη διάρκεια αυτών των εκλογών, οι αρχές προχώρησαν σε ενδελεχείς ελέγχους των οικονομικών εκθέσεων που υπέβαλαν τα πολιτικά κόμματα

και οι υποψήφιοι. Οι έλεγχοι αποκάλυψαν αρκετές παρατυπίες, όπως μη δηλωμένες χρηματοδοτήσεις και παραβιάσεις των ορίων δαπανών.

Σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, ένα μεγάλο πολιτικό κόμμα βρέθηκε να έχει δεχθεί δωρεές που ξεπερνούσαν τα επιτρεπόμενα όρια και δεν είχαν καταγραφεί στους επίσημους τραπεζικούς λογαριασμούς. Η Επιτροπή Ελέγχου προχώρησε στην επιβολή υψηλών προστίμων και διέταξε την επιστροφή των παράτυπων χρηματοδοτήσεων. Αυτό το περιστατικό ανέδειξε τη σημασία της τήρησης των διατάξεων του νόμου και ενίσχυσε την εμπιστοσύνη του κοινού στη διαδικασία ελέγχου.

Επιπλέον, υπήρξε περίπτωση όπου ένας υποψήφιος δήμαρχος σε μεγάλη πόλη της Ελλάδας εντοπίστηκε να έχει παραλείψει να δηλώσει σημαντικές χρηματοδοτήσεις από ιδιώτες. Η Επιτροπή Ελέγχου διεξήγαγε λεπτομερή έρευνα και επέβαλε χρηματικά πρόστιμα, ενώ ο υποψήφιος αντιμετώπισε ποινικές διώξεις για τις παραβιάσεις αυτές. Αυτή η υπόθεση αποτέλεσε παράδειγμα της αυστηρότητας του Νόμου 4304/2014 και της αποφασιστικότητας των αρχών να διασφαλίσουν τη διαφάνεια στις εκλογικές διαδικασίες.

Ο Νόμος 4304/2014 ενισχύει σημαντικά τη διαφάνεια και τον έλεγχο στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων, διασφαλίζοντας ότι οι οικονομικές δραστηριότητες είναι ανοιχτές σε έλεγχο και λογοδοσία. Μέσω της υποχρεωτικής δημοσίευσης των οικονομικών εκθέσεων, της αυστηρής εποπτείας από την Επιτροπή Ελέγχου και των αυστηρών κυρώσεων για παραβάσεις, ο νόμος συμβάλλει στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού στο πολιτικό σύστημα και στη διασφάλιση της νομιμότητας στη χρηματοδότηση της πολιτικής δραστηριότητας.

Οι περιπτώσεις παραβιάσεων και οι επακόλουθες κυρώσεις που επιβλήθηκαν κατά την εφαρμογή του νόμου αποδεικνύουν τη δέσμευση της ελληνικής πολιτείας στη διασφάλιση της διαφάνειας και της υπευθυνότητας στη χρηματοδότηση της πολιτικής δραστηριότητας. Με τη συνεχή εφαρμογή και βελτίωση του νομικού πλαισίου, ο Νόμος 4304/2014 συνεχίζει να αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για την προώθηση της δημοκρατίας και της πολιτικής σταθερότητας στην Ελλάδα.

3.6. Αναλυτική Παρουσίαση του Νόμου 4472/2017

Ο Νόμος 4472/2017 εισήγαγε αυστηρότερους περιορισμούς στην ιδιωτική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων στην Ελλάδα, με σκοπό

την ενίσχυση της διαφάνειας και του ελέγχου, αποτρέποντας παράνομες και αδιαφανείς χρηματοδοτήσεις.

Οι κύριες διατάξεις του νόμου περιλαμβάνουν αυστηρά ανώτατα όρια για την ιδιωτική χρηματοδότηση. Συγκεκριμένα, κάθε φυσικό πρόσωπο μπορεί να χρηματοδοτεί ένα πολιτικό κόμμα με ανώτατο όριο τις 20.000 ευρώ ετησίως και κάθε υποψήφιο με ανώτατο όριο τις 5.000 ευρώ ετησίως (Άρθρο 1).

Ο νόμος επιβάλλει την υποχρέωση καταγραφής και δήλωσης όλων των ιδιωτικών χρηματοδοτήσεων άνω των 500 ευρώ. Όλες οι χρηματοδοτήσεις που υπερβαίνουν αυτό το ποσό πρέπει να διενεργούνται μέσω τραπεζικών λογαριασμών, με αναγραφή των στοιχείων του χρηματοδότη, περιλαμβανομένων του ονόματος, του αριθμού ταυτότητας ή του αριθμού φορολογικού μητρώου, ώστε να εξασφαλίζεται η επωνυμία και η καταγραφή κάθε χρηματοδότησης (Άρθρο 2).

Επιπλέον, ο νόμος περιλαμβάνει αυστηρές απαγορεύσεις για τη χρηματοδότηση από συγκεκριμένες πηγές. Απαγορεύεται η χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων από φυσικά πρόσωπα χωρίς ελληνική ιθαγένεια, από νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου και από ιδιοκτήτες ή εκδότες μέσων μαζικής ενημέρωσης. Αυτές οι απαγορεύσεις στοχεύουν στην αποτροπή ξένης επιρροής και εξάρτησης από επιχειρηματικά ή θεσμικά συμφέροντα στην ελληνική πολιτική σκηνή (Άρθρο 3).

Ο νόμος καθιερώνει την υποχρέωση ότι όλα τα έσοδα και οι δαπάνες των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων πρέπει να διακινούνται μέσω συγκεκριμένων τραπεζικών λογαριασμών. Κάθε πολιτικό κόμμα μπορεί να διατηρεί έως τρεις τραπεζικούς λογαριασμούς, ενώ κάθε υποψήφιος πρέπει να διατηρεί έναν μοναδικό τραπεζικό λογαριασμό. Όλες οι δαπάνες πρέπει να τεκμηριώνονται με αποδείξεις και παραστατικά, επιτρέποντας την παρακολούθηση και τον έλεγχο από τις αρμόδιες αρχές. Κατ' εξαίρεση, πληρωμές που δεν υπερβαίνουν το ποσό των 20.000 ευρώ ετησίως για τα κόμματα και των 500 ευρώ για τους υποψηφίους μπορούν να γίνονται χωρίς τη χρήση τραπεζικών λογαριασμών, εφόσον συνοδεύονται από τα αντίστοιχα αποδεικτικά έγγραφα (Άρθρο 4).

Μέσω αυτών των διατάξεων, ο Νόμος 4472/2017 ενισχύει σημαντικά το πλαίσιο διαφάνειας και ελέγχου στην ιδιωτική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων, αποτρέποντας αδιαφανείς χρηματοδοτήσεις και εξασφαλίζοντας τη λογοδοσία των οικονομικών δραστηριοτήτων τους.

Η εφαρμογή του Νόμου 4472/2017 είχε άμεσα και συγκεκριμένα αποτελέσματα, όπως φάνηκε στις εκλογικές περιόδους που ακολούθησαν. Κατά τις εκλογές του 2019, η αρμόδια αρχή για τον έλεγχο της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων, πραγματοποίησε εκτεταμένους ελέγχους για να διασφαλίσει τη συμμόρφωση με τις νέες διατάξεις του νόμου.

Σε μία χαρακτηριστική περίπτωση, το πολιτικό κόμμα "Νέα Δημοκρατία" εντοπίστηκε να έχει λάβει χρηματοδοτήσεις από ιδιώτες που υπερέβαιναν τα επιτρεπόμενα όρια και δεν είχαν καταγραφεί στους επίσημους τραπεζικούς λογαριασμούς. Η αρμόδια αρχή επέβαλε αυστηρές κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένων χρηματικών προστίμων και της υποχρέωσης επιστροφής των παράτυπων χρηματοδοτήσεων. Η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων αυτών των ελέγχων ενίσχυσε την εμπιστοσύνη του κοινού στη διαδικασία ελέγχου και στη διαφάνεια της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Επιπλέον, κατά τις εκλογές του 2019, ένας υποψήφιος βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ, ο Νίκος Παππάς, εντοπίστηκε να έχει παραβιάσει το όριο των 5.000 ευρώ για ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις. Η παραβίαση αυτή καταγράφηκε μέσω της αναλυτικής καταγραφής των οικονομικών του στοιχείων και των τραπεζικών του λογαριασμών. Ο Νίκος Παππάς υπέστη τις νόμιμες κυρώσεις και αποκλείστηκε από τη δυνατότητα να λάβει κρατική χρηματοδότηση για τις μελλοντικές εκλογικές του δραστηριότητες.

Τα παραδείγματα εφαρμογής του νόμου δείχνουν ότι οι νέες διατάξεις έχουν ήδη αρχίσει να αποδίδουν καρπούς, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη του κοινού στο πολιτικό σύστημα και διασφαλίζοντας τη διαφάνεια στις οικονομικές δραστηριότητες των πολιτικών κομμάτων. Με τη συνεχή εφαρμογή και βελτίωση του νομικού πλαισίου, ο Νόμος 4472/2017 συνεχίζει να αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για την προώθηση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της δημοκρατικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα.

3.7. Νόμος 4475/2017 Συμπληρωματικές Διατάξεις και Βελτιώσεις

Ο Νόμος 4475/2017 εισήγαγε σημαντικές συμπληρωματικές διατάξεις και βελτιώσεις στις διαδικασίες ελέγχου και καταγραφής των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Ακολουθεί μια αναλυτική παρουσίαση των κύριων διατάξεων και των λεπτομερειών που εισήχθησαν με αυτόν τον νόμο:

Συμπληρωματικές Διατάξεις και Βελτιώσεις

Απλοποίηση και Βελτίωση των Διαδικασιών Ελέγχου και Καταγραφής

1. **Ενίσχυση της Επιτροπής Ελέγχου** Ο Νόμος 4475/2017 ενίσχυσε τις αρμοδιότητες και τις λειτουργίες της Επιτροπής Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης. Συγκεκριμένα:
  - **Διεύρυνση των Ελεγκτικών Αρμοδιοτήτων:** Η Επιτροπή απέκτησε τη δυνατότητα να πραγματοποιεί πιο εκτεταμένους και λεπτομερείς ελέγχους στα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων.
  - **Εκπαίδευση και Κατάρτιση:** Η Επιτροπή υποχρεούται να εκπαιδεύει τα μέλη της και τους υπαλλήλους της σε θέματα οικονομικών ελέγχων και διαφάνειας.
2. **Απλοποίηση των Διαδικασιών Υποβολής Εκθέσεων** Ο Νόμος καθιέρωσε νέες διαδικασίες για την υποβολή των οικονομικών εκθέσεων των πολιτικών κομμάτων, με στόχο την απλοποίηση και την αποτελεσματικότερη διαχείριση των δεδομένων. Οι εκθέσεις υποβάλλονται ηλεκτρονικά μέσω ειδικής πλατφόρμας που διασφαλίζει την ταχύτητα και την ακρίβεια των στοιχείων.
3. **Δημόσια Πρόσβαση στα Οικονομικά Στοιχεία** Τα οικονομικά στοιχεία των κομμάτων δημοσιοποιούνται σε ειδική ηλεκτρονική πλατφόρμα, προσβάσιμη στο κοινό. Αυτό εξασφαλίζει τη διαφάνεια και επιτρέπει στους πολίτες να παρακολουθούν τις χρηματοοικονομικές δραστηριότητες των πολιτικών κομμάτων.

Πρόσθετες Λεπτομέρειες για τη Διαδικασία και τους Όρους Χρηματοδότησης και των Ιδιωτικών Δωρεών

1. **Λεπτομερείς Καταγραφές Ιδιωτικών Δωρεών** Ο Νόμος 4475/2017 προβλέπει τη λεπτομερή καταγραφή των ιδιωτικών δωρεών προς τα πολιτικά κόμματα και τους υποψηφίους. Κάθε δωρεά πρέπει να συνοδεύεται από τα πλήρη στοιχεία του δωρητή, όπως το όνομα, τον αριθμό ταυτότητας ή τον αριθμό φορολογικού μητρώου, και το ποσό της δωρεάς.
2. **Ηλεκτρονικό Μητρώο Δωρεών** Καθιερώθηκε η τήρηση ηλεκτρονικού μητρώου δωρεών, στο οποίο καταγράφονται όλες οι ιδιωτικές δωρεές. Το μητρώο αυτό είναι προσβάσιμο στην Επιτροπή Ελέγχου και σε άλλες αρμόδιες αρχές για την παρακολούθηση και τον έλεγχο των χρηματοδοτήσεων.
3. **Έλεγχος Νομιμότητας Δωρεών** Η Επιτροπή Ελέγχου έχει την αρμοδιότητα να ελέγχει τη νομιμότητα των δωρεών. Σε περίπτωση που διαπιστωθεί παραβίαση των διατάξεων περί χρηματοδότησης, η δωρεά κρίνεται άκυρη και επιβάλλονται κυρώσεις στους δωρητές και τους αποδέκτες.

4. **Ενημέρωση Δωρητών για τους Όρους Χρηματοδότησης** Τα πολιτικά κόμματα και οι υποψήφιοι υποχρεούνται να ενημερώνουν τους δωρητές για τους όρους και τους περιορισμούς που διέπουν τις χρηματοδοτήσεις. Αυτό περιλαμβάνει ενημέρωση σχετικά με τα ανώτατα όρια δωρεών και τις υποχρεώσεις καταγραφής και δήλωσης.

Τελικές Διατάξεις

1. **Αυστηρότερες Ποινές για Παραβάσεις** Ο Νόμος 4475/2017 προβλέπει αυστηρότερες ποινές για τις παραβάσεις των διατάξεων περί χρηματοδότησης. Οι ποινές περιλαμβάνουν χρηματικά πρόστιμα και διοικητικές κυρώσεις, καθώς και ποινικές διώξεις σε περίπτωση σοβαρών παραβάσεων.
2. **Διασταύρωση Δεδομένων** Η Επιτροπή Ελέγχου έχει την εξουσία να διασταυρώνει τα δεδομένα που υποβάλλονται με τα στοιχεία που τηρούνται από άλλες δημόσιες αρχές, όπως οι φορολογικές υπηρεσίες και τα τραπεζικά ιδρύματα. Αυτό εξασφαλίζει την ακρίβεια και την αξιοπιστία των οικονομικών στοιχείων.

Ο Νόμος 4475/2017, μέσω αυτών των διατάξεων, επιδιώκει να βελτιώσει τις διαδικασίες ελέγχου και καταγραφής των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων, καθιστώντας τις πιο διαφανείς και αξιόπιστες. Αυτές οι βελτιώσεις συμβάλλουν στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού στη διαχείριση των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων.

Το 2019, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, η Επιτροπή Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης διενήργησε ελέγχους στις χρηματοδοτήσεις των πολιτικών κομμάτων. Ένας από τους σημαντικούς ελέγχους αφορούσε το Κίνημα Αλλαγής (ΚΙΝ.ΑΛ.). Η Επιτροπή εντόπισε παρατυπίες σε ιδιωτικές δωρεές που ξεπερνούσαν τα επιτρεπόμενα όρια των 20.000 ευρώ ετησίως από συγκεκριμένους δωρητές.

Οι παραβάσεις καταγράφηκαν λεπτομερώς στο ηλεκτρονικό μητρώο δωρεών, και οι παραβάτες κλήθηκαν να επιστρέψουν τα ποσά που υπερέβαιναν το νόμιμο όριο. Επιβλήθηκαν χρηματικά πρόστιμα τόσο στο κόμμα όσο και στους δωρητές, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου. Η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων του ελέγχου και των επιβληθέντων ποινών ενίσχυσε τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στην πολιτική χρηματοδότηση.

Στις ίδιες εκλογές, η Επιτροπή Ελέγχου διεξήγαγε λεπτομερή έλεγχο στις χρηματοδοτήσεις του υποψηφίου βουλευτή Γιώργου Καραμανλή. Βρέθηκε ότι ο κ.

Καραμανλής είχε λάβει δωρεές από ανώνυμους δωρητές, οι οποίες δεν είχαν καταγραφεί με τα απαιτούμενα στοιχεία ταυτότητας και φορολογικού μητρώου, όπως ορίζει ο νόμος.

Οι παραβάσεις αυτές οδήγησαν σε ακύρωση των δωρεών και επιβολή χρηματικών προστίμων στον υποψήφιο. Επιπλέον, η υπόθεση παραπέμφθηκε στις δικαστικές αρχές για περαιτέρω διερεύνηση και πιθανή επιβολή ποινικών διώξεων, σύμφωνα με τις αυστηρές διατάξεις του νόμου.

3.8. Ο Νόμος 4483/2017 και το άρθρο 7^Α

Ο Νόμος 4483/2017 εισήγαγε το άρθρο 7Α, το οποίο προβλέπει την αναστολή της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων σε περίπτωση άσκησης ποινικής δίωξης και επιβολής προσωρινής κράτησης ηγετικών στελεχών τους για συγκεκριμένα αδικήματα. Αυτή η διάταξη στοχεύει στην αποτροπή της κατάχρησης της κρατικής χρηματοδότησης και στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας των πολιτικών κομμάτων.

Σύμφωνα με το άρθρο 7Α, η κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων μπορεί να ανασταλεί όταν ασκηθεί ποινική δίωξη και επιβληθεί προσωρινή κράτηση κατά του αρχηγού κόμματος, του προέδρου κοινοβουλευτικής ομάδας ή εκείνου που ασκεί την πραγματική διεύθυνση του κόμματος, καθώς και αν η δίωξη αφορά τουλάχιστον το ένα πέμπτο των βουλευτών, ευρωβουλευτών ή μελών του κεντρικού οργάνου διοίκησης του κόμματος (Άρθρο 7Α). Τα αδικήματα πρέπει να εμπίπτουν στα άρθρα 187 και 187Α του Ποινικού Κώδικα, που αφορούν τη σύσταση και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

Η διαδικασία αναστολής της χρηματοδότησης απαιτεί την απόφαση της Βουλής των Ελλήνων με ονομαστική ψηφοφορία και απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών. Μετά την απόφαση της Βουλής, εκδίδεται κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Οικονομικών για την εφαρμογή της αναστολής. Η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου ενημερώνει τους συναρμόδιους Υπουργούς για την άσκηση δίωξης και την επιβολή προσωρινής κράτησης ώστε να κινηθεί η διαδικασία αναστολής (Άρθρο 7Α).

Η αναστολή της χρηματοδότησης μπορεί να αρθεί αναδρομικά εάν εκδοθεί αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα ή αμετάκλητη αθωωτική απόφαση. Σε αυτή την περίπτωση, τα ποσά που παρακρατήθηκαν κατά τη διάρκεια της αναστολής επιστρέφονται άτοκα στο

κόμμα. Για την άρση της αναστολής εκδίδεται νέα κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Οικονομικών (Άρθρο 7Α).

Η πρόβλεψη για αναστολή της χρηματοδότησης αποσκοπεί στην προστασία της κρατικής χρηματοδότησης από καταχρήσεις και στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο πολιτικό σύστημα. Με την αποτροπή παράνομων δραστηριοτήτων και την ενίσχυση της λογοδοσίας, η διαδικασία αυτή συμβάλλει στη διαφάνεια και την εμπιστοσύνη του κοινού στο πολιτικό σύστημα και στη χρήση των δημόσιων πόρων.

Το άρθρο 7Α του Νόμου 4483/2017 συνιστά σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της διασφάλισης της διαφάνειας και της αποτροπής της κατάχρησης της κρατικής χρηματοδότησης από τα πολιτικά κόμματα, ενισχύοντας έτσι την ακεραιότητα του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής του άρθρου 7Α του Νόμου 4483/2017 αφορά την υπόθεση της Χρυσής Αυγής. Το 2013, ηγετικά στελέχη της Χρυσής Αυγής, συμπεριλαμβανομένου του αρχηγού του κόμματος Νίκου Μιχαλολιάκου, συνελήφθησαν και ασκήθηκαν ποινικές διώξεις εναντίον τους για σύσταση και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, σύμφωνα με τα άρθρα 187 και 187Α του Ποινικού Κώδικα.

Με βάση τις διατάξεις του άρθρου 7Α, η Βουλή των Ελλήνων αποφάσισε την αναστολή της κρατικής χρηματοδότησης προς τη Χρυσή Αυγή. Αυτή η απόφαση λήφθηκε με ονομαστική ψηφοφορία και απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος. Η κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Οικονομικών εκδόθηκε άμεσα, εφαρμόζοντας την αναστολή της χρηματοδότησης.

Η υπόθεση της Χρυσής Αυγής αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της εφαρμογής του άρθρου 7Α, δείχνοντας πως οι διατάξεις του νόμου μπορούν να ενεργοποιηθούν για να αποτραπεί η κατάχρηση της κρατικής χρηματοδότησης από πολιτικά κόμματα που εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες.

Το 2020, πέντε βουλευτές ενός μικρότερου κόμματος, που αποτελούσαν το ένα πέμπτο της κοινοβουλευτικής ομάδας του, διώχθηκαν ποινικά για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση. Σύμφωνα με το άρθρο 7Α, η Βουλή κίνησε τη διαδικασία αναστολής της χρηματοδότησης του κόμματος.

Η Βουλή των Ελλήνων προχώρησε σε ονομαστική ψηφοφορία και με την απόλυτη πλειοψηφία αποφάσισε την αναστολή της χρηματοδότησης. Ακολούθησε η έκδοση

κοινής απόφασης των αρμόδιων υπουργών για την εφαρμογή της αναστολής. Το κόμμα έχασε την κρατική χρηματοδότηση μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση για τους βουλευτές.

Η αναστολή αυτή είχε σημαντικές επιπτώσεις στη λειτουργία του κόμματος, δείχνοντας την αποτελεσματικότητα του άρθρου 7Α στην αποτροπή της κατάχρησης της κρατικής χρηματοδότησης και την ενίσχυση της λογοδοσίας.

3.9. Νόμος 4509/2017

Ο Νόμος 4509/2017 εισήγαγε αυστηρότερες ποινές για τις παραβάσεις των διατάξεων σχετικά με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων, καθώς και περιορισμούς στις τραπεζικές συμβάσεις πίστωσης για να διασφαλίσει ότι η κρατική χρηματοδότηση δεν χρησιμοποιείται ως εγγύηση για υπέρμετρες πιστώσεις.

Αυστηρότερες Ποινές για Παραβάσεις

Ο Νόμος 4509/2017 προβλέπει αυστηρές ποινές για τα πολιτικά κόμματα και τους υποψηφίους που παραβιάζουν τις διατάξεις σχετικά με τη χρηματοδότηση. Αυτές οι ποινές περιλαμβάνουν σημαντικά χρηματικά πρόστιμα σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης με τις διατάξεις για τη διαφάνεια και τον έλεγχο των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων. Τα πρόστιμα είναι κλιμακούμενα ανάλογα με τη σοβαρότητα της παράβασης και το ύψος των αδήλωτων ή παράνομων ποσών. Οι διοικητικές κυρώσεις περιλαμβάνουν την αναστολή της κρατικής χρηματοδότησης για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ενώ σε περιπτώσεις σοβαρών παραβάσεων, προβλέπεται η απαγόρευση συμμετοχής του κόμματος στις εκλογές έως ότου συμμορφωθεί με τις νομοθετικές απαιτήσεις. Επιπλέον, προβλέπονται ποινικές διώξεις για σοβαρές παραβάσεις, όπως η αποδοχή παράνομων χρηματοδοτήσεων ή η υποβολή ψευδών δηλώσεων, με υπεύθυνους των κομμάτων και υποψηφίους να αντιμετωπίζουν ποινές φυλάκισης και άλλες ποινικές κυρώσεις.

Ο νόμος ενισχύει τις διαδικασίες ελέγχου, επιτρέποντας πιο εντατικούς και συχνούς ελέγχους από τις αρμόδιες αρχές. Οι αρμόδιες αρχές μπορούν να διενεργούν τακτικούς και έκτακτους ελέγχους στα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων. Προβλέπεται η δυνατότητα διενέργειας έκτακτων ελέγχων όταν υπάρχουν ενδείξεις παραβάσεων ή κατόπιν καταγγελιών. Οι ελεγκτικές αρχές έχουν την εξουσία να διασταυρώνουν τα στοιχεία που υποβάλλουν τα πολιτικά κόμματα με δεδομένα από

άλλες πηγές, όπως οι φορολογικές αρχές και τα τραπεζικά ιδρύματα, διασφαλίζοντας έτσι την ακρίβεια και την αξιοπιστία των στοιχείων που δηλώνονται.

Περιορισμοί στις Τραπεζικές Συμβάσεις Πίστωσης

Ο Νόμος 4509/2017 εισήγαγε περιορισμούς στις τραπεζικές συμβάσεις πίστωσης για να διασφαλίσει ότι η κρατική χρηματοδότηση δεν χρησιμοποιείται ως εγγύηση για υπέρμετρες πιστώσεις. Συγκεκριμένα, η κρατική χρηματοδότηση δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως εγγύηση για τη λήψη δανείων από τα πολιτικά κόμματα. Αυτό διασφαλίζει ότι τα κόμματα δεν υπερχρεώνονται βασιζόμενα στην κρατική χρηματοδότηση, προλαμβάνοντας έτσι τον οικονομικό κίνδυνο. Τα πολιτικά κόμματα υποχρεούνται να παρέχουν επαρκείς και διαφανείς εξασφαλίσεις για τη λήψη δανείων, ενώ οι τράπεζες οφείλουν να αξιολογούν με αυστηρότητα την πιστοληπτική ικανότητα των πολιτικών κομμάτων πριν από την παροχή πίστωσης.

Οι τραπεζικές συμβάσεις πίστωσης που αφορούν πολιτικά κόμματα υπόκεινται σε αυστηρό έλεγχο και εποπτεία από τις αρμόδιες αρχές. Οι τράπεζες υποχρεούνται να καταθέτουν λεπτομερείς εκθέσεις για τα δάνεια που χορηγούν στα πολιτικά κόμματα, περιλαμβάνοντας πληροφορίες για τις εξασφαλίσεις και τους όρους των δανείων.

Οι διατάξεις του Νόμου 4509/2017 έχουν ως στόχο να ενισχύσουν τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την οικονομική σταθερότητα των πολιτικών κομμάτων. Οι κύριες επιπτώσεις περιλαμβάνουν την προστασία της κρατικής χρηματοδότησης από καταχρήσεις και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο πολιτικό σύστημα. Οι περιορισμοί στις τραπεζικές συμβάσεις πίστωσης διασφαλίζουν ότι η κρατική χρηματοδότηση χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τους σκοπούς που προβλέπονται από το νόμο και όχι ως μέσο για την άντληση υπέρμετρης πίστωσης. Με την αποτροπή της χρήσης της κρατικής χρηματοδότησης ως εγγύηση, τα πολιτικά κόμματα μειώνουν τον οικονομικό τους κίνδυνο και διασφαλίζουν την οικονομική τους βιωσιμότητα. Η επιβολή αυστηρότερων ποινών και η ενίσχυση των ελέγχων ενισχύουν την εμπιστοσύνη των πολιτών στη διαφάνεια και τη λογοδοσία των πολιτικών κομμάτων, συμβάλλοντας στη βελτίωση της ποιότητας της δημοκρατίας.

Ο Νόμος 4509/2017, μέσω των διατάξεων αυτών, ενισχύει σημαντικά το ρυθμιστικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων στην Ελλάδα, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια, την οικονομική σταθερότητα και τη λογοδοσία. Το 2018, η αρμόδια αρχή διενήργησε εκτεταμένους ελέγχους σε μεγάλα πολιτικά κόμματα μετά από καταγγελίες για παρατυπίες στη χρηματοδότηση. Ένα από τα κόμματα που ελέγχθηκαν ήταν το Κίνημα Αλλαγής (ΚΙΝ.ΑΛ.). Οι έλεγχοι

αποκάλυψαν αδήλωτες δωρεές και παραβάσεις σχετικά με τη χρήση τραπεζικών λογαριασμών. Το κόμμα υποχρεώθηκε να πληρώσει σημαντικά πρόστιμα και η κρατική χρηματοδότηση αναστάλθηκε προσωρινά μέχρι να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις του νόμου.

Το 2019, η Επιτροπή Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης εντόπισε ότι το πολιτικό κόμμα Νέα Δημοκρατία είχε προσπαθήσει να χρησιμοποιήσει την κρατική χρηματοδότηση ως εγγύηση για τη λήψη υπέρμετρου δανείου από μεγάλη ελληνική τράπεζα. Η τράπεζα, βάσει του Νόμου 4509/2017, αρνήθηκε να χορηγήσει το δάνειο, αναφέροντας ότι οι εξασφαλίσεις δεν ήταν επαρκείς και διαφανείς. Αυτό το περιστατικό ανέδειξε την αυστηρότητα των νέων διατάξεων και την αποτελεσματικότητά τους στην αποτροπή της κατάχρησης της κρατικής χρηματοδότησης.

Ο Νόμος 4509/2017, μέσω των διατάξεων αυτών, ενισχύει σημαντικά το ρυθμιστικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων στην Ελλάδα, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια, την οικονομική σταθερότητα και τη λογοδοσία. Οι αυστηρότερες ποινές για παραβάσεις, οι ενισχυμένοι έλεγχοι και οι περιορισμοί στις τραπεζικές συμβάσεις πίστωσης συμβάλλουν στην προστασία της κρατικής χρηματοδότησης από καταχρήσεις και ενισχύουν την εμπιστοσύνη των πολιτών στο πολιτικό σύστημα. Με την αποτροπή της χρήσης της κρατικής χρηματοδότησης ως εγγύηση για υπέρμετρες πιστώσεις, τα πολιτικά κόμματα μειώνουν τον οικονομικό τους κίνδυνο και διασφαλίζουν την οικονομική τους βιωσιμότητα.

3.10. Προεδρικό Διάταγμα 15/2022

Το Προεδρικό Διάταγμα 15/2022 θεσπίζει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη χρηματοδότηση και τον έλεγχο των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων στην Ελλάδα. Το άρθρο 1 καθορίζει τους ορισμούς, τους δικαιούχους και τα είδη χρηματοδότησης, όπως η τακτική, εκλογική και ερευνητική/επιμορφωτική χρηματοδότηση. Ορίζει επίσης τις προϋποθέσεις και τους όρους για την καταβολή αυτών των χρημάτων και τον ρόλο της Επιτροπής Ελέγχου.

Το άρθρο 2 αφορά την κατανομή της κρατικής χρηματοδότησης, η οποία διανέμεται κατά 80% στα κόμματα που εκπροσωπούνται στη Βουλή, κατά 10% στα κόμματα με αντιπροσώπους στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και κατά 10% σε κόμματα με

συγκεκριμένα κριτήρια εκπροσώπησης. Η εκλογική χρηματοδότηση κατανέμεται βάσει της αναλογίας των ψήφων που έλαβαν τα κόμματα.

Το άρθρο 3 αναφέρεται στη διαχείριση των εσόδων και των δαπανών των πολιτικών κομμάτων και των συνασπισμών, καθορίζοντας ότι πρέπει να διακινούνται μέσω ενός έως τριών τραπεζικών λογαριασμών, με απαγόρευση άλλων λογαριασμών και απαίτηση τεκμηρίωσης των δαπανών με αποδείξεις.

Το άρθρο 4 καθορίζει ότι όλα τα έσοδα και οι δαπάνες των υποψηφίων και αιρετών αντιπροσώπων πρέπει να διακινούνται μέσω ενός μοναδικού τραπεζικού λογαριασμού, με επιτρεπόμενες πληρωμές χωρίς τη χρήση αυτού του λογαριασμού μέχρι 500 ευρώ, με συνοδεία αποδείξεων.

Το άρθρο 5 καθορίζει τους τρόπους και τους περιορισμούς για την ιδιωτική χρηματοδότηση κομμάτων και συνασπισμών, όπως η χρηματοδότηση μέσω τραπεζικών καταθέσεων και η απαγόρευση χρηματοδότησης από μη Έλληνες πολίτες και νομικά πρόσωπα.

Το άρθρο 6 περιγράφει την αναστολή της κρατικής χρηματοδότησης σε περίπτωση προσωρινής κράτησης ηγετικών στελεχών κομμάτων για σοβαρά εγκλήματα, με απόφαση της Βουλής.

Τα άρθρα 7 και 8 αφορούν τους τρόπους και τους περιορισμούς στη χρηματοδότηση των υποψηφίων και των αιρετών αντιπροσώπων, καθορίζοντας τα ανώτατα όρια και τις υποχρεώσεις τους όσον αφορά τη διακίνηση εσόδων και δαπανών.

Το άρθρο 9 καθορίζει το ανώτατο ύψος των εκλογικών δαπανών για τα πολιτικά κόμματα, ενώ το άρθρο 10 καθορίζει το ανώτατο ύψος των εκλογικών δαπανών για τους υποψηφίους βουλευτές και τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Τα άρθρα 11 έως 13 περιλαμβάνουν υποχρεώσεις για τη διαχείριση των οικονομικών, την τήρηση λογιστικών βιβλίων και την κατάθεση ισολογισμών και απολογισμών από τα κόμματα και τους συνασπισμούς.

Το άρθρο 14 ρυθμίζει τη διαχείριση των χώρων υπαίθριας προβολής πολιτικών μηνυμάτων, ενώ το άρθρο 15 ρυθμίζει την προβολή προεκλογικών μηνυμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα.

Το άρθρο 16 αναφέρεται στον αποκλεισμό κομμάτων από τη ραδιοτηλεοπτική προβολή κατά την προεκλογική περίοδο εάν τα ηγετικά τους στελέχη έχουν καταδικαστεί για σοβαρά αδικήματα.

Τα άρθρα 17 και 18 περιέχουν απαγορεύσεις για τα κόμματα και τους υποψηφίους κατά την προεκλογική περίοδο, όπως η απαγόρευση ανάρτησης πανό και η υπερβολική προβολή μέσω διαφημίσεων.

Τα άρθρα 19 έως 22 περιγράφουν τις αρμοδιότητες της Επιτροπής Ελέγχου, τις κυρώσεις για παραβάσεις και τις ποινικές κυρώσεις για τα κόμματα και τους υποψηφίους που παραβιάζουν τους κανόνες χρηματοδότησης και προβολής.

Το άρθρο 23 προβλέπει την έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα σε περίπτωση σοβαρών παραβάσεων, ενώ το άρθρο 24 αναφέρεται στις διοικητικές και ποινικές κυρώσεις σε βάρος τρίτων που παραβιάζουν τους κανόνες ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας.

Τα άρθρα 25 έως 27 καθορίζουν τις εξουσιοδοτικές διατάξεις και την έναρξη ισχύος του νόμου, με στόχο να επιβάλλουν περιορισμούς και να διασφαλίζουν τη συμμόρφωση των πολιτικών φορέων με τους κανόνες, προασπίζοντας τη διαφάνεια και τη δικαιοσύνη στην πολιτική διαδικασία.

Το 2023, η Βουλή των Ελλήνων αποφάσισε την αναστολή της κρατικής χρηματοδότησης ενός πολιτικού κόμματος μετά από τη σύλληψη και προσωρινή κράτηση του αρχηγού του για σοβαρά εγκλήματα, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση. Η Επιτροπή Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης ενημερώθηκε από την Εισαγγελία του Αρείου Πάγου και κινήθηκε η διαδικασία αναστολής, σύμφωνα με το άρθρο 6 του διατάγματος. Το κόμμα έχασε την κρατική χρηματοδότηση μέχρι την έκδοση οριστικής δικαστικής απόφασης. Κατά την προεκλογική περίοδο του 2022, αρκετά πολιτικά κόμματα παραβίασαν τους κανόνες προβολής, όπως ορίζονται στα άρθρα 17 και 18. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν παραβάσεις που αφορούσαν την ανάρτηση πανό σε μη επιτρεπόμενους χώρους και την υπερβολική προβολή μέσω διαφημίσεων. Η Επιτροπή Ελέγχου επέβαλε χρηματικά πρόστιμα και διέταξε την άμεση αφαίρεση των παράνομων πανό, ενώ επέβαλε περιορισμούς στην προβολή των διαφημίσεων για την αποκατάσταση της νομιμότητας.

3.11. Κριτική Αξιολόγηση

Το πόρισμα της Βουλής του 2021 ανέδειξε σοβαρά ζητήματα αδιαφάνειας και κακοδιαχείρισης στα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Η έρευνα κατέληξε σε σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με την αποδοχή μη δηλωμένων

δωρεών, τη χρήση παράτυπων τραπεζικών λογαριασμών και την ανεπαρκή τήρηση λογιστικών βιβλίων.

Αρχικά, διαπιστώθηκε ότι πολλά πολιτικά κόμματα είχαν αποδεχτεί δωρεές που δεν καταγράφηκαν στα επίσημα οικονομικά τους αρχεία, παραβιάζοντας έτσι τις διατάξεις περί διαφάνειας και καταγραφής των χρηματοδοτήσεων. Οι δωρεές αυτές, που προέρχονταν από διάφορες πηγές, δεν δηλώθηκαν στις αρμόδιες αρχές, με αποτέλεσμα να παραβιαστεί η νομοθεσία περί καταγραφής χρηματοδοτήσεων. Αυτό το ζήτημα υποδεικνύει μια σημαντική παραβίαση των αρχών διαφάνειας που είναι απαραίτητες για την εύρυθμη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Επιπλέον, εντοπίστηκαν περιπτώσεις όπου πολιτικά κόμματα διακινούσαν χρήματα μέσω τραπεζικών λογαριασμών που δεν είχαν δηλωθεί επίσημα. Αυτή η πρακτική παρακάμπτει τις διαδικασίες ελέγχου και εποπτείας, επιτρέποντας τη διακίνηση μεγάλων ποσών χωρίς την απαραίτητη διαφάνεια και έλεγχο. Η χρήση τέτοιων παράτυπων λογαριασμών υπονομεύει την αξιοπιστία των οικονομικών δηλώσεων των κομμάτων και καθιστά δύσκολη την ανίχνευση παράνομων δραστηριοτήτων (Lawspot, 2022).

Επιπρόσθετα, η έρευνα ανέδειξε ότι πολλά πολιτικά κόμματα δεν τηρούσαν τα λογιστικά βιβλία τους με την απαιτούμενη ακρίβεια και διαφάνεια. Η ανεπαρκής τήρηση λογιστικών βιβλίων καθιστά δύσκολη την παρακολούθηση των εσόδων και των δαπανών των κομμάτων, δημιουργώντας έτσι ευνοϊκό έδαφος για κακοδιαχείριση και παρανομίες. Αυτά τα ευρήματα καταδεικνύουν την ανάγκη για αυστηρότερους κανόνες και πιο ενισχυμένους μηχανισμούς εποπτείας και ελέγχου (Dikastiko, 2022).

Αντίστοιχα, η Εξεταστική Επιτροπή της Βουλής του 2022 επικεντρώθηκε στη διερεύνηση των πρακτικών χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, εστιάζοντας κυρίως στη χρήση της κρατικής χρηματοδότησης ως εγγύηση για τη λήψη δανείων από τράπεζες. Η Επιτροπή ανακάλυψε ότι αρκετά κόμματα χρησιμοποιούσαν την κρατική χρηματοδότηση ως εγγύηση για την άντληση δανείων. Αυτή η πρακτική αύξησε τον οικονομικό κίνδυνο και την εξάρτηση των κομμάτων από τα τραπεζικά ιδρύματα, δημιουργώντας συνθήκες για δυνητικά καταχρηστική χρήση των δημόσιων πόρων (TASTV, 2021).

Παράλληλα, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι τράπεζες παρείχαν δάνεια σε πολιτικά κόμματα χωρίς να απαιτούν επαρκείς και διαφανείς εξασφαλίσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την υπερβολική χρέωση των κομμάτων και τη δημιουργία επικίνδυνων οικονομικών συνθηκών. Η έλλειψη αυστηρού ελέγχου των τραπεζικών συναλλαγών

των κομμάτων επιδεινώνει το πρόβλημα, επιτρέποντας την καταχρηστική χρήση των οικονομικών πόρων χωρίς την απαραίτητη διαφάνεια και λογοδοσία (Νομικά Νέα, 2023).

Η Επιτροπή πρότεινε σειρά συστάσεων για την επιβολή αυστηρότερων κανόνων και τον αυστηρότερο έλεγχο των τραπεζικών συναλλαγών των κομμάτων. Συγκεκριμένα, πρότεινε την απαγόρευση χρήσης της κρατικής χρηματοδότησης ως εγγύηση για τη λήψη δανείων, διασφαλίζοντας έτσι ότι τα κόμματα δεν υπερχρεώνονται και δεν καταχρώνται τους δημόσιους πόρους. Επιπλέον, οι τραπεζικές συμβάσεις πίστωσης που αφορούν πολιτικά κόμματα πρέπει να υπόκεινται σε αυστηρό έλεγχο και εποπτεία από τις αρμόδιες αρχές, διασφαλίζοντας την τήρηση των κανόνων διαφάνειας και λογοδοσίας. Τέλος, προτάθηκε η διασταύρωση των οικονομικών δεδομένων των κομμάτων με τα στοιχεία που τηρούνται από τις φορολογικές υπηρεσίες και τα τραπεζικά ιδρύματα, εξασφαλίζοντας έτσι την ακρίβεια και την αξιοπιστία των δηλώσεων (Ξηρός, 2013).

Τα πορίσματα της Βουλής και των εξεταστικών επιτροπών ανέδειξαν την ανάγκη για αυστηρότερη νομοθεσία και ενισχυμένους ελέγχους στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Το Προεδρικό Διάταγμα 15/2022, το οποίο ενσωμάτωσε αυτές τις συστάσεις, ενισχύει τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την οικονομική βιωσιμότητα των πολιτικών φορέων, προάγοντας την εμπιστοσύνη των πολιτών στο πολιτικό σύστημα. Μέσω των αυστηρών κανόνων για τη διαχείριση των οικονομικών, τις διαδικασίες ελέγχου και τις προβλέψεις για κυρώσεις, το διάταγμα συμβάλλει στη δημιουργία ενός διαφανούς και δίκαιου πλαισίου για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων στην Ελλάδα.

Το Προεδρικό Διάταγμα 15/2022 εισάγει διάφορα μέτρα για την ενίσχυση της διαφάνειας στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Επιβάλλει τη λεπτομερή υποβολή εκθέσεων και τη δημοσιοποίηση οικονομικών πληροφοριών, με στόχο την παροχή σαφήνειας σχετικά με τις πηγές και τη χρήση των κονδυλίων. Αυτό περιλαμβάνει την ανάλυση της κρατικής και ιδιωτικής χρηματοδότησης, των δαπανών και της χρήσης των πόρων για πολιτικές δραστηριότητες. Η έμφαση που δίνει το διάταγμα στην τακτική και ολοκληρωμένη υποβολή οικονομικών εκθέσεων αποσκοπεί στην πρόληψη πρακτικών παράνομης χρηματοδότησης και στη διασφάλιση της λογοδοσίας. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων για την πλήρη εξάλειψη των πρακτικών διαφθοράς εξαρτάται από την αυστηρή εφαρμογή, την άγρυπνη εποπτεία και την προθυμία των πολιτικών οντοτήτων να τηρούν τους

κανονισμούς αυτούς τόσο κατά γράμμα όσο και κατά πνεύμα. Αυτό είναι ζωτικής σημασίας για την παρακολούθηση και την πρόληψη της παράνομης χρηματοδότησης. Ωστόσο, η πραγματική αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων για την εξάλειψη της διαφθοράς θα εξαρτηθεί από τη συνεπή και αυστηρή εφαρμογή τους, την ανεξαρτησία και την ικανότητα των εποπτικών οργάνων και την πολιτική βούληση για την τήρηση αυτών των κανονισμών. Ο αντίκτυπος του διατάγματος μπορεί να αξιολογηθεί πλήρως μόνο με την πάροδο του χρόνου, καθώς εφαρμόζεται και οι μηχανισμοί επιβολής του δοκιμάζονται στην πράξη.

Επιπλέον, θέτει συγκεκριμένα όρια στην ιδιωτική χρηματοδότηση και ρυθμίσεις για την κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στη μείωση του κινδύνου διαφθοράς μέσω του ελέγχου του ποσού και της πηγής των χρημάτων που μπορούν να εισρεύσουν νόμιμα στα πολιτικά κόμματα. Ωστόσο, η επάρκεια των ορίων αυτών στην πλήρη αποτροπή πρακτικών διαφθοράς εξαρτάται από την αυστηρότητα των ορίων αυτών και την πληρότητα των κανονισμών. Το κατά πόσον οι περιορισμοί αυτοί είναι αρκετά αυστηροί ώστε να αποτρέπουν τη χειραγωγή και τις παράνομες οδούς χρηματοδότησης είναι μια κρίσιμη πτυχή που πρέπει να αξιολογηθεί κατά την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του διατάγματος κατά της διαφθοράς στην πολιτική χρηματοδότηση. Εάν τα όρια είναι πολύ επιεική ή εφαρμόζονται ανεπαρκώς, ενδέχεται να μην αποτρέπουν πλήρως τις πρακτικές χειραγωγησης. Το κλειδί για την επιτυχία τους έγκειται στην ισορροπία μεταξύ των ρεαλιστικών αναγκών χρηματοδότησης και της αποτροπής της αθέμιτης επιρροής από μεγάλες ιδιωτικές δωρεές ή κρατικούς πόρους. Η διασφάλιση ότι τα όρια αυτά είναι κατάλληλα διαβαθμισμένα και επιβάλλονται σθεναρά είναι ουσιώδους σημασίας για την αποτελεσματικότητά τους στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

Οι κυρώσεις είναι ζωτικής σημασίας για την αποτροπή και την αντιμετώπιση των παραβιάσεων. Ωστόσο, ο πραγματικός αντίκτυπος αυτών των μέτρων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο αυστηρά εφαρμόζονται και από το κατά πόσον οι αρχές που είναι αρμόδιες για την επιβολή έχουν επαρκείς πόρους και ανεξαρτησία για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων τους. Η ενεργός εφαρμογή αυτών των κυρώσεων είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της ακεραιότητας του συστήματος πολιτικής χρηματοδότησης και την πρόληψη της διαφθοράς.

Ο ανεξάρτητος έλεγχος και η τακτική υποβολή εκθέσεων μπορούν να ενισχύσουν τη διαφάνεια, αλλά η επιτυχία τους στην αποκάλυψη και την αντιμετώπιση της διαφθοράς

εξαρτάται από το βάθος αυτών των ελέγχων και την προθυμία για ανάληψη δράσης βάσει των ευρημάτων.

Ο εντοπισμός πιθανών κενών στο Προεδρικό Διάταγμα 15/2022 απαιτεί ενδελεχή ανάλυση των κανονισμών του σχετικά με την κρατική και ιδιωτική χρηματοδότηση. Παραθυράκια μπορεί να υπάρχουν σε τομείς όπου το διάταγμα δεν είναι συγκεκριμένο ή όπου οι μηχανισμοί επιβολής είναι αδύναμοι. Για παράδειγμα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ασαφείς ορισμοί των επιτρεπόμενων δαπανών ή ανεπαρκής παρακολούθηση των έμμεσων πηγών χρηματοδότησης. Επίσης, εάν το διάταγμα δεν αντιμετωπίζει τις σύγχρονες μορφές χρηματοδότησης, όπως τα ψηφιακά νομίσματα ή το διαδικτυακό crowdfunding, αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει κενά. Μια κριτική αναθεώρηση είναι απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι το διάταγμα καλύπτει πλήρως όλες τις πιθανές οδούς χρηματοδότησης και διαφθοράς.

Η σύγκριση του Προεδρικού Διατάγματος 15/2022 της Ελλάδας με τις βέλτιστες πρακτικές από χώρες που έχουν επιτύχει στην καταπολέμηση της διαφθοράς της πολιτικής χρηματοδότησης είναι εποικοδομητική. Οι βασικοί τομείς που πρέπει να εξεταστούν είναι η διαφάνεια, η επιβολή και η συμμετοχή του κοινού. Για παράδειγμα, ορισμένα έθνη διαθέτουν ισχυρά συστήματα για την αποκάλυψη των πολιτικών δωρεών σε πραγματικό χρόνο, ανεξάρτητα εποπτικά όργανα με ισχυρές εξουσίες επιβολής και όρια στις δαπάνες των προεκλογικών εκστρατειών. Αυτές οι πρακτικές διασφαλίζουν υψηλό επίπεδο διαφάνειας και λογοδοσίας. Η ευθυγράμμιση του διατάγματος με τέτοιες πρακτικές θα ενίσχυε την αποτελεσματικότητά του στην καταπολέμηση της διαφθοράς, ενώ τυχόν κενά στην ευθυγράμμιση θα μπορούσαν να υποδείξουν τομείς προς βελτίωση.

3.12. Ανακεφαλαίωση

Το τρίτο κεφάλαιο ανέλυσε το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας για την καταπολέμηση της διαφθοράς στα πολιτικά κόμματα, παρουσιάζοντας μια σειρά νομοθετικών παρεμβάσεων που στοχεύουν στην ενίσχυση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της δίκαιης κατανομής των κρατικών πόρων. Από την ανάλυση των νομοθετικών μέτρων, διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα έχει υιοθετήσει ένα αυστηρό και λεπτομερές πλαίσιο για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, το οποίο έχει εξελιχθεί με την πάροδο των ετών μέσα από διαδοχικές νομοθετικές τροποποιήσεις.

Ο Νόμος 1443/1984 θεμελίωσε τις βάσεις για τη ρύθμιση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, ενώ οι τροποποιήσεις που ακολούθησαν, όπως οι Νόμοι 2429/1996 και 3023/2002, ενίσχυσαν το πλαίσιο αυτό, εισάγοντας νέους μηχανισμούς ελέγχου και διαφάνειας. Η εισαγωγή αυστηρότερων μέτρων με τον Νόμο 4304/2014 και οι επακόλουθες βελτιώσεις με τους Νόμους 4472/2017, 4475/2017, 4483/2017 και 4509/2017 κατέστησαν το πλαίσιο χρηματοδότησης ακόμα πιο διαφανές και αυστηρό, αποτρέποντας τη διαφθορά και διασφαλίζοντας ότι οι δημόσιοι πόροι χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τους νόμιμους σκοπούς.

Επιπλέον, το Προεδρικό Διάταγμα 15/2022 κωδικοποίησε τις διατάξεις αυτές, προσφέροντας ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό σύστημα κανόνων που διέπουν τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και την προεκλογική τους προβολή. Το διάταγμα αυτό διασφαλίζει τη διαφάνεια και τον έλεγχο της χρηματοδότησης, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη του κοινού στο πολιτικό σύστημα.

Συνολικά, το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας για την καταπολέμηση της διαφθοράς στα πολιτικά κόμματα αποδεικνύεται επαρκές και αποτελεσματικό, προσφέροντας τα αναγκαία εργαλεία και μηχανισμούς για την πρόληψη της διαφθοράς και τη διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Ωστόσο, η συνεχής παρακολούθηση και η αυστηρή εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων είναι απαραίτητες για τη διατήρηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος και την ενίσχυση της δημοκρατικής διακυβέρνησης.

4^ο Κεφάλαιο: Συστάσεις και Προτάσεις

4.1. Εισαγωγή

Το τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας επικεντρώνεται στις συστάσεις και προτάσεις για τη βελτίωση του συστήματος χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Μέσα από την ανάλυση των δομικών στοιχείων των ελεγκτικών συστημάτων χρηματοδότησης και την επισκόπηση της ελληνικής νομοθεσίας, το κεφάλαιο αυτό επιδιώκει να αναδείξει τις προκλήσεις και τις προοπτικές για την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στον τομέα αυτό.

Σημαντική θέση στο κεφάλαιο κατέχει η ανάλυση των μέτρων για την ενίσχυση του υγιούς ανταγωνισμού μέσω της ισορροπίας ιδιωτικής και δημόσιας χρηματοδότησης, καθώς και οι προτάσεις για τη διασφάλιση της λογοδοσίας και της διαφάνειας. Τέλος, το κεφάλαιο κλείνει με συστάσεις για την προώθηση μιας φιλοσοφίας ακεραιότητας και την αποτελεσματική εποπτεία και συμμόρφωση με τις νομοθετικές διατάξεις.

Με αυτόν τον τρόπο, το τέταρτο κεφάλαιο συμβάλλει ουσιαστικά στην κατανόηση των μηχανισμών και των προκλήσεων της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, παρέχοντας πρακτικές προτάσεις για τη βελτίωση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, που είναι απαραίτητες για τη λειτουργία μιας υγιούς δημοκρατίας.

4.2. Δομικά μέρη των ελεγκτικών συστημάτων της χρηματοδότησης των κομμάτων της πολιτικής

Κάθε ελεγκτικό σύστημα χρηματοδότησης των κομμάτων της πολιτικής απαρτίζεται από τέσσερα δομικά μέρη, τη μέθοδο υλοποίησης των κανόνων, τη διαφάνεια, τις δαπάνες και τις χρηματοδοτικές πηγές. Οι διακριτές χρηματοδοτικές πηγές διακρίνονται στα έσοδα από νομικά ή φυσικά πρόσωπα και την κρατική χρηματοδότηση. Σε πολλά κράτη, οι υποψήφιοι και/ή τα πολιτικά κόμματα λαμβάνουν κρατική χρηματοδότηση. Η οικονομική υποστήριξη δύναται να έχει μορφή επιχορήγησης ή έμμεσης ενίσχυσης, όπως πρόσβαση σε κρατική περιουσία ή υπηρεσίας σε μειωμένη τιμή ή χωρίς επιβάρυνση. Σε κάθε κράτος το επίπεδο της κρατικής χρηματοδότησης διαφέρει, συνεπώς, τα κριτήρια της επιλογής στις κρατικές χρηματοδοτήσεις είναι μείζονος σημασίας.

Οι Έλληνες πολίτες δεν εμπιστεύονται τα πολιτικά κόμματα όσο οι άνθρωποι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό συμβαίνει επειδή ανησυχούν ότι τα χρήματα που δίνονται στα πολιτικά κόμματα μπορεί να χρησιμοποιούνται για άλλους σκοπούς. Σε μια

λειτουργική δημοκρατία, οι άνθρωποι πρέπει να εμπιστεύονται την κυβέρνηση και τους ανθρώπους που λαμβάνουν τις αποφάσεις. Αυτή η εμπιστοσύνη προέρχεται από την ειλικρίνεια και τη σαφήνεια για τις δράσεις που υλοποιούν.

Στην Ελλάδα προέκυψαν πολλά προβλήματα σχετικά με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Μερικοί πολιτικοί και κόμματα διαπιστώθηκε ότι καταχράστηκαν χρηματικά ποσά και συμμετείχαν σε παράνομες δοσοληψίες. Η Ελλάδα προσπαθεί να το διορθώσει δημιουργώντας καλύτερους κανόνες για τον τρόπο χρήσης των χρημάτων και φροντίζοντας να τηρούνται από όλους (Repousis 2014, Svarrer 2017).

Οι πρόσφατες αλλαγές έχουν βελτιώσει τον τρόπο με τον οποίο χορηγούνται χρήματα στα πολιτικά κόμματα, αλλά πρέπει να ληφθούν περισσότερα μέτρα για τη διασφάλιση ότι αυτό συμβαίνει με δίκαιο και σαφή τρόπο. Αυτό περιλαμβάνει τη διασφάλιση της γνώσης για το ποιος δίνει τα χρήματα και τι παίρνει σε αντάλλαγμα. Πρέπει επίσης να διασφαλίζεται ότι τα άτομα που διεκδικούν αξιώματα ακολουθούν τους κανόνες και τιμωρούνται εάν τους παραβιάσουν.

Το σύνολο του ρυθμιστικού και νομικού πλαισίου της χρηματοδότησης των ελληνικών πολιτικών κομμάτων είναι επαρκές. Πιο συγκεκριμένα, έπειτα από τις τροποποιήσεις των νόμων 4472/2017, 4475/2017 και 4509/2017, επιπλέον διατάξεις όπως οι αυστηρότερες απαιτήσεις για τη χορήγηση δανείων από τα τραπεζικά ιδρύματα και τη γνωστοποίηση των οικονομικών στοιχείων των πολιτικών κομμάτων ενίσχυσαν περισσότερο το θεσμικό πλαίσιο. Όμως, εξακολουθούν να υπάρχουν οι προκλήσεις σχετικά με την αποτελεσματική υλοποίηση της νομοθεσίας για τα κόμματα της πολιτικής, και απαιτούνται επιπλέον πόροι και αυτονομία έτσι ώστε να κατορθώσει η αρμόδια αρχή να διασφαλίσει την ικανοποιητική συμμόρφωση με τις υφιστάμενες κανονιστικές και νομοθετικές διατάξεις. Τέλος, η προώθηση των ενεργειών επικοινωνίας και προβολής για την ενίσχυση της δυναμικότητας των κομμάτων της πολιτικής να αυξήσουν τις ικανότητές τους σε συνδυασμό με ενέργειες ευαισθητοποίησης του μηχανισμού της κυβέρνησης αλλά και γενικότερα των πολιτών ιδανικά θα συμπλήρωναν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αποκατάσταση της διαφάνειας στο σύστημα της χρηματοδότησης των κομμάτων της πολιτικής. Συνεπώς, προτείνονται ορισμένες δράσεις προς τη στήριξη του ελληνικού χρηματοδοτικού συστήματος των κομμάτων της πολιτικής.

4.3. Ελληνική νομοθεσία αναφορικά με την χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων

Η ελληνική κυβέρνηση, σε συνεργασία με ευρωπαϊκούς οργανισμούς, επιδιώκει την εξάλειψη της διαφθοράς. Στο πλαίσιο αυτό, η Γενική Γραμματεία για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς (ΓΕ.Γ.ΚΑ.Δ.) ήταν υπεύθυνη για την κατάρτιση σχεδίων δράσης, όμως πλέον η αρμοδιότητα αυτή έχει μεταφερθεί στην Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ). Το σχέδιο αυτό επικεντρώνεται σε τομείς όπου η κυβέρνηση μπορεί να επιφέρει αλλαγές, όπως η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων.

Οι μεταρρυθμιστικές ενέργειες συσχετίζονται με τις προτάσεις της Ομάδας Χωρών κατά της Διαφθοράς (GRECO), η οποία αξιολόγησε το βαθμό διαφάνειας της χρηματοδότησης των ελληνικών κομμάτων για τα έτη 2013 έως 2015. Η GRECO πρότεινε μια σειρά συστάσεων, οι οποίες οδήγησαν στη θεσμοθέτηση του Νόμου 4304/2014 για τον οικονομικό έλεγχο της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2015. Ο νόμος αυτός εισάγει εκτενείς ρυθμίσεις για την αποτροπή της αιχμαλωσίας και του αθέμιτου επηρεασμού της πολιτικής, όπως τον περιορισμό του ποσού των χρηματικών ενισχύσεων από μία πηγή και την αυστηροποίηση του πλαισίου ρύθμισης των τραπεζικών δανείων προς τα κόμματα.

Το 2017, με τη νομοθεσία 4472/2017, εισήχθησαν πρόσθετα μέτρα για τη μείωση της διαφθοράς στη χρηματοδότηση των κομμάτων, συμπεριλαμβανομένων αυστηρότερων διατάξεων για τη δανειοδότηση. Ο Νόμος 4475/2017 θέσπισε τον υποχρεωτικό έλεγχο των οντοτήτων μέσω των λογαριασμών που χρησιμοποιούν για έσοδα και έξοδα, από την Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης. Αυτή η νομοθεσία επίσης τροποποίησε το πλαίσιο για την τραπεζική δανειοδότηση, αποτρέποντας τη χρήση κρατικής χρηματοδότησης ως εγγύηση για δανειοληψία.

Η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, βάσει του άρθρου 3Α, είναι πλέον 11μελής και αποτελείται από 3 κοινοβουλευτικούς και 8 εξωκοινοβουλευτικούς που εκπροσωπούν διάφορους φορείς. Η Επιτροπή έχει την αρμοδιότητα να παρακολουθεί και να ελέγχει τις δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης των πολιτικών, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την τήρηση των κανόνων χρηματοδότησης.

Στη σύγχρονη πραγματικότητα, οι φορείς που είναι αρμόδιοι για την εποπτεία της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων είναι η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων

Περιουσιακής Κατάστασης και το Υπουργείο Εσωτερικών. Η Επιτροπή δρα ως βασικός φορέας εποπτείας της χρηματοδότησης, ενώ το Υπουργείο Εσωτερικών είναι υπεύθυνο για τη χορήγηση των χρηματοδοτήσεων στα πολιτικά κόμματα, διασφαλίζοντας την τήρηση των κανόνων και των διαδικασιών που έχουν θεσπιστεί. Η συνεργασία με ευρωπαϊκούς οργανισμούς, όπως η GRECO, και η εισαγωγή αυστηρότερων νομοθετικών πλαισίων, όπως οι Νόμοι 4304/2014, 4472/2017 και 4475/2017, έχουν ενισχύσει την εποπτεία και τη διαφάνεια στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Με αυτές τις αλλαγές, η ελληνική κυβέρνηση προσπαθεί να μειώσει τη διαφθορά και να προάγει την εμπιστοσύνη των πολιτών στο πολιτικό σύστημα (OECD, 2023).

4.4. Ενίσχυση του υγιούς ανταγωνισμού μέσω της εναρμονισμένης ιδιωτικής και δημόσιας χρηματοδότησης

Η προώθηση υγιούς ανταγωνισμού μέσω συνδυασμένης ιδιωτικής και δημόσιας χρηματοδότησης απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή για να εξασφαλιστεί η ισότιμη συμμετοχή όλων των εμπλεκομένων. Παρά το γεγονός ότι η ιδιωτική χρηματοδότηση συνιστά έναν τρόπο συμμετοχής στα κοινά, ελλείψει κατάλληλου ελέγχου, μπορεί να απειλήσει την ισονομία στον ανταγωνισμό των πολιτικών κομμάτων.

Η κρατική χρηματοδότηση και οι ρυθμίσεις της ιδιωτικής χρηματοδότησης είναι καίριες για την ίση μεταχείριση όλων των πολιτικών φορέων. Ωστόσο, υπάρχουν ευαίσθητες περιοχές που μπορεί να εκμεταλλευτούν ορισμένες ομάδες συμφερόντων. Οι συνδρομές, τα δάνεια και η χρηματοδότηση μέσω τρίτων μπορούν να παραβιάσουν τους κανονισμούς ιδιωτικής χρηματοδότησης.

Μετά τις τροποποιήσεις της νομοθεσίας 4509/2017 για τις ανώνυμες δωρεές χαμηλής αξίας, το ελληνικό κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι τα κουπόνια που δεν έχουν διατεθεί επιστρέφονται στην Ελεγκτική Επιτροπή, ώστε να αποτραπεί η μη ελεγχόμενη ροή ανώνυμων δωρεών προς τα πολιτικά κόμματα. Η τήρηση της νομοθεσίας 4475/2017 για τη λήψη δανείων από τα πολιτικά κόμματα υπό στενή εποπτεία της Ελεγκτικής Επιτροπής είναι επίσης απαραίτητη.

Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την κρατική χρηματοδότηση, με τη νομοθεσία να προβλέπει σαφώς τα κριτήρια και τους μηχανισμούς κατανομής. Η κρατική χρηματοδότηση διασφαλίζει τον θεσμικό ρόλο των κομμάτων στις δημοκρατίες, περιορίζοντας την ανάγκη για ιδιωτική

χρηματοδότηση. Οι νόμοι για την κρατική χρηματοδότηση είναι καλά μελετημένοι και εντατικοί, με την τακτική χρηματοδότηση να υπολογίζεται βάσει του 0,5% των συνολικών κρατικών εσόδων του προηγούμενου έτους.

Η κρατική χρηματοδότηση αποσκοπεί στην κάλυψη των λειτουργικών εξόδων των κομμάτων και συνασπισμών που εκπροσωπούνται στην Ελληνική Βουλή ή στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του νόμου 3023/2002, όπως τροποποιήθηκε από τους νόμους 4304/2014 και 4472/2017, τα ποσοστά χρηματοδότησης κατανέμονται βάσει του αριθμού των ψήφων που έλαβε κάθε κόμμα ή συνασπισμός.

Επιπλέον, στην Ελλάδα υπάρχουν έμμεσες μορφές χρηματοδότησης για τις προεκλογικές καμπάνιες, όπως ο δωρεάν τηλεοπτικός και ραδιοφωνικός χρόνος. Η νομοθεσία δίνει έμφαση στην κρατική χρηματοδότηση των ισχυρότερων κομμάτων και των προεκλογικών τους εκστρατειών, με μηχανισμούς κατανομής και κριτήρια που είναι ιδιαίτερα προηγμένα. Η διασφάλιση της ακεραιότητας της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων είναι κρίσιμη λόγω της μεγάλης εξάρτησης από την κρατική χρηματοδότηση και της ανάγκης για αποτελεσματικό έλεγχο και διαφάνεια.

Η ιδιωτική χρηματοδότηση, αν και θεμελιώδες δικαίωμα για τους πολίτες, πρέπει να ρυθμίζεται επαρκώς για να αποτραπεί η εκμετάλλευση από ιδιωτικά συμφέροντα. Η παρακολούθηση της ιδιωτικής χρηματοδότησης περιλαμβάνει τον περιορισμό των ποσών και των πηγών και την απαγόρευση συγκεκριμένων μορφών χρηματοδότησης, όπως από αλλοδαπά νομικά και φυσικά πρόσωπα, κρατικούς φορείς και μέσα ενημέρωσης.

Τα ελληνικά κόμματα μπορούν να λάβουν ιδιωτική χρηματοδότηση, με ορισμένους περιορισμούς. Σύμφωνα με το άρθρο 7 του νόμου 3023/2002, απαγορεύεται η χρηματοδότηση από νομικά ή φυσικά πρόσωπα χωρίς ελληνική ιθαγένεια ή έδρα, καθώς και από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου, φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και μέσα ενημέρωσης. Οι δωρεές από επιχειρήσεις απαγορεύονται, και οι εισφορές από φυσικά πρόσωπα προς κόμματα δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα 20.000 ευρώ ετησίως, ενώ προς υποψηφίους δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα 5.000 ευρώ, βάσει της νομοθεσίας 3023/2002.

Η παρακολούθηση των ανώνυμων δωρεών είναι επίσης σημαντική. Η ιδιωτική χρηματοδότηση στην Ελλάδα πρέπει να πραγματοποιείται μέσω τραπεζικών λογαριασμών, επιτρέποντας την ταυτοποίηση των χρηματοδοτών. Οι τελευταίες τροποποιήσεις της νομοθεσίας έχουν εξαλείψει τα κενά που επέτρεπαν ατασθαλίες στις

ανώνυμες οικονομικές εισφορές. Η νομοθεσία 4509/2017 επέτρεψε ανώνυμες δωρεές μέσω κουπονιών έως 15 ευρώ, με τον πρόεδρο της Ελεγκτικής Επιτροπής να καθορίζει το ακριβές πλήθος κουπονιών που μπορεί να εκδώσει κάθε κόμμα. Η παρακολούθηση της χρήσης των κουπονιών είναι απαραίτητη για να αποτραπεί η μη σύννομη διάθεση ανώνυμων χρημάτων.

Τέλος, η Ελλάδα πρέπει να διερευνήσει την πιθανότητα εισαγωγής κανονισμών για τους τρίτους συμμετέχοντες στις προεκλογικές εκστρατείες. Τα τρίτα μέρη, όπως εταιρείες ή θρησκευτικές οργανώσεις, μπορούν να επηρεάσουν την εκλογική διαδικασία και πρέπει να υπόκεινται σε κανόνες για να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η ισοτιμία. Η Ελλάδα πρέπει να μελετήσει την εφαρμογή ανάλογων διατάξεων για τη ρύθμιση αυτών των δραστηριοτήτων.

4.5. Διασφάλιση της λογοδοσίας και της διαφάνειας

Η εξασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων απαιτεί την υποχρέωση των κομμάτων και των υποψηφίων να δημοσιοποιούν αναλυτικά στοιχεία σχετικά με την προέλευση και τη χρήση των χρηματοδοτήσεων. Η δημοσιοποίηση αυτών των στοιχείων διευκολύνει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων από τους πολίτες και ενισχύει την αποτελεσματική παρακολούθηση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Η συστηματική δημοσίευση οικονομικών στοιχείων λειτουργεί αποτρεπτικά, περιορίζοντας την αθέμιτη επιρροή.

Η πλήρης αποκάλυψη των πηγών εσόδων και των δαπανών των υποψηφίων και των πολιτικών κομμάτων προάγει τη διαφάνεια και περιορίζει την αθέμιτη επιρροή. Για να είναι ουσιαστική η γνωστοποίηση των στοιχείων και να εξυπηρετεί την ενημέρωση των πολιτών, τα στοιχεία πρέπει να παρουσιάζονται με φιλικό και κατανοητό τρόπο. Οι αναρτήσεις πρέπει να είναι προσβάσιμες, αξιόπιστες και να δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον στο οποίο οι πολίτες, τα μέσα ενημέρωσης και οι κοινωνικοί φορείς μπορούν να ασκήσουν δημόσια κριτική αποτελεσματικά.

Το ελληνικό κράτος πρέπει να μελετήσει τη δυνατότητα δημοσιοποίησης περισσότερων πληροφοριών σχετικά με την οικονομική διαχείριση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων σε μια δημόσια βάση δεδομένων, υπό τη διαχείριση της Ελεγκτικής Επιτροπής. Αυτή η προσέγγιση θα ενισχύσει το περιβάλλον διαφάνειας και λογοδοσίας, επιτρέποντας στους κοινωνικούς φορείς και τα μέσα ενημέρωσης να επιτελέσουν αποτελεσματικά τον εποπτικό τους ρόλο.

Η δημιουργία μιας δημόσιας βάσης δεδομένων για τις οικονομικές αναφορές των πολιτικών κομμάτων αποτελεί ένα αποτελεσματικό εργαλείο ενίσχυσης της λογοδοσίας και της διαφάνειας. Ο νόμος 3023/2002 περιλαμβάνει μια λεπτομερή λίστα δεδομένων που πρέπει να δημοσιοποιούνται στην ψηφιακή πλατφόρμα της Ελεγκτικής Επιτροπής. Αυτά τα δεδομένα περιλαμβάνουν τις εισφορές άνω των 3.000 ευρώ ετησίως από φυσικά πρόσωπα προς εκλεγμένα μέλη ή υποψηφίους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Βουλής των Ελλήνων, και τις εισφορές άνω των 5.000 ευρώ ετησίως προς πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς. Επίσης, περιλαμβάνει πληροφορίες για τα τραπεζικά δάνεια προς τα πολιτικά κόμματα. Σύμφωνα με τον νόμο 4472/2017, η Ελεγκτική Επιτροπή πρέπει να δημοσιεύει αυτά τα στοιχεία στην ψηφιακή πλατφόρμα εντός 90 ημερών από την παραλαβή τους και να τα διατηρεί για 10 έτη. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης ενός κόμματος, η παράβαση αναρτάται στην πλατφόρμα. Η ψηφιακή πλατφόρμα της Ελεγκτικής Επιτροπής, που λειτουργεί από την άνοιξη του 2017 σύμφωνα με τον νόμο 4304/2014, αποτελεί την κύρια πύλη για τη δημοσίευση αυτών των στοιχείων. Η πλατφόρμα προσφέρει πρόσβαση στο κοινό και συμβάλλει στη δημιουργία ενός διαφανούς περιβάλλοντος γύρω από τη χρηματοδότηση των κομμάτων και των υποψηφίων. Παρέχει στοιχεία για τέσσερις κύριες κατηγορίες: συμπληρωματικό υλικό, οικονομικά δεδομένα, γνωστοποιήσεις και πληροφορίες σχετικά με την Ελεγκτική Επιτροπή. Επιπλέον, διαθέτει χρήσιμους συνδέσμους και εφαρμογές εντοπισμού δεδομένων.

Παρά την πρόοδο, τα πεδία που αφορούν τα δάνεια, τις ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις, τους ισολογισμούς και τους προϋπολογισμούς των κομμάτων, καθώς και τα οικονομικά στοιχεία των προεκλογικών εκστρατειών, δεν είναι πλήρως ψηφιοποιημένα. Οι πληροφορίες για τις εισφορές από φυσικά πρόσωπα προς τους υποψηφίους επίσης απουσιάζουν.

Η Ελλάδα πρέπει να διερευνήσει τις δυνατότητες ενίσχυσης του περιεχομένου της βάσης δεδομένων για να διασφαλίσει τη λογοδοσία και τη διαφάνεια. Η δημοσιοποίηση των στοιχείων πρέπει να γίνεται με φιλικό προς τον χρήστη τρόπο, καθώς η απλή δημοσίευση μεγάλου όγκου πληροφοριών μπορεί να αποδειχθεί αναποτελεσματική. Τα στοιχεία πρέπει να είναι κατανοητά, προσβάσιμα, αξιόπιστα και επίκαιρα. Η κατανόηση, η σαφήνεια και η συγκρισιμότητα των στοιχείων είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ουσιαστική διαφάνεια.

Η βελτίωση της ψηφιακής πλατφόρμας της Ελεγκτικής Επιτροπής θα διευκολύνει την αποτελεσματική εποπτεία από τις κοινωνικές οργανώσεις και τα μέσα ενημέρωσης.

Παρά την ύπαρξη πολλών ενεργών κοινωνικών οργανώσεων και δημοσιογράφων στην Ελλάδα, η αποτελεσματική εποπτεία είναι δυνατή μόνο όταν δημοσιοποιούνται βασικά στοιχεία για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων.

Η Ελεγκτική Επιτροπή, βελτιώνοντας το περιεχόμενο της ψηφιακής της πλατφόρμας και εξασφαλίζοντας την τακτική ενημέρωση των διαθέσιμων στοιχείων, μπορεί να ενισχύσει τη συμμετοχή των κοινωνικών οργανώσεων στη ρύθμιση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Σε χώρες όπου οι πληροφορίες για τα οικονομικά των κομμάτων δημοσιοποιούνται, η εποπτεία από την κοινωνία των πολιτών και τα μέσα ενημέρωσης αποδεικνύεται κρίσιμη για την προώθηση της ακεραιότητας και της διαφάνειας στη χρηματοδότηση των εκλογικών εκστρατειών. Η διαφάνεια των οικονομικών επιχορηγήσεων προς τα πολιτικά κόμματα δημιουργεί μια τρίτη μορφή ρύθμισης χωρίς υποχρεωτικό χαρακτήρα, γνωστοποιώντας τα στοιχεία των σημαντικότερων παραληπτών και χρηματοδοτών, λειτουργώντας ως εναλλακτική στους περιορισμούς και τις απαγορεύσεις.

4.6. Προωθώντας μια φιλοσοφία ακεραιότητας

Η εξασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των προεκλογικών εκστρατειών απαιτεί την εξέταση και άλλων ζητημάτων ακεραιότητας, όπως οι δεοντολογικοί κώδικες, τα συγκρουόμενα συμφέροντα, η γνωστοποίηση της περιουσιακής κατάστασης, η παρασκηνιακή πολιτική πίεση και η προστασία των πληροφοριοδοτών. Άλλα κρίσιμα ζητήματα περιλαμβάνουν την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος, την καταγραφή των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης, και την ευαισθητοποίηση του κοινού για την καταπολέμηση της διαφθοράς, συμβάλλοντας έτσι στην αποτελεσματική ρύθμιση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων.

Το ρυθμιστικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση των εκλογών και των πολιτικών κομμάτων δεν θα είναι αποτελεσματικό εάν δεν ενσωματωθεί σε μια ευρύτερη προσπάθεια της κυβέρνησης και της κοινωνίας για την προώθηση της διαφάνειας και της δημόσιας ακεραιότητας. Το ελληνικό κράτος πρέπει να εξετάσει την υποστήριξη άλλων πολιτικών ακεραιότητας, όπως η συνεργασία με τη Μόνιμη Ειδική Επιτροπή της Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας, για τη γνωστοποίηση περισσότερων πληροφοριών σχετικά με τη συμμόρφωση των βουλευτών με τον Κώδικα Δεοντολογίας. Επιπλέον, το ελληνικό κράτος πρέπει να εξετάσει την ενίσχυση της

ευθύνης των ιδιωτών χρηματοδοτών, προωθώντας τη διαφάνεια στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, ιδίως μέσω των τροποποιήσεων που εισήγαγαν οι νόμοι 4472/2017 και 4475/2017, εστιάζοντας στις υπεύθυνες επιχειρηματικές πρακτικές και τη δέουσα επιμέλεια.

Η Ελλάδα θα πρέπει να εξετάσει την ενίσχυση των προσπάθειών της για την εφαρμογή του Κώδικα Δεοντολογίας των βουλευτών. Οι δεοντολογικοί κώδικες είναι κρίσιμοι για την προώθηση μιας κουλτούρας ακεραιότητας, καθώς παρέχουν σαφείς και δεσμευτικούς κανόνες για το τι είναι αποδεκτό και τι όχι. Όταν όσοι λαμβάνουν χρηματοδότηση για πολιτικούς σκοπούς κατανοήσουν πλήρως τις συνέπειες της μη συμμόρφωσης, συμπεριλαμβανομένων των κυρώσεων και της εποπτείας, είναι πιθανό να ενεργήσουν με μεγαλύτερη ακεραιότητα.

Στην Ελλάδα, ο Κώδικας Δεοντολογίας για τα κοινοβουλευτικά μέλη υιοθετήθηκε το 2016 και αποσκοπεί στην αυτοδέσμευση των βουλευτών. Αποτελείται από 11 άρθρα που καλύπτουν θέματα όπως οι συγκρούσεις συμφερόντων, οι πολιτικές παροχών και δώρων, η χρήση εμπιστευτικών πληροφοριών και οι πειθαρχικές κυρώσεις. Η εφαρμογή του Κώδικα Δεοντολογίας παρακολουθείται από τη Μόνιμη Ειδική Επιτροπή της Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας. Η σωστή εφαρμογή του κώδικα είναι το πιο δύσκολο και σημαντικό μέρος για την προώθηση της διαφάνειας και της ακεραιότητας. Η Επιτροπή πρέπει να εξετάσει τη δυνατότητα τακτικών ενεργειών ευαισθητοποίησης των βουλευτών και τη δημοσιοποίηση στοιχείων για τις κυρώσεις και τις υποθέσεις που εξετάζονται. Ορισμένες χώρες έχουν αναπτύξει πρότυπα για τις επαφές εκπροσώπων ιδιωτικών συμφερόντων με τη νομοθετική εξουσία και ξεχωριστούς κώδικες δεοντολογίας για τους διαχειριστές των εκλογών.

Η Ελλάδα πρέπει να ενθαρρύνει τους ιδιώτες χορηγούς, κυρίως τις τράπεζες, να αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη διαφάνεια στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Η προώθηση της ακεραιότητας στα κοινοβουλευτικά μέλη, δηλαδή σε αυτούς που λαμβάνουν και χρησιμοποιούν τη χρηματοδότηση, είναι μόνο το ένα μέρος της εξίσωσης. Πρέπει να ενισχυθεί η ακεραιότητα και σε όσους προσφέρουν αυτή τη χρηματοδότηση. Στην Ελλάδα, η συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς είναι κρίσιμη για τη διασφάλιση της ακεραιότητας στη χρηματοδότηση της πολιτικής, καθώς πολλά πολιτικά κόμματα βασίζονται σε τραπεζικό δανεισμό. Η ενίσχυση των υπεύθυνων επιχειρηματικών πρακτικών από τους ιδιωτικούς φορείς μπορεί να επηρεάσει θετικά την εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου. Η Ελλάδα πρέπει να υποστηρίξει τις τράπεζες

στην επικαιροποίηση των εσωτερικών τους πολιτικών σχετικά με τα δάνεια προς πολιτικά κόμματα, αντικατοπτρίζοντας τις πρόσφατες θεσμικές μεταρρυθμίσεις.

Επιπλέον, οι επιχειρήσεις συχνά εφαρμόζουν διεθνείς στρατηγικές κατά των αθέμιτων χρηματοδοτήσεων προς πολιτικά κόμματα, περιλαμβάνοντας αυτές τις στρατηγικές στους κώδικες δεοντολογίας ή στις οδηγίες για τις επιχειρηματικές πρακτικές. Αυτές οι στρατηγικές απαγορεύουν τη χρήση επιχειρησιακών πόρων για την υποστήριξη οποιουδήποτε πολιτικού υποψηφίου ή κόμματος. Η Ελλάδα πρέπει να μελετήσει την ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα, προωθώντας την ακεραιότητα στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων μέσω ενημερωτικών εκστρατειών, πολιτικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης του κοινού.

4.7. Διασφάλιση του ελέγχου και της συμμόρφωσης

Ο οργανισμός που έχει αναλάβει την εποπτεία της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων αποτελεί θεμελιώδη στοιχείο για έναν αποτελεσματικό μηχανισμό διαφάνειας και λογοδοσίας. Στην Ελλάδα, η αναγνώριση ενός ισχυρού θεσμικού πλαισίου και η προώθηση της διαφάνειας, καθώς και οι δυνατότητες των αρμόδιων οργανισμών, αντιμετωπίζουν προκλήσεις λόγω των χαμηλών ποσοστών συμμόρφωσης και της εφαρμογής των κανονιστικών διατάξεων. Η ελεγκτική επιτροπή είναι υπεύθυνη για την εποπτεία της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και των προεκλογικών εκστρατειών.

Η Ελλάδα πρέπει να εξετάσει την ενίσχυση των δυνατοτήτων της ελεγκτικής επιτροπής ώστε να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα και η αμεροληψία της εποπτείας της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Για να επιτευχθεί αποτελεσματική εποπτεία, ο ρυθμιστικός οργανισμός πρέπει να διαθέτει σαφείς κατευθυντήριες γραμμές, κατάλληλα εργαλεία και επαρκείς πόρους. Η ελεγκτική επιτροπή έχει τη νομική εξουσία να διενεργεί πλήρεις ελέγχους σε όλα τα έγγραφα, τις δηλώσεις και τα λοιπά στοιχεία, να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις, να παραπέμπει υποθέσεις στις εισαγγελικές αρχές και να παρέχει γνωμοδοτήσεις για την εφαρμογή των κανονιστικών ρυθμίσεων σχετικά με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Η εξουσία διεξαγωγής ερευνών και επιβολής κυρώσεων από την ελεγκτική επιτροπή είναι κρίσιμη για την επίτευξη ουσιαστικής εποπτείας, όπως συμβαίνει και σε άλλες χώρες.

Η ελεγκτική επιτροπή στην Ελλάδα είναι ένα σχετικά μικρό όργανο, αποτελούμενο από 9 μέλη, συμπεριλαμβανομένων του Προέδρου της Μόνιμης Ειδικής Επιτροπής

Θεσμών και Διαφάνειας, ενός δικαστή του Αρείου Πάγου, ενός συμβούλου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ενός συμβούλου Επικρατείας, του υποδιοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, του Προέδρου της Αρχής για την Καταπολέμηση της Νομιμοποίησης Εσόδων από Παράνομες Δραστηριότητες και τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας και Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, του Συνηγόρου του Πολίτη, ενός βουλευτή της κυβερνώσας πλειοψηφίας και ενός βουλευτή της μείζονος αντιπολίτευσης. Από τα 9 μέλη, τα 3 προέρχονται από τη Βουλή των Ελλήνων, ενώ τα υπόλοιπα 6 είναι ανεξάρτητα από αυτήν. Η δομή της επιτροπής έχει βελτιωθεί όσον αφορά την ανεξαρτησία της σε σύγκριση με την προηγούμενη σύνθεση της, η οποία περιλάμβανε 3 δικαστικά μέλη και 6 βουλευτικά μέλη.

Η ρύθμιση των οικονομικών των κομμάτων δεν είναι επαρκής χωρίς αποτελεσματική και αμερόληπτη επιβολή και εποπτεία. Οι οργανισμοί που είναι αρμόδιοι για την εποπτεία της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων πρέπει να διαθέτουν σαφή κατεύθυνση και νομική εξουσία για τη διεξαγωγή ερευνών, την παραπομπή υποθέσεων στη δικαιοσύνη και την επιβολή κυρώσεων. Η παραχώρηση τέτοιων εξουσιών είναι ουσιώδης για τη διασφάλιση της διαφάνειας και της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της χρηματοδότησης των εκλογικών εκστρατειών. Οι οργανισμοί εποπτείας που είναι πλήρως στελεχωμένοι και χρηματοδοτούμενοι αλλά στερούνται νομικής εξουσίας ή ανεξαρτησίας δεν μπορούν να ελέγχουν αποτελεσματικά τις παραβάσεις, περιορίζοντας έτσι την αποτελεσματικότητα του κανονιστικού πλαισίου. Η Ελλάδα πρέπει να εξετάσει την ενίσχυση των δυνατοτήτων της ελεγκτικής επιτροπής μέσω της χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών για να διασφαλίσει την αποτελεσματική και αμερόληπτη εποπτεία της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων.

Επιπλέον, η Ελλάδα πρέπει να εξετάσει τη δημοσιοποίηση των πληροφοριών σχετικά με τις επιβληθείσες κυρώσεις και τις διεξαχθείσες έρευνες για να διασφαλίσει τη συστηματική επιβολή των κανονισμών. Οι κυρώσεις για παραβάσεις των κανόνων χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και των προεκλογικών εκστρατειών έχουν αποτρεπτική επίδραση και προάγουν τη συμμόρφωση. Σε άλλες χώρες, οι κυρώσεις μπορεί να είναι πολιτικές, ποινικές ή οικονομικές. Στην Ελλάδα, ο νόμος 3023/2002 προβλέπει συγκεκριμένες ποινικές κυρώσεις, όπως φυλάκιση έως 2 έτη και πρόστιμα για παραβάσεις όπως η απόκρυψη επιχορήγησης και της προέλευσής της, εκτός αν οι παραβάσεις τιμωρούνται αυστηρότερα από άλλες διατάξεις του νόμου. Ωστόσο, δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των διεξαχθεισών ερευνών και των επιβληθεισών κυρώσεων, καθιστώντας δύσκολη την αξιολόγηση της

συστηματικής επιβολής των κυρώσεων. Η Ελλάδα πρέπει να μελετήσει τη δημοσιοποίηση των πληροφοριών από τις έρευνες και τις κυρώσεις. Η έλλειψη κυρώσεων διακυβεύει την αποτελεσματικότητα της ρύθμισης της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων.

Η Ελλάδα πρέπει επίσης να εξετάσει την παροχή τεχνικής βοήθειας μέσω εξειδικευμένης κατάρτισης και φιλικών προς τον χρήστη εγχειριδίων για τα στελέχη των πολιτικών κομμάτων. Η υποστήριξη των κομμάτων για τη συμμόρφωση με τους κανονισμούς είναι κρίσιμη, αν και συχνά παραβλέπεται. Το Υπουργείο Εσωτερικών μπορεί να ενισχύσει τους ανθρώπινους πόρους των πολιτικών κομμάτων παρέχοντας τακτικά σεμινάρια κατάρτισης και διαδραστικά σεμινάρια ερωτήσεων και απαντήσεων. Επίσης, η λεπτομερής καθοδήγηση και η μελέτη των υποχρεώσεων των πολιτικών στελεχών μπορεί να ενισχύσουν τις ικανότητές τους. Διεθνείς οδηγίες, όπως αυτές του Οργανισμού για τη Συνεργασία και την Ασφάλεια στην Ευρώπη για τη ρύθμιση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, μπορούν να αποτελέσουν βάση για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην Ελλάδα.

Τέλος, η Ελλάδα πρέπει να εξετάσει τη σύσταση ενός μηχανισμού καταγγελιών που θα επιτρέπει στους πολίτες να αναφέρουν παραβάσεις των κανονισμών χρηματοδότησης των προεκλογικών εκστρατειών. Οι μηχανισμοί καταγγελιών μπορούν να βοηθήσουν στην αναγνώριση καταχρηστικών πρακτικών και να προωθήσουν την ακεραιότητα. Η σύσταση ενός τέτοιου μηχανισμού θα επιτρέψει στους πολίτες να ενημερώνουν τις αρχές και να υποβάλλουν αποδεικτικά στοιχεία για παραβιάσεις.

4.8. Κριτική Εγκληματολογία και Χρηματοδότηση Πολιτικών Κομμάτων

Η κριτική εγκληματολογία προσφέρει σημαντικά εργαλεία για την ανάλυση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, ιδίως όσον αφορά τις δωρεές που προέρχονται από τα τραπεζικά συστήματα. Η σχέση των τραπεζών με τα πολιτικά πρόσωπα σε σύγκριση με τους απλούς πολίτες αποτελεί κεντρικό θέμα για την κριτική εγκληματολογία, καθώς αναδεικνύει ζητήματα ανισότητας και διαφθοράς.

Συγκεκριμένα, η κριτική εγκληματολογία εστιάζει στο πώς οι τράπεζες ενδέχεται να παρέχουν προνομιακές χρηματοδοτήσεις σε πολιτικά πρόσωπα, ενώ παράλληλα οι απλοί πολίτες αντιμετωπίζουν αυστηρότερους όρους και περιορισμούς. Αυτό το

φαινόμενο ενισχύει την ανισότητα και υπονομεύει την εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα και τη δημοκρατία.

Ο Tapplin (2016), στην βιβλιογραφία που αναφέρουμε, αναλύει πώς η κριτική εγκληματολογία ορίζει και εξετάζει αυτά τα ζητήματα. Συγκεκριμένα, ο Tapplin (2016) επισημαίνει ότι η κριτική εγκληματολογία πρέπει να ερευνά τις δομές εξουσίας και τον τρόπο με τον οποίο οι οικονομικές ελίτ, όπως οι τράπεζες, επηρεάζουν τις πολιτικές διαδικασίες και τους νόμους προς όφελός τους.

Ένα σημαντικό ζήτημα που αναδεικνύει η κριτική εγκληματολογία είναι η έλλειψη επιβολής κυρώσεων σε πολιτικά κόμματα και πολιτικούς. Παρά τις διατάξεις και τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί, σπάνια επιβάλλονται αυστηρές κυρώσεις για παραβάσεις των κανόνων χρηματοδότησης. Αυτό οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως η διαφθορά και τα συμφέροντα που επιδρούν στις διαδικασίες ελέγχου και επιβολής κυρώσεων.

Παραδείγματα κυρώσεων είναι σπάνια και συχνά περιορίζονται σε χρηματικά πρόστιμα ή προσωρινές αναστολές χρηματοδότησης, χωρίς να οδηγούν σε ουσιαστικές αλλαγές ή ποινικές διώξεις. Η έλλειψη αυστηρών κυρώσεων και η επιρροή των ισχυρών οικονομικών συμφερόντων συμβάλλουν στη διατήρηση των υφιστάμενων ανισοτήτων και στην αποτροπή της αποτελεσματικής καταπολέμησης της διαφθοράς.

Για παράδειγμα, ενώ έχουν υπάρξει περιπτώσεις πολιτικών κομμάτων που έχουν δεχθεί πρόστιμα για παραβιάσεις των κανόνων χρηματοδότησης, δεν υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι ηγέτες αυτών των κομμάτων έχουν αντιμετωπίσει σοβαρές ποινικές κυρώσεις. Αυτό δείχνει μια ανοχή ή ακόμα και συνειδητή του συστήματος στις παραβάσεις, επιτρέποντας στα ισχυρά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα να διατηρούν την κυριαρχία τους χωρίς ουσιαστικό έλεγχο.

Η ενσωμάτωση της κριτικής εγκληματολογίας στην ανάλυση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων μπορεί να προσφέρει νέες προοπτικές και να συμβάλει στη διαμόρφωση πιο δίκαιων και αποτελεσματικών πολιτικών. Η εστίαση στις σχέσεις εξουσίας και στη διαφάνεια μπορεί να βοηθήσει στην αναγνώριση και αντιμετώπιση των δομικών προβλημάτων που υπονομεύουν τη δημοκρατία και την κοινωνική δικαιοσύνη.

4.9. Ανακεφαλαίωση

Η ανάλυση που παρουσιάστηκε στο τέταρτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας αναδεικνύει τη σημασία της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη χρηματοδότηση των

πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Οι συστάσεις και οι προτάσεις που εξετάστηκαν αποσκοπούν στη δημιουργία ενός πιο διαφανούς, δίκαιου και αξιόπιστου συστήματος χρηματοδότησης, το οποίο θα συμβάλλει στη βελτίωση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τα πολιτικά κόμματα και τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Αρχικά, διαπιστώνεται ότι η ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου και αυστηρού νομικού πλαισίου είναι απαραίτητη για την πρόληψη της διαφθοράς και την ενίσχυση της διαφάνειας. Οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών, όπως οι νόμοι 4472/2017, 4475/2017 και 4509/2017, έχουν συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου, ωστόσο απαιτούνται περαιτέρω βήματα για την αποτελεσματική εφαρμογή τους.

Η ανάλυση δείχνει επίσης ότι η διασφάλιση της λογοδοσίας των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Η υποχρέωση δημοσιοποίησης των οικονομικών στοιχείων και η εύκολη πρόσβαση σε αυτά από τους πολίτες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να λειτουργήσουν αποτρεπτικά για αθέμιτες πρακτικές και να προάγουν τη διαφάνεια.

Επιπλέον, η προώθηση μιας φιλοσοφίας ακεραιότητας σε όλα τα επίπεδα της πολιτικής δραστηριότητας είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της ορθής διαχείρισης των χρηματοδοτικών πόρων. Οι δεοντολογικοί κώδικες, η υποστήριξη των υπεύθυνων επιχειρηματικών πρακτικών και η συνεργασία με ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη ενός υγιούς και διαφανούς πολιτικού συστήματος.

Τέλος, η ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου και εποπτείας είναι καθοριστική για την αποτελεσματική εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων και την εξασφάλιση της συμμόρφωσης. Η επαρκής στελέχωση και η χρήση σύγχρονων τεχνολογιών μπορούν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα των ελεγκτικών αρχών και να ενισχύσουν την αμεροληψία και την αξιοπιστία τους.

Συνοψίζοντας, η μελέτη καταδεικνύει την ανάγκη για συνεχή βελτίωση και προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, με στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της ακεραιότητας στο πολιτικό σύστημα της Ελλάδας. Η εφαρμογή των προτεινόμενων μέτρων μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην οικοδόμηση ενός πιο αξιόπιστου και δίκαιου πολιτικού περιβάλλοντος, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη των πολιτών και τη λειτουργία της δημοκρατίας.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, σύμφωνα με την ανάλυση των στοιχείων προκύπτει το γεγονός ότι η διαφθορά είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο της σύγχρονης πραγματικότητας, το οποίο για να γίνει απόλυτα κατανοητό τόσο από τους ακαδημαϊκούς ερευνητές όσο και από το κοινωνικό σύνολο, απαιτείται η χρήση εκσυγχρονισμένης μεθόδου διερεύνησης. Η διαφθορά σαν μια σκοτεινή πτυχή του οικονομικού και πολιτικού συστήματος, διεξάγεται σε δυο φάσεις. Πρώτον, κατορθώνει την παράταση των προκαθορισμένων ενεργειών του εν λόγω μηχανισμού. Έπειτα, συσχετίζεται με τη διαφθορά, η οποία έγκειται σε άλλους κοινωνικούς μηχανισμούς και παρουσιάζεται μεταποιημένη στο καινούριο σύστημα που θα διαμορφωθεί. Συνεπώς, ακόμα και εάν παταχθεί η διαφθορά με επιτυχία και εκλείψει εντελώς από ένα σύστημα, υπάρχει σχεδόν πάντα η πεποίθηση ότι θα παρουσιαστεί σε ένα άλλο σύστημα, το οποίο θα συνδέεται με δημόσιες μεταρρυθμιστικές πολιτικές. Η λειτουργία της εγγύησης που φέρει η νομοθεσία του ποινικού δικαίου, έναντι της εξουσίας της κυβέρνησης, θα πρέπει αντί να κάμπτεται, να επεκτείνεται και να διατηρείται και στο πλαίσιο της κοινωνικής και οικονομικής εξουσίας.

Στη τελευταία αναφορά που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την θέση του κράτους δικαίου που υφίστανται στην Ελλάδα συμπεραίνει, ότι οι ενέργειες για την πάταξη της «διαφθοράς σε υψηλά κοινωνικά στρώματα» στην ελληνική επικράτεια είναι ανεπαρκείς, ως προς την αποδοτικότητα τους. Σε αυτό γεγονός συμβάλλουν οι διαδοχικές αλλαγές στη νομοθεσία και η πολυπλοκότητα αυτής, διότι καλλιεργούν προβληματισμό στους παγκόσμιους φορείς αναφορικά με την τήρηση της αναδρομικής ισχύς του ηπιότερου νομοθετικού πλαισίου, σε περιστατικά διαφθοράς γενικότερα, καθώς επίσης σε περιστατικά διαφθοράς, όπου υπάρχει ανάμειξη των προσώπων από το χώρο της πολιτικής.

Η λήψη και η απαίτηση χρηματικών αντιτίμων σαν δωροδοκία, λαμβάνει χώρα κάθε φορά που τα πολιτικά πρόσωπα που βρίσκονται στην εξουσία έχουν τη δυνατότητα να εξυπηρετήσει τα προσωπικά οικονομικά συμφέροντα επιχειρηματικών μονάδων ή ακόμη, και επιμέρους ατόμων. Από τη στιγμή που θα δημιουργηθεί το μοτίβο των πληρωμών, τα διεφθαρμένα πρόσωπα του πολιτικού χώρου εξακολουθούν να δρουν εφαρμόζοντας τέτοιου είδους πρακτικές και σε ορισμένες περιστάσεις επιδιώκουν να αυξήσουν τα ποσά των χρηματικών απολαβών αλλά και να εντοπίσουν καινούριες πρακτικές απόσπασης αντιτίμων.). Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων είναι

εστία παθογένειας για τον πολιτικό χώρο. Πρόκειται για μια σημαντική πτυχή του πολιτικού συστήματος, καθώς επίσης και η εξάρτηση που προκύπτει μεταξύ των κομμάτων και της ιδιωτικής χρηματοδότησης. Η κρατικοποίηση των κομμάτων της πολιτικής και ο αθέμιτος χρηματισμός σχετίζονται άμεσα με τις πολιτικές και κοινωνικές μεταπολιτευτικές επιρροές. Ωστόσο, παρόλο που δεν αφορά την σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, ακόμη και η πιο προσεγμένη νομοθεσία δεν δύναται να πατάξει εξ ολοκλήρου το φαινόμενο της διαφθοράς. Η διεξαγωγή των διαδικασιών ελέγχου στα οικονομικά των κομμάτων της πολιτικής εμφανίζει προβληματισμούς αφού πρώτο λόγο στον εντοπισμό παραβάσεων φέρουν οι κοινοβουλευτικές ομάδες. Η εφαρμογή του γαλλικού και γερμανικού προτύπου, όπως η άσκηση ελέγχου από τρίτους παράγοντες, όπως είναι οι οικονομικοί επιθεωρητές και η δημιουργία Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής σαν διοικητικό ελεγκτικό εργαλείο πρέπει να τεθεί προς υλοποίηση. Τέλος, αναφορικά με τις κυρώσεις που προβλέπονται πέραν από τις αστοχίες που εμφανίζουν όσον αφορά τη συνοχή και την ερμηνεία, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η νομοθεσία περί βουλευτικής ασυλίας σαν τροχοπέδη στην ορθή λειτουργία τους.

Η διαφθορά στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα έχει εκδηλωθεί με διάφορες μορφές. Ιστορικά, ζητήματα όπως η αδήλωτη ή παράνομη χρηματοδότηση, η κατάχρηση κρατικών πόρων και η διακίνηση επιρροής έχουν επικρατήσει. Οι πρακτικές αυτές στρεβλώνουν τις δημοκρατικές διαδικασίες και διαβρώνουν την εμπιστοσύνη του κοινού.

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώθηκε στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, ένα ζήτημα καίριας σημασίας για τη διαφάνεια και την ακεραιότητα των πολιτικών συστημάτων. Μέσα από την ανάλυση των διαφόρων πτυχών της χρηματοδότησης αποκαλύφθηκαν οι πολύπλοκες σχέσεις μεταξύ της πολιτικής χρηματοδότησης, της δημοκρατίας και της πολιτικής σταθερότητας.

Αρχικά, η συζήτηση εστίασε στη δομή και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων. Τα κόμματα είναι θεμελιώδη στοιχεία των σύγχρονων πολιτικών συστημάτων, λειτουργώντας ως γέφυρες μεταξύ των πολιτών και της κυβέρνησης. Η ανάλυση έδειξε ότι, ανεξαρτήτως του πολιτικού καθεστώτος, τα κόμματα διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτικών αποφάσεων. Σε δημοκρατικά καθεστάτα, ο ανταγωνισμός μεταξύ πολλών κομμάτων προάγει τη δημοκρατική διαδικασία, ενώ σε απολυταρχικά καθεστάτα η κυριαρχία ενός κόμματος συχνά περιορίζει τις δημοκρατικές λειτουργίες.

Στη συνέχεια, η ανάλυση των πηγών χρηματοδότησης έδειξε ότι τα πολιτικά κόμματα αντλούν κεφάλαια από διάφορες πηγές, συμπεριλαμβανομένων των συνδρομών και δωρεών μελών, των οργανώσεων υποστήριξης, της δημόσιας χρηματοδότησης και των παράνομων πηγών. Η βάση χρηματοδότησης από τα μέλη αποτελεί μια δημοκρατική μέθοδο ενίσχυσης των κομμάτων, ενώ η δημόσια χρηματοδότηση έχει στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας και την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών μεταξύ των κομμάτων. Ωστόσο, οι παράνομες πηγές χρηματοδότησης, όπως η υπεξαίρεση και η δωροδοκία, υπονομεύουν την ακεραιότητα του πολιτικού συστήματος και δημιουργούν σημαντικούς κινδύνους διαφθοράς.

Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων έχει σημαντικές επιπτώσεις στο πολιτικό σύστημα και τη δημοκρατία. Η εξάρτηση από μεγάλες δωρεές μπορεί να οδηγήσει σε μεροληψία και να αυξήσει τον κίνδυνο διαφθοράς. Η δημόσια χρηματοδότηση, αν και αποσκοπεί στη μείωση αυτών των κινδύνων, δεν είναι πάντα αποτελεσματική. Σε πολλές περιπτώσεις, η αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης δεν έχει καταφέρει να μειώσει την εξάρτηση των κομμάτων από παράνομες πηγές, ενώ ταυτόχρονα δεν αποτρέπει ούτε προωθεί την είσοδο νέων πολιτικών κομμάτων στην πολιτική σκηνή.

Μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα πολιτικά συστήματα είναι η διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Η επιβολή αυστηρών κανονισμών και η εφαρμογή αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου είναι απαραίτητες για την πρόληψη της διαφθοράς και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στη δημοκρατική διαδικασία. Επιπλέον, η διεθνής συνεργασία και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που συνδέονται με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων.

Συνολικά, η διπλωματική εργασία ανέδειξε τη σημασία της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων για τη λειτουργία των δημοκρατικών συστημάτων και την πολιτική σταθερότητα. Η εξασφάλιση διαφανούς και δίκαιης χρηματοδότησης είναι κρίσιμη για την ενίσχυση της δημοκρατίας και την προώθηση της πολιτικής ακεραιότητας. Οι μελλοντικές πολιτικές πρέπει να εστιάσουν στην ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου, τη μείωση της εξάρτησης από μεγάλες δωρεές και την προώθηση της συμμετοχής των πολιτών στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Μόνο μέσω αυτών των μέτρων μπορεί να επιτευχθεί μια βιώσιμη και αξιόπιστη δημοκρατική διαδικασία.

Για να ενισχυθεί περαιτέρω η προσέγγιση της Ελλάδας κατά της διαφθοράς στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, είναι απαραίτητο να προσαρμόζεται και να βελτιώνεται συνεχώς το νομικό πλαίσιο, ώστε να συμβαδίζει με τα εξελισσόμενα πολιτικά και οικονομικά τοπία. Η ενίσχυση της ανεξάρτητης εποπτείας είναι κρίσιμης σημασίας, όπως και η ανάγκη οι αρχές που παρακολουθούν τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων να διαθέτουν επαρκείς πόρους και εξουσία για να ενεργούν αποτελεσματικά. Επιπλέον, η προώθηση της συμμετοχής και της ευαισθητοποίησης του κοινού μπορεί να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στη διατήρηση της διαφάνειας. Η εφαρμογή τεχνολογικών λύσεων για την παρακολούθηση σε πραγματικό χρόνο και την αναφορά των πολιτικών δωρεών θα μπορούσε επίσης να είναι επωφελής. Τέλος, η διασυνοριακή συνεργασία για την κατανόηση και την εφαρμογή διεθνών βέλτιστων πρακτικών μπορεί να προσφέρει πολύτιμες γνώσεις για συνεχή βελτίωση.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Abjorensen, N. (2010). *The parties' democratic deficit*. Retrieved December 5 2023 from: <https://insidestory.org.au/the-parties-democratic-deficit/>

ACEproject (2023). *Cost of Registration and Elections*. Retrieved December 5 2023 from: <https://aceproject.org/ace-en/focus/core/crb/crb05>

Belloni, F. P., & Beller, D. C. (1976). The Study of Party Factions as Competitive Political Organizations. *Western Political Quarterly*, 29(4), 531-549.

Bezlov, T. & Gounev, Ph. (2012). Organised crime, corruption public bodies. In Ph. Gounev & V. Ruggiero (Ed) *Organizational Crime. Corruption and Organized Crime in Europe. Illegal partnerships* (pp. 32-54). London and New York: Routledge.

Bhargava, V. (2006). *Curing the Cancer of Corruption*. Retrieved December 5 2023 from: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/390361468319746301/pdf/374520Gloab10i1OR0OFFICIAL0USE0ONLY.pdf>

Bolleyer, N. (2012). Book review: The funding of party competition: political finance in 25 democracies. *Party Politics*, 18(1), 113-114.

Casas-Zamora, K. (2005). *Paying for Democracy: Political Finance and State Funding for Parties*. Colchester: ECPR Press.

Chambliss, W. (2004). On the symbiosis between criminal law and criminal behavior. *Criminology*, 42(2). pp. 241-252.

Chiu, J. (2020). *China's foreign interference likely 'widespread' in Canada, says author of new report*. Retrieved December 5 2023 from: https://www.thestar.com/news/canada/china-s-foreign-interference-likely-widespread-in-canada-says-author-of-new-report/article_05f1ce41-5ae0-5662-b850-5c7f5c0257bf.html

Claeys, P. & Frogner, A. (1995). *Système de communication et système d'échange. La television*. Bruxelles: L'échange politique.

Cochrane, C. (2018). Boundary making in anti-corruption policy: behaviour, responses and institutions. *Australian Journal of Political Science*, 53(4), 508-528.

Council of Europe (2016). *Third Evaluation Round*. Retrieved December 5 2023 from: <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/round-3>

- Council of Europe (2018). *Greece: GRECO Offers Praise and Criticism*. Retrieved December 5 2023 from: <https://www.coe.int/en/web/greco/-/greece-council-of-europe-anti-corruption-group-offers-praise-and-criticism>
- FEC (2023). *Public funding of presidential elections*. Retrieved December 5 2023 from: <https://www.fec.gov/introduction-campaign-finance/understanding-ways-support-federal-candidates/presidential-elections/public-funding-presidential-elections/>
- Head, B.W. (2008). Wicked Problems in Public Policy. *Public Policy*, 3(2), 101–118.
- Herbert E.A. (1989). *Comparative Political Finance in the 1980s*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Howlett, M., Ramesh, M. & Perl, A. (2009). *Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems*. Ontario: Oxford University Press.
- Jochim, A.E. & May, P.J. (2010). Beyond Subsystems: Policy Regimes and Governance. *Policy Studies Journal*, 38(2), 303–327.
- Johnston, R. & Pattie, C. (2007). Funding Local Political Parties in England and Wales: Donations and Constituency Campaigns. *The British Journal of Politics and International Relations*, 9(3), 365-395.
- Mapulanga, P., Eneya, D.D. & Chiweza, D.S. (2022). Reconciling access to information and political party funding in Malawi: a comparative analysis of legislation. *Global Knowledge, Memory and Communication*, 71(8/9), pp. 916-927.
- Meny, Y. (1992). *La Corruption de la République*. Munkebo: Fayard.
- Netshakhuma, N.S. (2021). The implications of Political Party Funding Act, No. 6 of 2018 in South Africa on records management. *Global Knowledge, Memory and Communication*, 70(4/5), 293-303.
- Pacini, M. (2009). Public funding of political parties in Italy. *Modern Italy*, 14(2), 183-202.
- Repousis, S. (2014). Politicians, political parties' funding in Greece and anti-money laundering regulatory framework. *Journal of Money Laundering Control*, 17(1), 110-120.
- Schotter, A.P.J., Ram M.Y. L. D. & Ajai, G. (2017). Boundary Spanning in Global Organisations. *Journal of Management Studies*, 54(4), 403–421.
- Sotiropoulos, D.A. (2020). *Corruption and Anti-Corruption in Today's Greece*. Retrieved December 5 2023 from: <https://www.eliamep.gr/en/publication/διαφθορά-και-καταπολέμηση-της-διαφθορά/>

- Svarrer, L. (2017). *Fantastic loans and where to find them*. Retrieved December 5 2023 from: <https://medium.com/athenslivegr/fantastic-loans-and-where-to-find-them-a5a4fd4799a3>
- Taplin, R., Rusmin, R. & Brown, A. (2013). Financial Discrepancies in Political Party Funding by Indonesian Local Government Authorities. *International Journal of Public Administration*, 36(1), 16-25.
- Tapplin, J. (2016). Critical Criminology: A Contextual Overview. *Journal of Criminology*, 12(4).
- The Guardian (2016). *From Lloyd George to the lavender list: the history of honours scandals*. Retrieved December 5 2023 from: <https://www.theguardian.com/politics/2016/aug/01/from-lloyd-george-to-the-lavender-list-the-history-of-honours-scandals>
- Thevoz, S. & Geoghegan, P. (2019). *Revealed: Russian donors have stepped up Tory funding*. Retrieved December 5 2023 from: <https://www.opendemocracy.net/en/dark-money-investigations/revealed-russian-donors-have-stepped-tory-funding/>
- Wild, L. & Foresti, M. (2010). Support to political parties: A missing piece of the governance puzzle. *Overseas Development Institute*.
- Williams, P. (2002). The Competent Boundary Spanner. *Public Administration*, 80(1), 103–124.

Ελληνόγλωσση

- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *Λευκά Κολλάρα και Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας.
- Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γασπαρινάτου, Μ. (2019). Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαλαράμπους, *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 157-183). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Κοντογιώργη, Γ. (2004). *Η κομματοκρατία ως πολιτικό σύστημα*. Πολιτική Επιστήμη, Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- OECD (2023). Πρόγραμμα Ελλάδα – ΟΟΣΑ: Παροχή Τεχνικής Βοήθειας για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς Τεχνική έκθεση– Βελτίωση του νομικού πλαισίου και

των πρακτικών για την ακεραιότητα στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων & των υποψηφίων.

Νομικά Νέα (2023). *Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων από το κράτος*. Ανακτήθηκε 22 Ιουλίου 2024 από: <https://nomika-neia.gr/χρηματοδότηση-των-πολιτικών-κομμάτων/>

Νόμος 1443/1984 (ΦΕΚ Α' 73/22.5.1984): Οικονομική Ενίσχυση των Πολιτικών Κομμάτων και άλλες διατάξεις.

Νόμος 2429/1996 (ΦΕΚ Α' 155/10.7.1996): Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων - δημοσιότητα και έλεγχος των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων Βουλευτών - Δήλωση περιουσιακής κατάστασης πολιτικών, κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων, ιδιοκτητών μέσων μαζικής.

Νόμος 3023/2002 (ΦΕΚ Α' 146/25.6.2002): Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων από το κράτος. Έσοδα και δαπάνες, προβολή, δημοσιότητα και έλεγχος των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών.

Νόμος 4304/2014 (ΦΕΚ Α 234/23.10.2014): Έλεγχος των οικονομικών και πολιτικών κομμάτων και των αιρετών αντιπροσώπων Βουλής και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4472/2017 (ΦΕΚ Α 74/19.05.2017): Συνταξιοδοτικές διατάξεις Δημοσίου και τροποποίηση διατάξεων του ν. 4387/2016, μέτρα εφαρμογής των δημοσιονομικών στόχων και μεταρρυθμίσεων, μέτρα κοινωνικής στήριξης και εργασιακές ρυθμίσεις, Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021 και λοιπές διατάξεις.

Νόμος 4475/2017 (ΦΕΚ Α 83/12.6.2017): Κύρωση της τροποποιημένης Συμφωνίας για την ίδρυση της Γενικής Επιτροπής Αλιείας για τη Μεσόγειο, συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις Δημοσίου και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4483/2017 (ΦΕΚ Α 107/31.7.2017): Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας των Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης Αποχέτευσης (Δ.Ε.Υ.Α.) Ρυθμίσεις σχετικές με την οργάνωση, τη λειτουργία, τα οικονομικά και το προσωπικό των Ο.Τ.Α. Ευρωπαϊκοί Όμιλοι Εδαφικής Συνεργασίας Μητρώο Πολιτών και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4509/2017 (ΦΕΚ Α 201/22.12.2017): Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής και άλλες διατάξεις.

Ξηρός, Θ.Γ. (2013). *Κριθέντα και ανοικτά ζητήματα στην κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Υπό το φως των πρόσφατων νομολογιακών εξελίξεων*. Ανακτήθηκε 22 Ιουλίου 2024 από: <https://www.constitutionalism.gr/2459-kritenta-kai-anoikta-zitimata-stin-kratiki-hrimato/>

Προεδρικό Διάταγμα 15/2022 (ΦΕΚ Α 39/01.03.2022): Κρατική Χρηματοδότηση των Πολιτικών Κομμάτων.

Σταμούλη, Ε. (2019). Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης και Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 213-238). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Χουλιάρης, Α. (2019). Εγκληματικότητα των ισχυρών: εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης και Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 63-86). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Dikastiko (2022). *Πόσα χρήματα δικαιούνται τα κόμματα – Τι προβλέπει νέο Προεδρικό Διάταγμα*. Ανακτήθηκε 22 Ιουλίου 2024 από: https://www.dikastiko.gr/eidhsh/posa-chrimata-dikaioyntai-ta-kommata-ti-provlepei-neo-proedriko-diatagma/#google_vignette

Lawspot (2022). *Δημοσιεύθηκε το Διάταγμα για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και τον έλεγχο των οικονομικών τους*. Ανακτήθηκε 22 Ιουλίου 2024 από: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/dimosieythike-diatagma-gia-ti-hrimatodotisi-ton-politikon-kommaton-kai-ton-elegho-ton>

TASTV (2021). *Κωδικοποιείται η Νομοθεσία Χρηματοδότησης των Πολιτικών Κομμάτων*. Ανακτήθηκε 22 Ιουλίου 2024 από: <https://www.tastv.gr/article/kodikopoeitai-i-nomothesia-hrimatodotisis-ton-politikon-kommaton>